

הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח

כמנהג אשכנזים וספרדים
עם הרגום צרפתי והערות וביאורים

LA HAGGADAH DE PAQUE

LITURGIE

POUR LA CÉRÉMONIE FAMILIALE
DES SOIRÉES DU SÉDER

D'APRÈS LES RITES ACHKENAZI ET SEFARDI
AVEC TRADUCTION FRANÇAISE ET ANNOTATIONS.

PAR

JOSEPH BLOCH

RABBIN A HAGUENAU (Ru-Rhin)

הוצאת והדפוס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשס"ז

ORNÉE D'ILLUSTRATIONS TIRÉES D'UNE HAGGADAH
MANUSCRITE D'AMSTERDAM DE L'AN 1738
ET DE GRAVURES DE B. PICART (1715)

2e ÉDITION CORRIGÉE ET AUGMENTÉE
PRÉCÉDÉE D'UNE INTRODUCTION DE

M. EMILE SCHWARZ

RABBIN A OBERNAI

ÉDITÉ PAR L'AUTEUR
EN VENTE DANS TOUTES LES LIBRAIRIES

הוצאת הוצאת הוצאת לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י ה"מ תשס"ז

Copyright by Jos. Bloch, Haguenau
Imprimerie Spéciale des Cartonnages de Bouxwiller

DÉDICACE

**«A ma chère femme,
née Berthe Debré,**

**A nos chers enfants
Elie, Angèle et Andrée»**

Voilà la dédicace dont nous avons fait précéder la première édition de notre Haggadah, en 1928.

C'était un temps plus qu'heureux, si nous le comparons rétrospectivement à ce que nous avons vu et vécu pendant les «années terribles».

Notre fils Elie (né en 1909 à Dambach-la-Ville) fut nommé rabbin de la jeunesse à Metz, en 1934.

De son mariage, en 1936, avec Mademoiselle Georgette Samuel, fille de Me Samuel, de Metz, naquit, un an après, la charmante petite Myriam.

Lorsqu'éclata la grande tourmente (septembre 1939), Elie fut évacué avec ses coreligionnaires mosellans. Il assumait alors les fonctions d'aumônier de ces réfugiés, avec siège à Poitiers.

Là son activité pleine de courage, de bonté et de dévouement lui valut l'admiration de ses fidèles, mais aussi la suspicion de nos ennemis.

En février 1943, sa femme fut arrêtée sur dénonciation d'un Lorrain. Venu pour tenter de la faire libérer, Elie fut arrêté à son tour, avec son enfant, âgée alors de 5 ans.

Internés successivement au camp de la Route de Linoges, à Poitiers, et au camp de Drancy, ils furent déportés tous les trois en décembre 1943, «vers une destination inconnue».

Nous les avons perdus pour toujours...

La Médaille de la Résistance Française à titre posthume lui a été décernée (J. O. du 29. 1. 1948).

*Tous les ans, à la table du Séder, je le vois et l'entends,
petit enfant, poser la question «Mah nichtanoh» et chanter
avec entrain «la Chanson des Nombres» et celle du «Cabri».*

*Je le vois et l'entends, garçon éveillé, expliquer le passage
des «quatre enfants» et les symboles de la Fête.*

*Je le vois et l'entends, jeune étudiant, chanter le Hallél et
s'écrier, répéter et répéter encore avec enthousiasme:*

«lechánáh habààh biyrouchâlâïme».

Sa Jérusalem n'est plus celle de ce monde...

*Editer encore une fois cette Haggadah qu'il a tant aimée,
m'est un besoin du cœur.*

Je la dédicace cette fois-ci

à la mémoire

*d'Elie, Georgette et Myriam,
nos enfants,*

*de Julien, Flora et Francis,
enfants et petit-enfant de ma sœur Valérie,*

*de Jacques, Alice et Marcelle,
enfants et petite-fille de ma sœur Reine,*

et à tous les martyrs d'Israël.

זצוקלי

INTRODUCTION

Mon ami et collègue Monsieur Joseph Bloch, rabbin à Haguenau, s'est acquis un grand mérite en rééditant sa Haggadah chél Pessa'h, son chef-d'œuvre, paru en première édition en 1928.

La «Haggadah» a son nom du commandement de la Thôrâh qui prescrit au père de raconter à son enfant l'histoire de la Sortie d'Egypte **וַיְסַפֵּר לְבָנָיו**. Ce petit livre qui est extrêmement populaire, a en effet la destination de rendre possible à tout chacun l'accomplissement de ce devoir religieux, autrement dit, de célébrer le «Séder».

Même une personne qui vit sans famille, y est obligée les deux premières soirées de Pessa'h (en Eretz Israël la première soirée seulement) en se servant de la «Haggadah».

Dans la célébration du Séder nous avons une des marques distinctives du Judaïsme: la religion d'Israël n'est, en effet, pas uniquement, pas même essentiellement, un culte du temple, elle est principalement un culte du foyer:

וַיִּשְׂמַר אֱלֹהֵינוּ אֶתְּנוֹתֵינוּ «D. a sauvé nos maisons» (Exode XII, 27).

Nos ancêtres durent déjà observer la prescription concernant le Séder en Egypte, la veille de leur libération, en mangeant *dans leurs maisons* l'agneau pascal avec des pains azymes et des herbes amères, comme la Thôrâh le dit expressément (Ex. XII, 8).

Mais d'après la tradition, malgré la précipitation avec laquelle ce premier Séder fut célébré, les Israélites chantaient aussi des cantiques pendant cette nuit merveilleuse de pro-

tection divine. Le prophète (Is. XXX, 29) en a fait l'allusion par ces paroles :

« Parmi vous retentiront des cantiques comme dans la nuit, consacrée à la fête » (voir la première strophe du Piyyout **סדרה** des derniers jours de Pessa'h).

Depuis la destruction du Temple et la cessation des sacrifices, un changement essentiel s'est produit dans la célébration du Séder : il n'y avait plus d'agneau pascal. Mais le Séder ne disparut pas, les pains azymes avec les herbes amères et l'obligation de raconter la sortie d'Égypte subsistaient.

La « Haggadah » ressemble à un édifice dont la construction a été l'œuvre de plusieurs siècles. Nous en trouvons l'élément littéraire le plus ancien dans le chapitre X de la Michenâh Pessa'him, élément qui contient tout l'essentiel, tandis que les derniers cantiques en sont les plus récentes parties.

Malgré cette composition d'éléments datant de différentes époques, le rédacteur inconnu et anonyme de notre Haggadah a su en former un ensemble harmonieux.

Nous y voyons deux parties distinctes dont l'une est récitée avant, l'autre chantée après le repas. La première contient la Haggadah proprement dite : elle raconte — principalement — l'histoire d'Israël depuis le début jusqu'à la libération en insistant sur les misères de l'esclavage, pour se terminer par la bénédiction : « Sois béni Éternel, qui as délivré Israël ».

La seconde partie ne contient plus des récits historiques, mais uniquement des cantiques d'allégresse. Ainsi la Haggadah, se basant sur les indications de la Michenâh et conformément à l'esprit du Judaïsme, nous conduit « de la détresse vers la joie, du deuil vers la fête, des ténèbres vers la lumière ».

Entre ces deux parties principales, le repas est intercalé. Si d'après une parole talmudique, la table familiale remplace l'autel depuis la destruction du Temple, — un repas israélite est donc un office religieux — le soir du Séder, cela est particulièrement valable et visible.

On sait que chaque repas d'où le pain n'est pas absent, est encadré pour le Yehoudi des bénédictions sur la purification des mains et sur le pain d'une part et du «Benchen» (les actions de grâce après le repas) d'autre part.

Ce soir outre le Qiddouche qui précède les repas des jours de fête, il y a encore les bénédictions sur Matsâh et Mârôr et après les actions de grâce, il faut *obligatoirement* prononcer la bénédiction sur le vin (pour la troisième fois, ce soir). Que des paroles de la Thôrâh qui doivent accompagner chaque repas vraiment juif, peuvent facilement être dites après la lecture de la première partie de la Haggadah, voilà qui est bien évident.

Outre les deux parties principales, la Haggadah a encore une partie «*introdutive*» qui est particulièrement consacrée à l'enfance. Le Séder proprement dit est terminé après la consommation de la dernière des quatre coupes de vin obligatoires. Les trois derniers cantiques sont un appendice que le rite portugais ne connaît pas, et qui sont chantés, dans beaucoup de familles alsaciennes, dans une langue allemande archaïque, et il y a, en ce qui concerne les mélodies, différentes traditions familiales.

Ces quelques remarques sommaires ne donnent qu'une idée superficielle de la grande richesse spirituelle contenue dans la Haggadah. Ce petit livre sympathique a été expliqué par de nombreux commentateurs célèbres et a été fréquemment illustré avec beaucoup d'amour et de naïveté.

Monsieur le Rabbin Joseph Bloch a fourni, par la présente œuvre, aux Israélites de langue française la possibilité de comprendre et d'apprécier la Haggadah chél Pessa'h et le charme de l'office familial du Séder. Puisse sa peine être couronnée d'un plein succès, et puisse-t-il contribuer ainsi à refaire des foyers israélites les sanctuaires qu'ils étaient jadis.

Emile Schwartz,
Rabbin à Obernai.

B. Picart (1733)

L'EXAMEN DU LEVAIN, etc.

*Dessin d'après nature
et gravé par B. Picart (1725)*

**LE REPAS DE PAQUE
CHEZ LES JUIFS PORTUGAIS**

בְּדִיקַת חֲמֵץ.

אור לירד ובשחל ירד בשבת אור לירג, בודקין את החמץ לאור הנר מיד אחר הפלת ערבית.
וקדם הבריקה י' ב' ד' :

Le 13 Nissan, à la nuit, on recherche le 'HĀMETS dans toutes les parties de la maison où il peut s'en trouver.

Si le 14 Nissan tombe un Sabbat, cette opération, appelée BEDIQUATH. 'HĀMETS (בְּדִיקַת חֲמֵץ), se fait dès le 12.

Avant la BEDIQUATH (בְּדִיקַת חֲמֵץ), on dit la bénédiction suivante:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר חֲמֵץ :

מיד אחר הבריקה יבטל כל חמץ שברשותו שמא נעלם בסנו, ויאמר:

Après la recherche, on dit la formule suivante (בְּדִיקַת חֲמֵץ):

כָּל־חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאַפָּא בְּרִשׁוּתֵי דְלֵא חֲמִתָּהּ
וְדֵלֵא בְּעֵרְתָּהּ לְבַטִּיל וְלִחְוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא :

החמץ שמצא נהניגם לשמרו עד שנת הבעור ולשרפו בע"פ בחלה שעה ששית, ועכשו
נהנו לשרפו בסוף הסישית, ומבטלין פעם שנית ואומרין כל חמירא וכי' והבטול ודאי
שעיל דוקא קדם ששית לפי שאחר זמן אסורו אי ברשוחו לבטלו:

Le 'HĀMETS qu'on a recueilli doit être soigneusement mis de côté pour être brûlé dans la matinée du lendemain (בְּדִיקַת חֲמֵץ); après l'avoir brûlé, on dit la formule suivante:

כָּל־חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאַפָּא בְּרִשׁוּתֵי דְחֲמִתָּהּ
וְדֵלֵא חֲמִתָּהּ דְבְּעֵרְתָּהּ וְדֵלֵא בְּעֵרְתָּהּ לְבַטִּיל וְלִחְוֵי
כְּעַפְרָא דְאַרְעָא :

כשחל ע"פ בשבת צריך לבער בע"פ קודם חצות ובשבת קודם שעה ו' צריך לבטלו מידנו:
*Si la veille de Pâque tombe un Sabbat, le 'HĀMETS est brûlé le vendredi et
avant midi se dit le Sabbat dans la matinée.*

A. Les préparatifs de Pâque et du Séder

I. Recherche du 'Hâmets

Le 13 Nissâne, à la nuit, on recherche le 'HAMETS dans toutes les parties de la maison où il peut s'en trouver¹⁾.

Si le 14 Nissâne tombe un Sabbat, cette opération, appelée BEDIQAH-'HAMETS, se fait dès le 12.

Avant la BEDIQAH on dit la bénédiction suivante:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as sanctifiés par tes commandements et nous as ordonné de faire disparaître le 'Hâmets.

Après la recherche, on dit la formule suivante:

Que tout levain, toute pâte levée qui se trouve en ma possession et que je n'ai pas vu ni fait disparaître, soit comme non existant et considéré comme de la poussière.

Le 'HAMETS qu'on a recueilli, doit être soigneusement mis de côté pour être brûlé dans la matinée du lendemain (Erebh-Pessa'h); après l'avoir brûlé, on dit la formule suivante:

Que tout levain, toute pâte levée qui se trouve en ma possession, que j'ai vu ou non, que j'ai fait disparaître ou non, soit comme non existant et considéré comme de la poussière.

Si la veille de Pâque tombe un Sabbat, le 'HAMETS est brûlé le vendredi, et Kol 'Hamirâ se dit le Sabbat dans la matinée.

¹⁾ Pour l'interdiction du 'Hâmets, voir Exode, XII, 15 et 19; XIII, 3 et 7. On entend par 'Hâmets le blé ou la farine qui, ayant subi le contact de l'eau ou d'un liquide contenant de l'eau, est de ce fait susceptible de fermenter, et aussi d'autres aliments, boissons, etc., auxquels du 'Hâmets a été mélangé. — Comme, d'autre part, la Matsâh est faite avec des espèces de blé qui peuvent devenir 'Hâmets, on comprend que sa fabrication exige beaucoup de précautions, afin qu'une fermentation soit évitée (voir Michenâh, Pessa'him, III, 4).

עֲרוּב תְּבִשִּׁילִין.

אם חל ע"פ ביום ר' לוקחין סצה שלמה וכזית תבשיל או בשר או ביצה צלויה וסניחין על הסצה ואומרים:

Quand le premier jour de Pâque tombe un jeudi (il ne peut pas tomber un vendredi, ce qui nécessierait également l'ÉROUV TAVCHILINE), on fait avant le commencement de la fête טַרִיב תְּבִשִּׁילִין, afin qu'il soit permis de préparer, le jour de fête, les repas du Sabbat. On prononce la bénédiction et la formule suivantes sur une MATSÁ et un mets quelconque (viande, poisson, œuf cuit) :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וַעֲנֵנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוּב:

בְּדִין עֲרוּבָא יְהֵא שְׂרָא לְגַא לְמִיפָא וּלְבִשְׂלָא
וּלְאַטְמֵנָא וּלְאַדְלָקָא שְׂרָגָא וּלְמַעְבַּד כָּל-עֲרֻבָנָא
מִיּוֹמָא טְבָא לְשַׁבְתָּא. לָנוּ וּלְכָל-יְהוּדִים בְּעִיר הַזֹּאת:

L'ÉROUV doit être conservé jusqu'au Sabbat et mangé ce jour-là.

LE PLAT DU SÉDER

(voir la traduction française en regard).

הלכות סדר של פסח.

בְּעֲרֻב פסח כשנאים סבית הננסת היא יולחנו ערוך ועליו קערה ובה שלש סצות. ועושים בהם בשעת אפייה סיסן כהן, לר, ישראל, לירע איוה ראשונה. וסניחין הכהן עליונה, והלוי כאמצע, וישראל תחתונה. וישם לפניו מיני ירקות שהם persil או cerfeuil שהוא כרפס לטיבול הראשון. והסא שקורין laitue לסרוד או הירק שהוא לסעלה בשרש שקורין raifort וכלי עם מי סלח או חומין. וגם יעלה לפניו התרוסת. והתרוסת תהיה עשויה ספרווח שנמשלו בהם ישראל כגון חפחיים וחאנים ואגוזים ורמונים ושקרים. ונתחין בה תבלין כגון קנטון וונכיל הרוסים לחבן שהיה בטיט, שעושים ההרוסת וזכר לטיט, ואח"כ נוהגין בו סעם חומין או יין:

וישם על הקערה יטני תבשילין, ורוע יל כבש או של איל זכר לפסח וביצה וזכר להציגה וגם זכר לחרבך, וטוב שהיו יטניהם צלום על גבי גחלים, ויסדר הקערה לפניו בענף שאין צריך לעבדו על הסצות, והיינו הכרפס יהיה לפניו ולמעלה מן הכל, והחומין או טי הסלח ססוך לה, והסרוד והתרוסת יהיו קרובים אליו יוחר מן הנורוע והביצה. והכוסות יהיו שסופין לפניו כבעוד יום:

II. Éroubh Tabhchiline

Quand le premier jour de Pâque tombe un jeudi (il ne peut pas tomber un vendredi, ce qui nécessiterait également l'ÉROUBH TABHCHILINE), on fait avant le commencement de la fête Er.Tabhchil. afin qu'il soit permis de préparer, le jour de fête, les repas du Sabbat. On prononce la bénédiction et la formule suivantes sur une MATSAH et un mets quelconque (viande, poisson, œuf cuit):

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as sanctifiés par tes commandements et nous as donné le commandement de l'Éroubh.

Que par cet Éroubh, il nous soit permis de faire cuire, bouillir, réchauffer, d'allumer des lumières et de faire tout le nécessaire (pour la préparation des mets), le jour de fête, en vue du Sabbat, à nous et à tous ceux qui demeurent en cette localité.

L'ÉROUBH doit être conservé jusqu'au Sabbat et mangé ce jour-là.

III. Le plat du Séder

A la tombée de la nuit, après l'office du soir, on se réunit en famille pour la cérémonie du Séder.

Sur un plateau dont la table est garnie, on place trois MATSOTH (MITZWOTH) préparées spécialement pour ce but: on les appelle COHEN, LEVI et ISRAEL d'après les divisions du peuple d'Israël. Chaque MATSAH²⁾ est couverte d'un napperon.

Au-dessus d'elles, on dispose les objets suivants:

- 1° Un vase de cerfeuil (ou de persil);
- 2° Un vase rempli de vinaigre ou d'eau salée pour y tremper le cerfeuil, qu'on mangera aussitôt après le QIDDOUCHE afin d'éveiller la curiosité des enfants et de leur donner l'occasion de poser des questions sur la signification de la cérémonie;
- 3° Plus en arrière: Un vase rempli de laitue et un autre contenant du raifort (qu'on peut aussi râper, mais sans y mêler du vinaigre);
- 4° Un vase contenant le 'HAROSSETH, pâte faite de pommes râpées auxquelles on a ajouté des amandes, de la cannelle, du vin, etc. La laitue et le raifort (herbes amères = Mârôr) rappellent l'amertume de la vie de nos ancêtres en Egypte³⁾, tandis que le 'HAROSSETH (qui doit adoucir l'apreté du raifort) est le symbole du mortier et de l'argile employés pour la fabrication des briques⁴⁾;

2) Sur la signification de la Matsáh, voir pages 45 et 46.

3) Voir pages 47 et 48.

4) Voir Exode, I, 11 et 14; et V, 6—18.

וכחֻוֵיב כל אדם לשחות ארבע כנסת, אמילו הנקות שהניעו לחינוך, ומצנה לכל אחד ליהן כומו לפניו. ושיעור הכומו צריך להיות גדול שמתוּק רביעית שהוא כומו ביצה ומצנה. ואו ישחה בכל פעם כולו. וכדיעבר אם שחה רובו יצא. ובמקום שאין יין מצוי יקה מי צמקין או שאר משקין חוין מן המים:

וישב בהסביבה ואמר יסונו לו כומו דרך חירות ואו יקדש. וכשסבך על חוין תהיה המצה סביבה שלא תראה בושתה. וכשאוטר ההגדה גלה המצות קצת:

סִמֵּן לְמַעֲשֵׂים סְדוּרִים. אֶל לֵיל שְׁמֹרִים*.

קֹדֶשׁ וְרַחֵץ.

כֶּרֶפֶס יַחֵץ.

מַגִּיד רַחֵץ.

מוֹצֵיא מִצָּה:

מְרוֹר כֶּרֶךְ.

שְׁלַחַן עֲרֵךְ.

צִפּוֹן עֲרֵךְ.

הַלֵּל נִרְצָה:

*) L'ordre du Séder se trouve dans la Michas Press'him, X, où nous voyons que déjà du temps du second Temple le programme était à peu près le même; la verification de ce programme se trouve déjà chez Abou Darham (Séville, 1310):

ואלו התרומים מצאני סימן לסדר הסעוד קדש ורחין וכו' (דף ס"ז):

- 5° Le ZEROA, os garni de viande, rôti à la braise, souvenir de l'agneau pascal⁴⁾.
- 6° Un œuf dur cuit dans la cendre, en signe de deuil, pour rap-
peler la destruction du Temple, le jeûne d'Abh (9 Abh) tombant
le même jour de la semaine que le 1er jour de Pâque (15 Nissân).
Peut-être est-ce aussi un symbole de la vie, dont l'œuf contient
le germe; c'est pourquoi on offre un œuf aux personnes en deuil
revenant du champ de repos. Au Séder, il signifie qu'un jour
sortira des ruines du Temple une Maison de Dieu plus grande
et plus magnifique que l'ancienne, «une Maison de Prière pour
toutes les Nations» (Isaïe, LVI, 7).

IV. Programme du Séder.

- 1° QADDECHE: On dit Qiddouche sur le vin (sanctifi-
cation de la fête).
- 2° OUR'HATS: Le chef de la famille (ou l'officiant) se lave
les mains.
- 3° CARPASS: On mange du cerfeuil (ou du persil) trempé
dans du vinaigre (ou dans de l'eau salée).
- 4° YA'HATS: On divise en deux la *Matsâh* du milieu
(Lévi).
- 5° MAGGUIDE: On fait la narration de la Sortie de
l'Égypte.
- 6° RA'HATS: Ablution des mains avec bénédiction.
- 7° MOTSI MATSAH: Bénédiction sur la *Matsâh*.
- 8° MAROR: Bénédiction sur les herbes amères.
- 9° KOREKH: En souvenir de Hillél, «on enveloppe» les
herbes amères dans la *Matsâh*.
- 10° CHOUL'HANE OREKH: Repas.
- 11° TSAPHOUNE: On mange ce qui a été «caché» (l'Aphi-
kômân).
- 12° BAREKH: Actions de grâces après le repas.
- 13° HALLEL: On termine les psaumes de *Hallel*.
- 14° NIRTSAH: Bonne conclusion.

⁴⁾ Voir page 45.

סֵדֶר הַהַגְדָּה.

קֹדֶשׁ סוּמֵינ׳ כֶּסֶם רֵאשׁוֹן:

On remplit la PREMIÈRE coupe.

כִּשְׁחַל בַּשַּׁבָּת אוֹסְרִין (?)

La veille du Sabbat, on commence ici (Genèse, I, 31: II, 1—3):

בַּיּוֹם וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי: וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל-צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבּוּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת-יּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שַׁבָּת מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר-
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

כַּתוּל סַתְחִילִין כֹּאן:

Les jours de la semaine, on commence ici:

סַבְרֵי מַדְנָן וּרְבָנָן וּרְבֹתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵּה הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵּה הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּחָר
בָּנוּ מִכָּל-עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל-לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו.
וַתַּתְּנָלָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שְׁבֻחוֹת לַמְנוּחָה) מוֹעֲדִים
לְשִׁמְחָה חַגִּים וְזְמַנִּים לְשִׁשׁוֹן אֶת-יוֹם (הַשְּׁבֻתָה) הַזֶּה
וְאַתִּיזִם חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה. זְמַן חֲרוּתָנוּ (בְּאַהֲבָה) מִקְרָא
קֹדֶשׁ זִכָּר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. כִּי בָנוּ בְּחָרְתָּ וְאוֹתָנוּ
קִדְּשָׁתָּ מִכָּל-הָעַמִּים. (וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ (בְּאַהֲבָה
תִּבְרָצוּן) בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי
מִקְדֵּשׁ (הַשְּׁבֻתָה) וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

קִינָה לִי לַיּוֹם רֵאשׁוֹן. בַּיּוֹם שְׁשִׁי אִתְּרִים קִבְּרֵי שֶׁל בַּיּוֹם וְאַחַר כֵּן קִבְּרֵי 7) Michas Pessa'him, X, 2:
שֶׁל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שֶׁל כָּל אִתְּרִים קִבְּרֵי שֶׁל בְּנֵי וְאַחַר כֵּן קִבְּרֵי שֶׁל בַּיּוֹם:

B. Le Rituel du Séder

1° QADDECHE: Sanctification.

On remplit la PREMIERE coupe^{*)}:

La veille du Sabbat, on commence ici (Genèse 1, 31; II, 1-3):

(à voix basse): Le soir se fit, puis le matin^{*)} (à haute voix): ce fut le sixième jour. Ainsi furent terminés les cieux et la terre, avec tout ce qu'ils renferment. Dieu mit fin, le septième jour, à l'œuvre faite par lui; et il se reposa, le septième jour, de toute l'œuvre qu'il avait faite. Dieu bénit le septième jour et le proclama saint, parce qu'en ce jour il se reposa de l'œuvre entière qu'il avait produite et organisée.

Les jours de la semaine, on commence ici:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui créés le fruit de la vigne.

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as élus entre tous les peuples, nous as élevés au-dessus de toutes les nations et nous as sanctifiés par tes commandements. Dans ton amour pour nous, ô Eternel, notre Dieu, tu nous as donné [le Sabbat pour le repos et] les fêtes pour la joie, les solennités et les époques (sacrées) pour l'allégresse: [ce jour de Sabbat et] cette Fête des Azymes, anniversaire de notre délivrance [par amour], sainte convocation, souvenir de la Sortie d'Egypte. Car c'est nous que tu as élus, nous que tu as sanctifiés parmi tous les peuples, et c'est à nous que tu as donné en héritage [le Sabbat en amour et en bienveillance et] tes fêtes sacrées pour la joie et l'allégresse. Sois béni, Eternel, qui sanctifies [le Sabbat,] Israël et les époques (sacrées).

^{*)} Les quatre coupes (קדדעך) du Séder rappellent la délivrance de l'Egypte, qui, dans Exode, VI, 6 et 7, est exprimée par quatre verbes: 1° וְהִצַּלְתִּי; 2° וְהוֹצַאתִי; 3° וְהוֹצֵאתִי; 4° וְהוֹצֵאתִי (voir *Beréchith Rabbá*, 88, et *Chemédh Rabbá*, 7); la première coupe est — comme à toutes les fêtes — celle du קדדעך; la seconde est celle de וְהוֹצֵאתִי; la troisième celle de וְהוֹצֵאתִי et la quatrième celle de וְהוֹצֵאתִי.

Il y a encore une 5e coupe qu'on appelle celle du prophète Elie et qui reste intacte sur la table pendant toute la cérémonie. Elle porte ce nom parce que la question, si elle est obligatoire ou non, sera décidée «quand Elie viendra». Mais on donne encore d'autres explications pour cette dénomination.

^{*)} Pour les passages bibliques, nous suivons en général la traduction de la Bible du Rabbinat français.

במוצאי שבת מוסטין:

A l'issue du Sabbat, on ajoute :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחול
בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי
הפיעשה. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב והבדלת ואת
יום השביעי מששת ימי הפיעשה קדשת. הבדלת וקדשת
אתעמך ישראל בקדשתך. ברוך אתה יי המבדיל בין קדש
לקדש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו
וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

ושחה בהסכת שמאל חבו של כוס:

On boit en s'accoudant sur le côté gauche. La coupe doit être vidée plus qu'à moitié.

ירחץ בעל הבית נוטל ידיו בלי ברכת ניי:

Le chef de famille (ou l'officiant) se lave les mains sans prononcer de bénédiction.

כרפס¹⁰ בעל הבית לוקח כרפס פחות מכרית ויטבל כסי מלה או בתמץ ויבד:

Le chef de famille distribue le cerfeuil (ou le persil) après l'avoir trempé dans du vinaigre (ou dans de l'eau salée). Avant de manger, on dit la bénédiction suivante:

ברוך אתה יי אלהינו מלך
העולם בורא פרי האדמה:

וחן גם לבני ביתו:

ירחץ יקח הסגה האמצעית סן נ' הסגות ויבצענה לשתים ויחון לבצוע חלק א' ביזל
סחשני להצטינו לאסיקומן והסנתנו להצניעו בין כר לכסת התת טראשחתי:

On partage en deux la MATSÂ du milieu (Lévi) et l'on met de côté l'une des moitiés pour l'APHIKÔMÉN.

¹⁰ Michna Pessa'him, X, 3: מוטל בחזרת (ירקת וחזרת) מוטל בחזרת.

A l'issue du Sabbat, on ajoute:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui crées la clarté du feu.

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui distingues le sacré du profane, la lumière des ténèbres, Israël des (autres) peuples, le septième jour des six jours ouvrables. Tu as distingué la sainteté du Sabbat de celle des autres fêtes, et le septième jour tu l'as sanctifié par rapport aux six jours ouvrables. Tu as aussi distingué et sanctifié par ta consécration ton peuple Israël. Sois béni, Eternel, qui distingues entre les différentes saintetés.

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as donné la vie, nous as maintenus (en santé) et nous as permis d'atteindre cette époque (sacrée).

*On boit en s'accoudant sur le côté gauche.
La coupe doit être vidée plus qu'à moitié.*

2° OUR'HATS: Ablution des mains.

Le chef de famille (ou l'officiant) se lave les mains sans prononcer de bénédiction.

3° CARPASS: Cerfeuil (ou persil).

*Le chef de famille distribue le cerfeuil (ou le persil) après l'avoir trempé dans du vinaigre (ou dans de l'eau salée).
Avant de manger, on dit la bénédiction suivante:*

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui crées le fruit de la terre.

4° YA'HATS: Partage de la Matsâh.

On partage en deux la MATSAH du milieu (Lévi) et l'on met de côté l'une des moitiés pour l'APHIKOMAN.

מגיד מלין הסצה ונטלין הכיצה וחורזע סעל הקערה ומגביהן אותה ואוסרין הא לחמא:

On enlève l'œuf et le ZERÔA (os) du plateau et, en soulevant celui-ci, on dit:

הוא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא
דמצרים. כל דכפין ייתי ויכל. כל דצריך ייתי
ויפסח. השתא קבא. לשנה הבאה בארעא
דישראל. השתא עבדי. לשנה הבאה בני חורין:

מונח לו כוס שני ויצוה להסיר הקערה מעל השולחן כדי שישאלו התינוקות הלא עדיין לא
אכלנו? ושיב להם שאסור לאכול כרס שיספרו בשכחו של מקום וכרציאת מצרים, ואם
אין שם תינוק אשתו שואלת, ואם הוא יחיד, הוא שואל לעצמו:

*On pose le plateau en remettant l'œuf et le ZEROA (os) à leur place.
On verse la SECONDE coupe, et le plus jeune des assistants pose les
questions suivantes:*

בשתנה הלילה הזה מפלגילות: שבכל הלילות

1) D'après R. David Abouduham, de Séville (1340), l'origine de ce passage date du temps des Gaonim:

כתב ר' סתריה כזה שנהגו ליטור כל דכפין ייתי ויכול כך היה כהנה אבות שהיו מבקשין שולחנות ולא היו סגורין דלהותיהם והיו אומרים ככה כדי שיכזבו ישראל התינים שבניהם לאכול. ולקבל שכר היו קושין זה וקבשוו שבעשו שבני גוים יותר משכניו ישראל בפרנסין אותם בתללה כדי שלא יחזרו על התורים ואח"כ מגביהן את השולחן כמנהג הראשונים. (אבודרהם דף ט"א):
Le Talmud (Tha'anith, 20b) raconte que R. Houna, en entamant le pain, avait l'habitude de s'écrier: כל בנן דצריך לימי ולינוכל.

מוט לו כוס שני. וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בן: 4) Michna Pessa'him, X. 4: אביו שלמרה בת ששנה הלילה הזה שכל הלילות. שבכל הלילות אנו כסבלין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה בלו מצה. (שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה סרור). שבכל הלילות אנו אוכלין בשר עלי שלוק ומסורל, הלילה הזה כלו עלי:

5° MAGUIDE: Narration.

On enlève l'œuf et le ZEROA (os) du plateau et, en soulevant celui-ci, on dit:

Introduction
générale

Voici le pain de misère que nos ancêtres ont mangé dans le pays d'Égypte. Quiconque a faim, qu'il vienne manger (avec nous), que tout nécessaire vienne célébrer la Pâque (avec nous). Cette année — ici, l'année prochaine — dans le pays d'Israël; cette année — esclaves, l'année prochaine — libres!

On pose le plateau en remettant l'œuf et le ZEROA (os) à leur place. On verse la SECONDE coupe, et le plus jeune des assistants pose les questions suivantes:

Questions de
l'enfant

En quoi cette soirée-ci se distingue-t-elle de toutes les autres soirées? Pourquoi, à toutes les autres soirées, man-

Abraham brise les idoles de son père Tharé.
(Beréchith rabbâ, par. 38, voir Edmond Fleg, Anthologie juive I, p. 258.)

אָנוּ אוֹכְלֵי חֶמֶץ וּמִצָּה. הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצָּה:
 שֶׁבְכָל־הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵי שָׂאֵר יִרְקוֹת. הַלֵּילָה
 הַזֶּה מְרוּר: שֶׁבְכָל־הַלַּיְלוֹת אֵין אָנוּ מִטְבִּילֵי אֶפְסֵלוֹ
 פְּעַם אַחַת. הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים: שֶׁבְכָל־
 הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵי בֵין יוֹשְׁבֵי וּבֵין מְסֻבִּין. הַלֵּילָה
 הַזֶּה כָּלָנוּ מְסֻבִּין:

מחזרין הקערה על השולחן והיא המצה מגולה בשעת אכירת ההגדה, ונכון לפרש
 ההגדה לנשים ולילדים בלשונם:

*On découvre les MATSÔTH et le chef de famille répond par le récit de la Sortie
 d'Égypte, en expliquant l'importance de cet événement.*

עֲבָדִים ^(יִרְמֵה) הֵינּוּ לַפְּרַעַה בְּמִצְרַיִם. וַיֹּצִיאֵנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְיָרֹעַ נְטוּיָה. וְאֵלֹ
 לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם
 הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הֵינּוּ (לַפְּרַעַה)
 בְּמִצְרַיִם. וְאֶפְסֵלוֹ ^(יִרְמֵה) כָּלָנוּ חֲכָמִים. כָּלָנוּ גְבוּרִים.
 כָּלָנוּ זְקֵנִים. כָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה. מִצָּה עָלֵינוּ
 לִסְפֹּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכִלְיָה־מְרֻבָּה לִסְפֹּר בִּיצִיאַת
 מִצְרַיִם הָרִי זֶה מִשְׁבַּח:

מִעֲשֶׂה ^(יִרְמֵה) בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר
 בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין

ולפי דעתו של בן אבין מלמדו. מתחיל בנזות ומסיים בסוכה. . . .
 Dans le Talmud babli (116a) Rab entend par נזות (ignominies) le passage: מתחיל
 נכבדים היינו et Samuel le nôtre: יכבדי גיזו חי אבותינו

¹¹⁾ Voir Mekhiltâ, XVIII (sur Exode XIII, 14).

¹²⁾ Voir Tossephthâ, Pessa'him, X:

חייב אדם לעסוק בהלכות סס כל הלילה. . . . מעשה ברבן גמליאל וקנים שהיו מסובין
 בנות ביהוס בן גונין בלוד והיו עוסקין בהלכות סס כל הלילה עד קריאת תכר תבניתו מלפניהם
 ונעמדו והלכו להן לבית הפרדש:

geons-nous du pain levé ou du pain non levé, cette soirée-ci exclusivement du pain non levé? Pourquoi, à toutes les autres soirées, mangeons-nous des herbes de toutes sortes, cette soirée-ci des herbes amères? Pourquoi, à toutes les autres soirées, ne frcmpons-nous pas même une fois (nos aliments), cette soirée-ci deux fois? ¹⁶⁾ Pourquoi, à toutes les autres soirées, prenons-nous nos repas, soit assis, soit accoudés, et cette soirée-ci sommes-nous tous accoudés? ¹⁷⁾

On découvre les MATSOTH et le chef de famille répond par le récit de la Sortie d'Egypte, en expliquant l'importance de cet événement.

Introduction
du récit:
a) Obligation
de faire le
récit

Nous avons été esclaves de Pharaon en Egypte, et l'Eternel, notre Dieu, nous a fait sortir de là par sa main puissante et par son bras étendu; et si le Saint, béni soit-il, n'avait pas fait sortir de l'Egypte nos ancêtres, nous serions encore, nous, nos enfants, nos petits-enfants, esclaves en Egypte. — Aussi, quand même nous serions tous des sages, tous des hommes intelligents, tous des vieillards (pleins d'expérience), tous versés dans la Loi, il serait de notre devoir de faire le récit de la Sortie de l'Egypte, et plus on en parle, plus on a de mérite.

b) Exemple

Preuve en est ce fait ^{17a)}: Rabbi Eliézer, Rabbi Josué, Rabbi El'azar, fils d'Azaria, Rabbi Aquiba et Rabbi Tarphon étaient attablés à Bené-Beraq, racontant la Sortie d'Egypte pendant

¹⁶⁾ Le cerfeuil dans le vinaigre et le raifort dans le *'Harósseth*.

¹⁷⁾ En signe de liberté.

^{17a)} Ce passage dont on ne connaît pas la source, est cité dans Tôssâphôth de Ab. Zârâ babli, 45a. Les Tannaïm qui y sont nommés vivaient env. 100-150 de l'ère ordinaire (guerre de Bar-Kokheba). — Le passage de Tôssephâ (Pess. X, 12; voir aussi note 15 plus haut) est une variante très différente de notre texte.

בבני ברק. והיו מספרים ביציאת מצרים כל
 אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם
 רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית:

Les trois anges annonçant à Abraham la naissance d'Isaac.
 (Genèse, XVIII.)

אמר רבי אלעזר בן עזריה. הרי אני כבן
 שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים
 בלילות. עד שדרשה בן זומא. שנאמר ^(דברים) למען
 תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך.
 ימי חייך, הנמים. כל ימי חייך, הלילות: ותכמים

¹⁹⁾ Voir Michenâh Berâkhôth, I, 5: D'après l'explication courante, il s'agit ici de la récitation du 3e chapitre du Chema (Nombres, XV, 37 à 41); d'autres pensent à la bénédiction finale après le Chema du matin; dans la Haggadah, la Michenâh figure comme sujet de discussion au Séder de Bené Beraq.

toute la nuit (de Pâque), jusqu'à ce que leurs disciples vinrent les interrompre en disant: «Maitres, l'heure est venue de réciter le *Chema* du matin!»

Les sages réunis à Bené-Beraq.

(p. 18—21.)

c) Quand faut-il raconter?

Rabbi El'azar, fils d'Azaria, dit: «Me voici âgé de près de soixante-dix ans, et je n'avais pas pu obtenir que la Sortie d'Egypte fût mentionnée la nuit, jusqu'à ce que Ben Zoma en eût déduit l'obligation de l'Ecriture Sainte: Il est dit: ¹⁰⁾ «Afin que tu te rappelles, tous les jours de ta vie, le jour où tu as quitté le pays d'Egypte.» «Les jours de ta vie», ce sont les journées; «tous les jours de ta vie», ce sont les nuits. Les (autres) sages disent: «Les jours de ta vie» s'applique au

¹⁰⁾ Deut., XVI, 3.

אומרים ימי חייך, העולם הזה. כל ימי חייך, להביא לימות המשיח:

ברוך המקום ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. ברוך הוא: פנגד²⁰ ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם. ואחד רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאול:

חכם מה הוא אומר ^(דברים 19) מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם: ואף אתה אמר-לו כהלכות הפסח. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן:

רשע מה הוא אומר ^(שמות 17) מה העבודה הזאת לכם: לכם ולא לו. ולפי שהוציא את-עצמו מן הכלל כפר בעקר. ואף אתה הקהה את-שניו ואמר-לו ^(שמות 17) בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל:

²⁰) Voir Talmud yerouchalmi, Pessa'him, X, 4:

הגוי ר' חיי' כנגד ארבעה בנים דיברה תורה. בן חכם בן רשע בן נביש בן שאינו יודע לשאול: בן חכם מה הוא אומר. מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלקינו אותנו. אף אתה אמר לו. כרחק יד הוציאנו הי' כמצרים כבית עבדים: בן רשע מה הוא אומר. מה העבודה הזאת לכם. כה השרות הוה שאתם מטיחין עלינו ככל שנת ושנת. מכין שהתיא את עצמו כן הכלל אף אתה אמר לו בעבור זה עשה הי' לי. לי עשה לאותו האיש לא עשה. אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להגאל טעם לעולם: נביש מה הוא אומר מה זאת ואף אתה לקדו הלכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא יהא עומר מחכורת זו ונכנס לחטירה אחרת: בן שאינו יודע לשאול אתה פסח לו תחילה: Notre texte se trouve littéralement dans la Mekhillthâ, XVIII, sur Exode, XIII, 14.

²¹) Voir Michenâh, Berdkhóth, I, 5 et les commentaires.

²²) La Haggadah (d'après la Mekhillthâ sur Exode, XIII, 14) veut expliquer pourquoi la Thôrâh nous recommande en quatre passages de raconter à nos enfants l'histoire de la Sortie d'Égypte et de leur expliquer la signification du sacrifice de l'agneau pascal ainsi que de la fête qui en porte le nom. Dans sa manière de creuser les textes sacrés et d'en relever chaque nuance, le Midrache que suit notre Haggadah trouve que la Thôrâh veut nous rendre attentifs aux caractères différents des enfants auxquels nous pouvons avoir à adresser nos enseignements.

monde présent; «*tous les jours de ta vie*» y ajoute les temps messianiques. ²¹⁾)

d) Comment faut-il raconter? «Les quatre enfants»

Béni soit le Dieu omni-présent, béni soit-il! Béni soit Celui qui a donné la Loi à son peuple Israël, béni soit-il! La Thôrâh parle de quatre enfants: d'un *Sage*, d'un *Méchant*, d'un *Simple* (naïf) et d'un *Enfant ne sachant pas questionner*. ²²⁾)

Le *Sage*, que dit-il? — «Qu'est-ce que ces statuts, ces lois, ces règlements, que l'Éternel, notre Dieu, vous a imposés?» ²³⁾)

Et toi, à ton tour, dis-lui, selon les prescriptions relatives à la Pâque: «On ne termine pas la cérémonie de l'agneau pascal par un *aphikômân*.» ²⁴⁾)

Le *Méchant*, que dit-il? — «Que signifie pour vous ce rite?» ²⁵⁾) — «Pour vous» et non pour lui; et puisqu'il s'est exclu lui-même de la communauté, il a nié le principe-même ²⁶⁾) (de la Pâque).

Et toi aussi, agace-lui les dents ²⁷⁾), et dis-lui: «C'est dans cette vue que l'Éternel a agi en ma faveur, quand je sortis de l'Égypte.» ²⁸⁾) «En ma faveur»; et non en la sienne: s'il avait été là, il n'aurait pas été délivré.

²¹⁾ Deut., VI, 20.

²²⁾ Citation de la Michna, *Pessâhim*, X, 8. Ce passage, un des plus difficiles de la Hagada, a reçu différentes explications. En voici une: pour éviter les excès de table, la Michenâh avait déjà interdit le vin entre la troisième et la quatrième coupe, c'est-à-dire après le repas, par crainte que la cérémonie religieuse ne dégénérât en une beuverie. Pour la même raison on a interdit l'*aphikômân*. «*Epikomôn*», mot grec qui signifie non seulement «le dessert», dans le sens que nous donnons à ce mot, mais aussi, chez les Grecs, la fin du repas, marquée par des chants et des danses au son de la flûte, et par des visites nocturnes dans les maisons de tous les convives pour boire et pour s'amuser.

Le *Sage* veut connaître la valeur et le but de toutes ces lois que la Thôrâh nous impose. Le père lui répond: C'est la sobriété, la simplicité, la dignité qui conduisent à une vie sainte. Notre repas de fête ne se termine pas, comme chez les païens, par des débauches.

Dans la Hagada de Hack-Fleg, on a fait cette correction: וְאָן אַתָּה מֵבִיר לֹא לִי כִּי הַלְבוּת הַתּוֹרָה עָרַךְ כְּסִיפֵיךָ מִן הַתּוֹרָה אֵינְךָ מֵבִיר. Déjà proposée par M. Friedmann, *Mekhilthâ*, p. 22b, note 23, elle a été réfutée par E. Baneth, *סדר טעור*, p. 257.

²³⁾ Exode, XII, 26.

²⁴⁾ Il est négateur par principe; l'expression du texte hébreu signifie: nier Dieu.

²⁵⁾ Donne-lui une réponse agaçante; l'expression est biblique, voir Jérémie, XXXI, 29 et Ezéchiël, XVIII, 2.

²⁶⁾ Exode, XIII, 8.

תם מזה הוא אומר ^{לשון} מזה זאת. ואמרת אליו
 בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
 וְשִׁאֲנוּ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל אֶתְּהָ פֶתַח לוֹ. שְׁנַאֲמַר
 וְהַגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה
 יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:

הבם רשע חם שאינו יודע לשאול
 Les caractères-types de la Haggadah.
 (p. 22—25.)

יכול מראש חֲדָשׁ. תִּלְמוּד לומר בַּיּוֹם הַהוּא.
 אִי בַּיּוֹם הַהוּא יְכוּל מְבַעֵד יוֹם. תִּלְמוּד לומר

Le *Simple* (naïf), que dit-il? — «Qu'est-ce que cela?» ²⁹⁾
Tu lui répondras: «D'une main toute-puissante l'Éternel
nous a fait sortir de l'Égypte, de la maison d'esclavage.» ³⁰⁾

Et pour celui qui ne sait pas questionner — prends toi-même l'initiative, comme il est dit: «Tu raconteras ³¹⁾ alors à ton fils: «C'est dans cette vue que l'Éternel a agi en ma faveur, quand je sortis de l'Égypte.» ³²⁾

Jacob et sa famille partent pour l'Égypte.
(Genèse, XLVI, et Deut. X, 22.)

On aurait pu croire qu'il faut commencer (à faire le récit) dès la Néoménie (de Nissân); mais la Thôrâh dit: «en ce jour-là.» D'après cette expression: «en ce jour» on pourrait croire:

²⁹⁾ Exode, XIII, 14. ³⁰⁾ Ibid.

³¹⁾ C'est de cette expression שָׁמַרְתָּ que dérive le mot שֹׁמֵר.

³²⁾ Exode, XIII, 8. C'est le même verset qui a été cité plus haut comme réponse à la question du Méchant, mais il faut insister ici sur le commencement du verset, qui prescrit de donner des explications aux enfants; quant à l'explication elle-même, — c'est le ton qui fait la chanson. — La Haggadah va déduire de ce même verset que le moment du récit est la *soirée* de Pâque.

בַּעֲבוּר זֶה. בַּעֲבוּר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֱלֹא בַּשָּׁעָה
שִׁישׁ מִצֵּה וּמְרוּר מִנְּחִים לִפְנֵיהָ:

מִתְחִלָּה" עֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ וְעָכְשׁוּ
קָרְבָנוּ הַמָּקוּם לְעֲבוּדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר ^(י"ג) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
אֶל־כָּל־הָעָם. כֹּה־אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר
הַנְּהַר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם. תָּרַח אָבִי אֲבָרָהָם
וְאָבִי נַחֲוֹר. וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְאָקַח אֶת־
אֲבִיכֶם אֶת־אֲבָרָהָם מֵעֵבֶר הַנְּהַר. וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ
בְּכָל־אֶרֶץ כְּנָעַן. וְאַרְבֶּ ^(ט"ו) אֶת־זֶרְעוֹ וְאָתָּן לוֹ
אֶת־יִצְחָק: וְאָתָּן לְיִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו. וְאָתָּן
לְעֵשָׂו אֶת־הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ. וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו
יָרְדוּ מִצְרָיִם:

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא.
שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָשַׁב אֶת־הַקֶּץ. לְעֲשׂוֹת כְּמָה
שֶׁאָמַר לְאֲבָרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים.
שֶׁנֶּאֱמַר ^(י"ג) וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תִּדַע כִּי גַר יִהְיֶה
זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי
וְאַחֲרֵיכֶן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל:

סכּוּן אֶת הַסּוּטָה וּמְבַיְהֵן אֶת הַטֶּבֶט:

On couvre les MATSÓTH et on lève la coupe en disant:

וְהִיא שֶׁעֲמָדָה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד
בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֱלֹא שֶׁבְּכָל־הַדּוֹר

¹³) Comme explication de la Michna Pessa'him, X, 4: מחיל בגטו ומטו בטטה Rab dit (Talmud babli, 116a) qu'il faut commencer par וְהִיא שֶׁעֲמָדָה עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ; voir p. 18, note 13.

«pendant qu'il fait encore jour» ; mais la Thôrâh dit: «En vue de ceci» ; donc elle ne vise que l'heure où il y a de la *Malsâh* et des herbes amères placées devant toi.

Le récit

A l'origine, nos ancêtres étaient idolâtres, mais maintenant Dieu nous a initiés à son culte, comme il est dit ²⁴⁾: «Et Josué dit à tout le peuple: «Ainsi a parlé l'Eternel, Dieu d'Israël: « Vos ancêtres habitaient jadis au delà du Fleuve (Euphrate) — (jusqu'à) Tharé, père d'Abraham et de Nahor — et ils servaient des dieux étrangers. Je pris votre père, Abraham, des bords du Fleuve, le fis voyager par tout le pays de Canaan. lui donnai une nombreuse postérité et le rendis père d'Isaac. A Isaac je donnai Jacob et Esaü; j'attribuai à Esaü la montagne de Séir pour sa propriété; Jacob et ses enfants descendirent en Egypte.»

Béni soit *Celui* qui a tenu sa promesse à Israël, béni soit-il Car le Saint, béni soit-il, a fixé d'avance le terme (de l'esclavage) pour accomplir ce qu'il avait promis à Abraham, notre père, lors de l'alliance *beïne habbethârime* ²⁵⁾, comme il est dit ²⁶⁾: Dieu dit à Abram: « Sache-le bien, ta postérité séjournera sur une terre étrangère, où elle sera asservie et opprimée, durant quatre cents ans. Mais à son tour, la nation qu'ils serviront sera jugée par moi, et alors ils la quitteront avec des grandes richesses.»

On couvre les MATSOTH, et on lève la coupe en disant:

C'est cette promesse qui nous a soutenus, nous et nos ancêtres. Car ce n'est pas un seul (ennemi) qui s'est élevé contre nous pour nous exterminer, mais dans tous les siècles

²⁴⁾ Josué, XXIV, 2—4.

²⁵⁾ Alliance «entre les portions», voir Genèse, XV, 10 et 17.

²⁶⁾ Genèse, XV, 13 et 14.

וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְצִילֵנוּ מִיָּדָם:

ינית הכוס מידו וחזור ויגלה הסעות:

On pose la coupe et on découvre les MATSÔTHI :

צא⁽²⁷⁾ וְלָמַד. מַה בִּקֵּשׁ לְבֵן הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב
אָבִינוּ. שִׁפְרָעָה לֹא גָזַר אֱלֹהִים עַל הַזֹּכְרִים וְלְבֵן
בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת־הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר ^(ויקרא 31:16) אָרְמֵי אַבְד
אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְדַּר שֵׁם בְּמַתִּי מִעֵט וַיְהִי שֵׁם
לְגוֹי גָּדוֹל עַצוֹם וְרַב:

וַיֵּרֶד⁽²⁸⁾ מִצְרַיִמָּה. אָנוּס עַל פִּי הַדְּבוּר: וַיִּגְדַּר
שֵׁם. מִלְּמַד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ
בְּמִצְרַיִם אֱלֹהִים לְגוֹר שֵׁם. שֶׁנֶּאֱמַר ^(בראשית 32:14) וַיִּאֲמְרוּ
אֵל־פְּרָעָה לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי־אֵין מִרְעָה לְצֹאן
אֲשֶׁר לַעֲבֹדֶיךָ כִּי כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה
יִשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: בְּמַתִּי מִעֵט. כִּמְהָ
שֶׁנֶּאֱמַר ^(ויקרא 31:16) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִמָּה
וְעַתָּה שְׁמֶךָ יי אֱלֹהֶיךָ כִּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב: וַיְהִי
שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל. מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִיגִים שֵׁם:
עַצוֹם. כִּמְהָ שֶׁנֶּאֱמַר ^(ויקרא 31:16) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:
וְרַב. כִּמְהָ שֶׁנֶּאֱמַר ^(ויקרא 31:16) רַבְּבָה כְּצִמְחַת הַשָּׂדֶה
גַּתְתִּיךָ וַתִּרְבֵּי וַתִּגְדְּלֵי וַתִּבּוֹאֵי בְּעַדֵי עַדִּיִים שְׂדֵים
נִכְנּוּ וַשְׁעָרַי צִמְחִי וְאֵת עָרַם וְעָרְיָה:

²⁷⁾ Voir Michna Pessa'him, X, 4: ודורש מראשו אבר מבי ער שיכמו כל הרשעה כלה

²⁸⁾ On trouve toute cette explication midrachimique de Deut., XXVI, 5-8 qui suit, dans le Sifré, sans beaucoup de variations.

on s'élève contre nous pour nous exterminer, et le Saint, béni soit-il, nous sauve de leurs mains.

On pose la coupe et on découvre les MATSOTH:

Considérons ce que Laban, l'Araméen, méditait de faire à Jacob, notre père: Pharaon, dans ses ordres cruels, ne visait que les enfants mâles, tandis que Laban voulait tout détruire, comme il est dit: ³⁹⁾ «L'Araméen voulait perdre mon père ⁴⁰⁾, mais celui-ci descendit en Egypte, y séjourna, peu nombreux, puis y devint une nation considérable, puissante et nombreuse.»

Explication
midrachique
de Deut.,
XXVI, 5

Il descendit en Egypte: contraint à cela par l'ordre divin. *Y séjourna:* Cela nous apprend que notre père Jacob ne descendit pas en Egypte pour s'y établir définitivement, mais seulement pour y séjourner, comme il est dit ⁴¹⁾: «Ils (les frères de Joseph) dirent à Pharaon: «Nous sommes venus pour *séjourner* dans ce pays, parce que le pâturage manque aux troupeaux de tes serviteurs, la disette étant grande dans le pays de Canaan. Donc, permets à tes serviteurs d'habiter la province de Góchen.»

Peu nombreux: Comme il est dit ⁴²⁾: «Tes ancêtres étaient soixante-dix âmes quand ils vinrent en Egypte; et maintenant l'Eternel, ton Dieu, t'a multiplié comme les étoiles du ciel.»

Y devint une nation considérable: Cela nous apprend que les Israélites y restaient distincts des autres habitants.

Puissante: Comme il est dit ⁴³⁾: «Or, les enfants d'Israël avaient augmenté, pullulé, étaient devenus prodigieusement nombreux et puissants, et ils remplissaient la contrée.»

Et nombreuse: Comme il est dit ⁴⁴⁾: «Je t'ai rendue *nombreuse* ⁴⁵⁾ comme la végétation des champs, tu as augmenté, grandi, tu as revêtu la plus belle des parures, tes seins se sont affermis, ta chevelure a poussé, mais tu étais complètement nue.»

³⁹⁾ Deut., XXVI, 5.

⁴⁰⁾ La Haggadah traduit ce passage d'après le *Targoum* et le *Midrache*; pour l'interprétation courante et généralement adoptée, voir la traduction de la Bible du Rabbinate français.

⁴¹⁾ Genèse, XLVII, 4. ⁴²⁾ Deut., X, 22. ⁴³⁾ Exode, I, 7.

⁴⁴⁾ Ezéchiel, XVI, 7.

⁴⁵⁾ Il s'agit, dans la vision du prophète, des bienfaits de Dieu envers Jérusalem, représentée comme une enfant trouvée.

וַיִּרְעוּ אֶת־נֹוֹד הַמִּצְרַיִם. וַיַּעֲבֹדוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה
 קָשָׁה: (דברים כ"ד.)

וַיִּרְעוּ אֶת־נֹוֹד הַמִּצְרַיִם. כַּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות
 ה'ב') הָבָה גִּתְחַכְמָה לֹו פְּדִירָרָפָה וְהָיָה פִי־תִקְרָאנָה
 מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם־הוּא עַל־שׁוֹנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ

Les durs travaux des Hébreux en Egypte.
 (Exode, I, 11.)

וְעֲלָה מִדְּהָאָרֶץ: וַיַּעֲבֹדוּ. כַּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות
 י"ג) עָלִיו שְׂרֵי מוֹסִים לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלַתֶם וַיִּבְנוּ עָרֵי
 מִסְכְּנוֹת לְפָרְעֹה אֶת־פֶּתַח וְאֶת־רַעֲמִסִּים: וַיִּתְּנוּ
 עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה. כַּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות
 י"ג) מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה:

«Alors les Egyptiens nous traitèrent iniquement, nous accablèrent, nous imposèrent un dur servage.»

Les Egyptiens nous traitèrent iniquement: Comme il est dit ⁽⁴⁾): «Eh bien! usons d'expédients contre lui (le peuple d'Israël); autrement, il s'accroitra encore, et alors, survienne une guerre, il pourrait se joindre à nos ennemis, nous combattre et sortir de la province.»

Moïse sauvé des eaux.

(Exode, I, 22 et II.)

Ils nous accablèrent: Comme il est dit ⁽⁵⁾): «Et on lui imposa des officiers de corvée pour l'accabler de labeurs, et il bâtit pour Pharaon des villes d'approvisionnement, Pithom et Ramessés.»

Ils nous imposèrent un dur servage: Comme il est dit ⁽⁶⁾): «Les Egyptiens accablèrent les enfants d'Israël sous un rude servage.»

⁽⁴⁾ Exode, I, 10. ⁽⁵⁾ Exode, I, 11. ⁽⁶⁾ Exode, I, 13.

ונצַעַק אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יי אֶת־קִלְנוּ
 וַיֵּרָא אֶת־עֲנִינוּ וְאֶת־עֲמִלְנוּ וְאֶת־לַחְצֵנוּ: (דברים כ"ז)
 ונצַעַק אֱלֹהֵי אֲלוֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר
 וַיֵּהִי בַיָּמִים הַרְבִּיּוֹת הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הַעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם
 אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ.
 כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר
 אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אֲבֹרָתָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־
 יַעֲקֹב: וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ. זוֹ פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ.
 כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיַּדַּע אֱלֹהִים: וְאֶת עֲמִלְנוּ. אֵלוֹ הַבְּגִיּוֹת. כְּמָה
 שֶׁנֶּאֱמַר כְּלֵהֲבֵן הַיְלֹד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶוּ
 וְכֵלֵהֲבֵת תַּחֲסִיּוּן: וְאֶת־לַחְצֵנוּ. זֶה הַדַּחֲק. כְּמָה
 שֶׁנֶּאֱמַר וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם
 לַחֲצִים אֹתָם:

וַיִּצְאַנוּ יי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ גְּטוּיָה
 וּבִמְרָא גְדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת: (דברים כ"ח)
 וַיִּצְאַנוּ יי מִמִּצְרַיִם. לֹא עַל יְדֵי מִלְחָמָה. וְלֹא
 עַל יְדֵי שָׂרָף. וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲבַרְתִּי
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּה וְהַפִּיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
 אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יי:

Nous criâmes vers l'Éternel, Dieu de nos pères; et l'Éternel entendit notre plainte, il considéra notre misère, notre labeur et notre détresse.

Nous criâmes vers l'Éternel, Dieu de nos pères: Comme il est dit ⁴⁹⁾: «Il arriva dans ce long intervalle que le roi d'Égypte mourut. Les enfants d'Israël gémirent du sein de l'esclavage et crièrent; leur plainte monta vers Dieu du sein de l'esclavage.»

L'Éternel entendit notre plainte: Comme il est dit ⁵⁰⁾: «Dieu entendit leurs soupirs et il se ressouvint de son alliance avec Abraham, avec Isaac, avec Jacob.»

Il considéra notre misère: C'est l'entrave à la vie conjugale, comme il est dit ⁵¹⁾: «L'Éternel considéra les enfants d'Israël, et il avisa...»

Notre labeur: Ce sont les enfants, dont il est dit ⁵²⁾: «Tout mâle nouveau-né, jetez-le dans le fleuve, et toute fille, laissez-la vivre.»

Notre détresse: C'est l'oppression, comme il est dit ⁵³⁾: «Oui, j'ai vu la détresse que les Égyptiens leur infligèrent.»

Et l'Éternel nous fit sortir de l'Égypte avec une main puissante et un bras étendu, dans une grande apparition ⁵⁴⁾, en opérant des signes et des prodiges.

L'Éternel nous fit sortir de l'Égypte: Non par un ange, ni par un séraphin, ni par un messenger; mais ce fut le Saint, béni soit-il, dans sa Gloire, personnellement, comme il est dit ⁵⁵⁾: «Je parcourrai le pays d'Égypte, cette même nuit; je frapperai tout premier-né dans le pays d'Égypte, depuis l'homme jusqu'à la bête, et je ferai justice de toutes les divinités de l'Égypte, moi, l'Éternel!»

⁴⁹⁾ Exode, II, 23. ⁵⁰⁾ Exode, II, 24. ⁵¹⁾ Exode, II, 25.

⁵²⁾ Exode, I, 22. ⁵³⁾ Exode, III, 9.

⁵⁴⁾ Nous traduisons ici d'après l'explication de la Haggadah.

⁵⁵⁾ Exode, XII, 12.

ועברתי בארץ מצרים. אני ולא מלאך. והפיתו כל־בכור.
אני ולא שרף. ובכל־אלהי מצרים אעשה שפטים. אני
ולא השלוח. אני יי. אני הוא ולא אחר:

בַּיַד מִזְקָה. זו הַדְבָר. כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר ^(ל"ג) הִנֵּה
יְדֵי יי הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
בַּגְּמֻלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דָּבָר כְּבֵד מְאֹד: וּבִזְרוּעַ
גְּטוּוּה. זו הַחֶרֶב. כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר ^(ל"ד) וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה
בְּיָדוֹ גְּטוּוּה עַל־יְרוּשָׁלַם: וּבְמִרְא גָדֹל. זו גְלוֹי
שְׁכִינָה. כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר ^(ל"ה) אוּ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבוֹא
לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֹב גּוֹי בְּמִסּוֹת בְּאֵתֶת וּבְמִזְפֵּתִים
וּבְמִלְחָמָה וּבַיַד מִזְקָה וּבִזְרוּעַ גְּטוּוּה וּבְמִזְרָאִים
גְּדוּלִים כֹּכַל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם
לְעֵינֶיךָ: וּבְאֵתוֹת. זֶה הַמַּטָּה. כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר ^(ל"ו)
וְאֵת־הַמַּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בוֹ
אֵת־הָאֵתֹת: וּבְמִפְתִּים. זֶה הַדָּם. כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר
^(ל"ז) וְנָתַתִּי מִזְפֵּתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. דָּם. וְאֵשׁ.
וְהִימָרוֹת עֵשׂוֹן: דָּבָר אַחֵר. בַּיַד מִזְקָה שְׁפִיטִים.
וּבִזְרוּעַ גְּטוּוּה שְׁפִיטִים. וּבְמִרְא גָדֹל שְׁפִיטִים. וּבְאֵתוֹת
שְׁפִיטִים. וּבְמִפְתִּים שְׁפִיטִים: אֵלּוֹ עֵשׂוֹר מִכּוֹת שֶׁהִבִּיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם: וְאֵלּוֹ הֵן.

«Je parcourrai le pays d’Egypte»: moi, non un ange; «je frapperai tout premier-né»: moi, non un séraphin; «et je ferai justice de toutes les divinités d’Egypte»: moi, non un messager; «moi, l’Eternel»: c’est moi et nul autre que moi.

Avec une main puissante: C’est la mortalité, comme il est dit ⁵⁰): «Voici: la *main* de l’Eternel se manifestera sur ton bétail qui est aux champs — chevaux, ânes, chameaux, gros et menu bétail — par une *mortalité* très grave.»

Avec un bras étendu: C’est l’épée, comme il est dit ⁵¹): «L’épée nue dans sa *main étendue* contre Jérusalem.»

Dans une grande apparition: C’est la manifestation de la majesté divine, comme il est dit ⁵²): «Et quelle divinité entreprit jamais d’aller se chercher un peuple au milieu d’un autre peuple, à force d’épreuves, de signes et de miracles, en combattant d’une main puissante et d’un bras étendu, par de *grandes apparitions*, toutes choses que l’Eternel, notre Dieu, a faites pour vous, en Egypte, à vos yeux?»

Par des signes: C’est la verge (de Moïse), comme il est dit ⁵³): «Cette même *verge*, tu l’auras à la main, car c’est par elle que tu opéreras les *signes*.»

Des prodiges: C’est le sang, comme il est dit ⁵⁴): «Je ferai apparaître des *prodiges* au ciel et sur la terre; du *sang*, du feu et des colonnes de fumée.»

Paroles mi-
drachiques
sur les Dix
Plaies

Autre explication:

Avec une main puissante: deux,

Avec un bras étendu: deux,

Dans une grande apparition: deux,

Par des signes (pluriel): deux,

Par des prodiges (pluriel): deux.

$$5 \times 2 = 10.$$

Ce sont les dix plaies que le Saint, béni soit-il, a infligées aux Egyptiens en Egypte, et que voici:

⁵⁰) Exode, IX, 3.

⁵¹) I Chroniques, XXI, 16.

⁵²) Deut., IV, 34.

⁵³) Exode, IV, 17.

⁵⁴) Joël, III, 3.

בכל אחת סעשר המכות מסוף באצבעו טפה מן היין וזורקה לתוין, וכן בסמן רצף
 קרי"ש באח"ב:

*A la mention de chacune des dix plaies, on rejette, avec le petit doigt, une goutte de
 vin hors de la coupe; on fait de même pour les trois abréviations mnémotechniques*
 רצ"ד, עב"ש, קאמ"ב.⁽¹⁾

דָּם. צַפְרָדָּע. כְּנִים.
 עָרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין.
 בָּרָד. אֲרָבָה. חֲשָׁד.
 מַכַּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹהֵן בָּהֶם סְמָנִים.

רַצ"ד עב"ש באח"ב:

רַבִּי יוֹסֵי הַגָּלִילִי אָמַר. מִיָּן אֶתָּה אֹמֵר
 שְׁלָקוּ הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם עֵשֶׂר מַכּוֹת. וְעַל הַיָּם
 לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת. בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אֹמֵר

(שמות
 ח' ט"ז)

⁽¹⁾ On explique cet usage par une sorte de compassion pour l'en-
 nemi en détresse. Le Midrache motive d'une façon pareille l'usage de
 ne dire que «Hallél abrégé» les six derniers jours de Pessa'h (voir
 Béth Yossef, I, 480). Le *Midrache Rabbâ* nous montre les anges accou-
 rant auprès de Dieu, après le passage de la Mer Rouge, pour enton-
 ner l'hymne quotidien où ils proclament par trois fois la sainteté
 divine. Mais Dieu leur impose silence: «Aujourd'hui, ô êtres célestes,
 je ne saurais entendre vos chants, alors que tant de mes créatures
 viennent de s'abimer dans les flots!» La joie de la délivrance nous
 paraît en effet amoindrie par la perte des Egyptiens engloutis dans la
 mer. Peut-être — à côté de la mnémotechnique — est-ce la même
 pensée qui a inspiré à R. Yehoudah l'idée de résumer les dix plaies
 en trois mots. —

Les trois groupements des dix plaies que fait R. Yehoudah, consti-
 tuent effectivement la division la plus naturelle et la plus logique
 (voir S. R. Hirsch et Malbim dans leurs commentaires de l'Exode).

Feu le Commandant A. Lipman, de Versailles, qui avait eu l'oblige-
 ance de reviser notre traduction, expliqua le geste d'enlever treize
 fois avec le petit doigt une goutte de vin de la coupe, par l'intention:
 «Loin de nous de semblables plaies!»

⁽²⁾ Les explications midrachiques de R. Yossef haguelili, R. Eliézer
 et A. Aqibâ, se trouvent littéralement dans la Mekhiltâ sur Exode,
 XIV, 31.

A la mention de chacune des dix plaies, on rejette, avec le petit doigt, une goutte de vin hors de la coupe; on fait de même pour les trois abréviations mnémotechniques:

דֵּטְסַחַךְ וְאֶדָּחֶה וְבֵּאֵי חַיִּים

LE SANG; LES GRENOUILLES; LES MOUSTIQUES;
 LES BETES FEROCES; LA MORTALITE; LES ULCERES;
 LA GRELE; LES SAUTERELLES; LES TENEBRES;
 LA MORT DES PREMIERS-NES.

Rabbi Yehoudah les a résumées sous forme d'abréviation mnémonique:

DETSAKH (דֵּטְסַחַךְ), 'ADACHE (אֶדָּחֶה), BEA·HAV (בֵּאֵי חַיִּים).

Autres pa-
 roles midra-
 chiques
 sur les Dix
 Plaies
 a) R. Yossé

R. Yossé, le Galiléen, dit: D'où peut-on conclure que les Egyptiens furent frappés en Egypte de dix plaies et au bord de la Mer Rouge de cinquante plaies? — En ce qui concerne l'Egypte, que dit le texte? «Les devins dirent à Pharaon:

Moïse et Aaron devant Pharaon. (Exode, VII, 10.)

וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִים אֶל־פְּרָעָה אַצְבַּע אֱלֹהִים הוּא:
וְעַל הַיָּם מִה הוּא אוֹמֵר... וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעַם
אֶת־יְיָ וַיֹּאמְרוּ בְּיַד יְיָ וּבְמִשָּׁה עַבְדּוֹ: כִּמְהָ לָקוּ בְּאַצְבָּע.
עָשָׂר מִכּוֹת. אָמַר מִעַתָּה בְּמִצְרַיִם לָקוּ עָשָׂר מִכּוֹת
וְעַל־הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. מִגֵּן שְׁפַל־מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הַזֹּאת
שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר ^(ויחליל) וְשַׁלַּח־בָּם חֲרוֹן
אָפוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים:
עֲבָרָה אַחַת. וְזַעַם שְׁתַּיִם. וְצָרָה שְׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת
מִלֵּאכֵי רָעִים אַרְבַּע. אָמַר מִעַתָּה בְּמִצְרַיִם לָקוּ
אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאַתֵּיּם מִכּוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. מִגֵּן שְׁפַל־מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הַזֹּאת
שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר וְשַׁלַּח־בָּם חֲרוֹן אָפוֹ
עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים. חֲרוֹן
אָפוֹ אַחַת. עֲבָרָה שְׁתַּיִם. וְזַעַם שְׁלֹשׁ. וְצָרָה אַרְבַּע.
מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים חֲמֵשׁ. אָמַר מִעַתָּה
בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת. וְעַל־הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים
וּמֵאַתֵּיּם מִכּוֹת:

«Le doigt de Dieu est là» ⁶³). Et quant à la Mer, qu'est-il dit? — «Israël reconnut alors la *main* puissante que l'Éternel avait déployée sur l'Égypte, et le peuple révéra l'Éternel; et ils eurent foi en l'Éternel et en Moïse, son serviteur» ⁶⁴). Or, de combien de plaies furent-ils frappés par le doigt (de Dieu)? — De dix. — De là tu peux conclure: En Égypte ils furent frappés de dix plaies, et sur la Mer, de cinquante plaies.

b) R. Eliézer Rabbi Eliézer dit: D'où savons-nous que chaque plaie dont le Saint, béni soit-il, a frappé les Égyptiens en Égypte, consistait en quatre plaies? — De ce qu'il est dit: «Il déchaina sur eux le feu de sa colère, le courroux, la malédiction, les fléaux, un essaim d'anges malfaisants» ⁶⁵):

Le courroux — une; la malédiction — deux; les fléaux — trois; tout un essaim d'anges malfaisants — quatre.

Conclus de là: En Égypte ils furent frappés de quarante plaies et sur la Mer de deux cents plaies (toujours d'après le rapport du doigt à la main: $40 \times 5 = 200$).

c) R. Aqibâ Rabbi Aqibâ dit: D'où savons-nous que chaque plaie dont le Saint, béni soit-il, a frappé les Égyptiens en Égypte, consistait en cinq plaies? — De ce qu'il est dit: «Il déchaina sur eux le feu de sa colère, le courroux, la malédiction, les fléaux, un essaim d'anges malfaisants»:

Le feu de sa colère — une; le courroux — deux; la malédiction — trois; les fléaux — quatre; un essaim d'anges malfaisants — cinq.

Conclus de là: En Égypte ils furent frappés de cinquante plaies et sur la mer de deux cent cinquante ($50 \times 5 = 250$).

⁶³) Exode, VIII, 15. ⁶⁴) Exode, XIV, 31. ⁶⁵) Ps., LXXVIII, 49.

כַּמָּוֶה"ו" מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ:

אֵלֹהֵינוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים. דִּינֵנוּ:

אֵלֹהֵינוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים. וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם. דִּינֵנוּ:

אֵלֹהֵינוּ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם. וְלֹא הִרְג בְּכוֹרֵיהֶם. דִּינֵנוּ:

אֵלֹהֵינוּ הִרְג בְּכוֹרֵיהֶם. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת־מִזְבְּחָם. דִּינֵנוּ:

אֵלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ אֶת־מִזְבְּחָם. וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת־הַיָּם. דִּינֵנוּ:

אֵלֹהֵינוּ קָרַע לָנוּ אֶת־הַיָּם. וְלֹא הִעֲבִירָנוּ

בְּתוֹכוֹ בְּתַרְבֵּה.

אֵלֹהֵינוּ הִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּתַרְבֵּה. וְלֹא שָׁקַע

צַרְנוֹ בְּתוֹכוֹ.

אֵלֹהֵינוּ שָׁקַע צַרְנוֹ בְּתוֹכוֹ. וְלֹא סָפַק צַרְכָּנוּ

בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

אֵלֹהֵינוּ סָפַק צַרְכָּנוּ בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

וְלֹא הָאֵכִילָנוּ אֶת־הַדָּבָן.

אֵלֹהֵינוּ הָאֵכִילָנוּ אֶת־הַדָּבָן. וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת־הַשֶּׁבֶת.

אֵלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ אֶת־הַשֶּׁבֶת. וְלֹא קָרַבְנוּ לַפְּנֵי

הַר סִינִי.

אֵלֹהֵינוּ קָרַבְנוּ לַפְּנֵי הַר סִינִי. וְלֹא נָתַן לָנוּ

אֶת־הַתּוֹרָה.

⁶⁶) Nous ne connaissons pas la source ni le temps de la rédaction du passage suivant; une pensée de quelque ressemblance se trouve dans le Sifré sur Deut.. XXXII, 48:

לפי שהיו ישראל אומרים ספק וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מביטין אותו האדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את התורה והוריד לנו את הסן והביט לנו את השליו ועשה לנו נסים ונבויות אין אנו מביטים אותו. אמר המקום היחי מביטו למערה בחצי היום וכל מי שיש בו כח יבוא ויבחרה. לכך נאמר כעצם היום הזה:

De combien de bienfaits Dieu nous a comblés!

S'il nous avait fait sortir de l'Égypte
sans prononcer des jugements contre eux (contre les
Égyptiens) —

cela nous aurait suffi.

S'il avait prononcé des jugements contre eux
et non pas contre leurs dieux —

cela nous aurait suffi.

S'il avait prononcé des jugements contre leurs dieux
sans frapper de mort leurs premiers-nés —

cela nous aurait suffi.

S'il avait frappé de mort leurs premiers-nés
sans nous donner leurs biens —

cela nous aurait suffi.

S'il nous avait donné leurs biens
sans diviser pour nous les flots de la Mer —

cela nous aurait suffi.

S'il avait divisé pour nous les flots de la Mer
sans nous la faire passer à pied sec —

cela nous aurait suffi.

S'il nous l'avait fait passer à pied sec
sans y noyer nos ennemis —

cela nous aurait suffi.

S'il y avait noyé nos ennemis
sans pourvoir à nos besoins dans le désert pendant
quarante ans —

cela nous aurait suffi.

S'il avait pourvu à nos besoins dans le désert pendant
quarante ans

sans nous nourrir de la manne —

cela nous aurait suffi.

S'il nous avait nourris de la manne —
sans nous donner le Sabbat —

cela nous aurait suffi.

S'il nous avait donné le Sabbat
sans nous conduire au pied du mont Sinaï —

cela nous aurait suffi.

S'il nous avait conduits au pied du mont Sinaï
sans nous donner la Thôrâh —

cela nous aurait suffi.

אלו נתן לנו את־התורה. ולא הכניסנו
 לארץ ישראל.
 אלו הכניסנו לארץ ישראל. ולא בנה לנו
 את־בית הבחירה.

דינו:

דינו:

L'armée de Pharaon périt dans la Mer.
 (Erode, XIV.)

על אחת כפמה וכמה טובה כפולה ומכפלת
 למקום עלינו. שהוציאנו ממצרים. ועשה בהם
 שפטים. ועשה באלהיהם. והרג בכוריהם. ונתן
 לנו את־מזונם. וקרע לנו את־הים. והעבירנו
 בתוכו בחרבה. ושקע צרינו בתוכו. וספק צרכנו

S'il nous avait donné la Thôrâh
sans nous faire entrer dans le pays d'Israël —
cela nous aurait suffi.
S'il nous avait fait entrer dans le pays d'Israël
sans construire pour nous la Maison d'élection
(le Temple) — cela nous aurait suffi.

Les Israélites au pied du mont Sinaï.
(Exode, XIX et XX.)

Combien donc sont grands et nombreux les bienfaits de Dieu à notre égard!

Il nous a fait sortir de l'Égypte,
Il a prononcé des jugements contre les Égyptiens,
Il en a prononcé contre leurs dieux,
Il a frappé de mort leurs premiers-nés,
Il nous a donné leurs biens,
Il a divisé pour nous les flots de la Mer,
Il nous l'a fait passer à pied sec,
Il y a noyé nos ennemis,

במדבר ארבעים שנה. והאכילנו את-המן. ונתן לנו את-השבת. וקרבתנו לפני ה' סיני. ונתן לנו את-התורה. והכניסנו לארץ ישראל. ובנה לנו את-בית החֲבִירָה לכפר על כל-עונותינו:

רבן"י גמליאל הנה אומר. כל-שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן.

פסח מצה ומרור:

פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קים על שום מה. על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים. שנאמר ^(שם) ^(י"ב כ"ג) וַאֲמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתֵינִי הֲצִיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

טראה הטצה למטבין ואומר:

En montrant le pain asyme:

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה. על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם. שנאמר ^(שם) וַיֹּאפֹּךְ אֶת־הַבֶּצֶק אֲשֶׁר

⁴¹⁾ Voir Michna Pessa'him, X, 5:

ר' גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור. פסח על שום שפסח המקום על בני אבותינו במצרים. מצה על שום שנגאלו אבותינו במצרים. מרור על שום שמררו המצרים את תני אבותינו במצרים. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא מצרים. שנאמר והגדה לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים. לסיכך אבחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולכבד לסי עשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבודת לחרות מיצאן לשמחה ומאכל ליום טוב ומאכלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה:

Il a pourvu à nos besoins, dans le désert, pendant
 [quarante ans,
 Il nous a nourris de la manne,
 Il nous a donné le Sabbat,
 Il nous a conduits au pied du mont Sinaï,
 Il nous a donné la Thôrâh,
 Il nous a fait entrer dans le pays d'Israël,
 Il a construit pour nous la Maison d'élection,
 où nous trouvions le pardon de tous nos péchés.

Explication
 des symboles
 de la fête:

Rabban Gamliel⁶⁸⁾ disait: Quiconque n'a pas expliqué les trois choses suivantes à Pâque n'a pas rempli son devoir, (littéralement: n'est pas sorti des mains du devoir; il le tient encore), savoir:

PESSA'H, MATSAH et MAROR.

a) Pessâh

Le *Pessâ'h* (l'agneau pascal) que nos ancêtres mangeaient aussi longtemps que le Temple exista, quelle en est la raison? — C'est parce que le Saint, béni soit-il, épargna les maisons de nos ancêtres en Egypte, ainsi qu'il est dit⁶⁹⁾: «Vous direz: C'est le sacrifice de la Pâque en l'honneur de l'Eternel, qui épargna⁷⁰⁾ les demeures des Israélites en Egypte, alors qu'il frappa les Egyptiens et voulut préserver nos familles. (Et le peuple s'inclina, et tous se prosternèrent.)»

En montrant le pain azyme:

b) Matsâh

Cette *Matsâh* (pain azyme) que nous mangeons, quelle en est la raison? — C'est parce que la pâte de nos ancêtres n'avait pas eu le temps de fermenter lorsque le Roi des rois, le Saint, béni soit-il, leur apparut et les délivra, ainsi qu'il est dit⁷¹⁾: «Ils firent, de la pâte qu'ils avaient emportée d'Egypte,

⁶⁸⁾ Voir, pour les passages suivants, Michenâh Pessa'him, X, 5 et 6. Son auteur est R. G. Ier, fils ou petit-fils de Hillel, qui était Nassi quelques années avant la destruction du Second Temple (voir Baneth en Michenâh Pessa'him, X, 5). Le texte de la Michenâh a été modifié plus tard pour l'usage de la Haggadah.

⁶⁹⁾ Exode, XII, 27.

⁷⁰⁾ Littéralement «passa»; du mot *pessa'h* vient le mot Pâque, les Grecs ayant transcrit l'araméen par *pass'ha*. Voir Rachî sur Exode, XII, 11.

⁷¹⁾ Exode, XII, 39.

הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ פירגשו
 ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא-
 עשו להם:

תקפ: L'agneau pascal.

מראה הטרור לסוכין ואמר:

En montrant les herbes amères:

מְרֹר זֶה שֶׁאֵנּוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם
 שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת-חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.

des galettes azymes, car elle n'avait pas fermenté; parce que, repoussés de l'Égypte, ils n'avaient pu attendre et ne s'étaient pas munis d'autres provisions.»

.. 32 : Le pain azyme.

En montrant les herbes amères:

c) Mārôr

Ce Mārôr (herbes amères) que nous mangeons, quelle en est la raison? — C'est parce que les Egyptiens rendaient la vie amère à nos ancêtres en Égypte, ainsi qu'il est dit ¹²⁾:

¹²⁾ Exode, I, 14.

שֶׁנֶאֱמַר (שם) וַיִּמְרְרוּ אֶת־תַּיִהֵם בְּעַבְדָּה קָשָׁה
 בַּחֹמֶר וּבַלְבָּנִים וּבְכָל־עַבְדָּה בְּשָׂדֶה אֶת־כָּל־עַבְדֹתָם
 אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפִרְךָ:

תקנ: Les herbes amères.

בְּכָל דוֹר וְדוֹר חָיֵב אָדָם לִרְאוֹת אֶת־עַצְמוֹ
 כְּאֵלֶּיךָ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שֶׁנֶאֱמַר (שם) וְהִזְדַּדְתָּ
 לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעַבְדוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי

«Ils leur rendirent la vie amère par des travaux pénibles avec l'argile et la brique, par des corvées rurales, outre les autres travaux qu'ils leurs imposèrent avec dureté.»

Le roi David chantant ses psaumes.

Louanges

Dans tous les siècles, chacun de nous a le devoir de se considérer comme s'il était sorti lui-même de l'Égypte, ainsi qu'il est dit ⁷³⁾: «Tu donneras alors cette explication à ton fils: «c'est dans cette vue que l'Éternel a agi en *ma* faveur,

⁷³⁾ Exode, XIII, 8.

בַּצֵּאתִי מִמִּצְרַיִם: לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבָד גָּאֵל
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אֱלֹהֵי אֶתְנֵנוּ גָּאֵל עִמָּהֶם.
שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמ'י) וְאֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ
לְתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ:

מכניסין הסעות ומכנידין הכוס ואוכרין בקול רם:

On coupe les MATSÓTH et, prenant la coupe en main, on dit à haute voix:

לְפִיכָךְ אֲנַחֲנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח
לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר לְבָרֵךְ לְעַלָּה וּלְקַלֵּם. לְמִי
שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת־כָּל־הַנְּסִים הָאֵלֶּה.
הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחַרּוֹת. מִיַּגוֹן לְשִׁמְחָה. מֵאֲבֵל
לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל. וּמִשְׁעַבְדוֹ לְגָאֵלָה
וְנֹאמַר לְפָנָיו (שִׁירָה חֲדָשָׁה) הַלְלוּיָהּ:

יֵיחַ הַכּוֹס וְיִגְלַה הַסְּעוֹת:

On pose la coupe et on découvre les MATSÓTH.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יי. הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יי: יְהִי
שֵׁם יי מְבָרֵךְ. מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם: מִמְזוֹר־חֲדָשׁ שִׁמְשׁ
עַד־מְבוֹאוֹ. מִזְהַל שֵׁם יי: רֵם עַל־כָּל־גּוֹיִם יי. עַל־
הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כִּי אֵלֵהֵינוּ. הַמַּגְבִּיהוּ לְשֶׁבֶת:
הַמְשַׁפִּילֵי לְרֹאוֹת. בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימֵי מַעֲפָר
דָּל. מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן: לְחוֹשִׁיבֵי עַסְנֵי־דִבְיִים. עִם
נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבֵי עֲקָרַת חַבִּית אִם־חַבְנִים
שִׁמְחָה. הַלְלוּיָהּ: (י)

(*) Michna Pessa'him, X, 6:

עד היכן הוא אומר. בית שמאי אומרים עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים עד חלמיש למעיני בנים:

Nous qui suivons presque partout l'opinion de Beth Hillel, disons les deux chapitres: psaume 113 et psaume 114.

quand *je sortis* de l'Égypte.» Ce ne sont pas seulement nos ancêtres que le Saint, béni soit-il, a délivrés; mais nous aussi, il nous a délivrés avec eux, ainsi qu'il est dit ⁷⁵⁾: «*Et nous, il nous fit sortir de là pour nous amener ici, pour nous donner le pays qu'il avait promis à nos pères.*»

On couvre les MATSOTH et, prenant la coupe en main, on dit à haute voix:

C'est pourquoi nous avons le devoir de remercier, de chanter, de louer, de glorifier, d'exalter, de célébrer, de bénir, de magnifier et d'honorer Celui qui a fait, pour nos ancêtres et pour nous, tous ces miracles. Il nous a conduits de l'esclavage vers la liberté, de la détresse vers la joie, du deuil vers la fête, des ténèbres vers la lumière, de la servitude vers l'affranchissement. * Chantons en son honneur un cantique nouveau. Alléluia!

On pose la coupe et on découvre les MATSOTH.

Psaume CXIII ⁷⁶⁾

Hallel

ALLELUIA! Louez, serviteurs de l'Éternel ^{76a)},

Louez le nom de l'Éternel!

Que le nom de l'Éternel soit béni
dès maintenant et à tout jamais!

Du soleil levant jusqu'à son couchant,
que le nom de l'Éternel soit célébré!

L'Éternel est élevé au-dessus de tous les peuples,
sa gloire dépasse les cieux.

Qui, comme l'Éternel, notre Dieu,
réside dans les hauteurs,
abaisse ses regards
sur le ciel et sur la terre?

Il redresse l'humble couché dans la poussière,
fait remonter le pauvre du sein de l'abjection,
pour le placer à côté des grands,
à côté des grands de son peuple.

Il fait trôner dans la maison la femme stérile,
devenue une mère heureuse de [nombreux] enfants ⁷⁷⁾.
Alléluia!

⁷⁵⁾ Deut., VI, 23.

⁷⁶⁾ La traduction des psaumes est, à peu de changements près, celle de la Bible du Rabbinate français, voir plus haut, p. 13, note 9.

^{76a)} et non pas serviteurs de Pharaon (Talmud).

⁷⁷⁾ La Bible du Rabbinate traduit: «fils».

בַּצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בֵּית יַעֲקֹב מַעַם לַעֲזוֹ:
הִתְהַלְּכִי יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ. יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה
וַיָּנֶס. הִירְדֵן יֹסֵב לְאַחֹר: הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים.
גְּבֻעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: מִדְּלָקָה הַיָּם כִּי תָנוּס. הִירְדֵן
תֹּסֵב לְאַחֹר: הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים. גְּבֻעוֹת כְּבְנֵי־
צֹאן: מִלְפָּנַי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ. מִלְפָּנַי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
הַהֶפְכִי הַצֹּדֵר אֲגָם־מַיִם. חֲלַמִּישׁ לַמַּעֲיָנו־מַיִם:

סכסין הסצות ותולין הכוס כדב:

En levant la coupe:

בְּרוּךְ " אַתָּה " אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהַגִּיעָנוּ לְלֵילָה
הַזֶּה לֶאֱכֹל בֹּרַח מִצֶּדָה וּמְחֹרָה: כֵּן " אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים
לְקַרְאֲתָנוּ לְשָׁלוֹם שְׂמֵחִים בְּבִגְנֵי עִירָךְ וְשִׂשִׁים
בְּעַבְדֻתְךָ. וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזֹּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים
אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן. וְנִוְדָה לְךָ
שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה " גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

¹⁹) Michna Pessa'him, X, 6:

וחתם בגאולה. רבי טרפון אמר אשר גאלנו וגאל את אבותינו כמצרים והגיענו הילילה הזה
לאכול כו סצה וברוך ואינו חותם. רבי עקיבא מטיף כן ה' אלהינו (ואלהי אבותינו) הגיענו לכוכבים
ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שבחים בבגין עירך וששים בעבורך וגאל שם מן הזבחים
ומן הפסחים אשר הגיע דמם על קיר מזבחד לרצון ונודה לך (שיר חדש) כל גאלתנו ועל פרוח
גשמינו ברוך אתה ה' גאל ישראל:

QUAND Israël sortit de l'Égypte,
la maison de Jacob du milieu d'un peuple à la langue
Juda devint son sanctuaire ¹⁶⁾, [barbare,
Israël, le domaine de son empire.

La mer le vit et se mit à fuir,
Le Jourdain retourna en arrière;
les montagnes bondirent comme des béliers,
les collines, comme des agneaux.
Qu'as-tu, ô mer, pour t'enfuir,
Jourdain, pour retourner en arrière?
Montagnes, pourquoi bondissez-vous comme des béliers,
et vous, collines, comme des agneaux?

A l'aspect du Seigneur, tremble, ô terre,
à l'aspect du Dieu de Jacob,
qui change le rocher en nappe d'eau,
le granit en sources jaillissantes!

En levant la coupe:

La coupe de
la délivrance

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous
as délivrés et qui as délivré nos ancêtres (de l'oppression) de
l'Égypte et qui nous as permis d'atteindre cette nuit et d'y
manger *Matsáh* et *Márór*. Eternel, notre Dieu et Dieu de nos
pères, fais-nous ainsi atteindre d'autres fêtes et d'autres
solennités dans un avenir de paix, où nous serons réjouis par
la reconstruction de Ta ville et enthousiasmés par Ton culte.
Là nous mangerons de la chair des sacrifices, là nous mange-
rons l'agneau pascal, dont le sang aura été répandu sur la
paroi de Ton autel, afin d'être agréés par Toi. Nous Te ren-
drons grâce, par un nouveau cantique, pour notre délivrance
et pour notre affranchissement. Sois béni, Eternel, qui as
délivré Israël.

^{16a)} Le psanne est comme fait pour le Séder; son choix s'impose
pour ainsi dire.

¹⁶⁾ Celui de Dieu.

ושוחין בהסבת שטאל:

On boit la SECONDE coupe en s'accoudant sur le côté gauche:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

קַחץ נִטְמָלִין דִּיהֵן וּמְבָרְכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם:

Tous les assistants se lavent les mains en disant la bénédiction suivante:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת יָדַיִם:

מוֹצֵיא מִצָּה יקח המצות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלימות ואחוזם שלשתם
בידו ויברך המוציא ככוונתו על העליונה ויברך על אכילת מצה ככוונתו על הפרוסה
ואח"כ יבצע שיעור כזית מן העליונה השלימה וכזית מן הפרוסה ויטבלם בסלח ואכל
בהסבה שני ההלקים בבח אחת, ואם אי אפשר לו לאכול הכל ביחד יאכל תחלה של
המוציא ואח"כ של אכילת מצה:

On dit les bénédictions suivantes sur les trois Matsôth:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצֵיא
לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־אֲכִילַת מִצָּה:

Après ces bénédictions, on casse un morceau (CH'FOUR) de chacune des deux MATSÔTH supérieures et on mange. On en donne autant à tous les assistants.

מְרֹר נוטל כזית ברור ומטבלו בתרומת וחזר ומנפין החרוסת מעליו ומברך על אכילת
מרור ואוכל בלא הסבה:

On prend de la laitue, qu'on trempe dans le 'HARÛSSETH (fruits pilés), et l'on mange après avoir dit la bénédiction suivante:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־אֲכִילַת מְרֹר:

On boit la *SECONDE* coupe en s'accoudant sur le côté gauche:

Bénédictio sur le vin:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui créés le fruit de la vigne.

Prélimi-
naires
du repas

6. RA'HATS: *Ablution des mains.*

Tous les assistants se lavent les mains en disant la *bénédictio* suivante:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as sanctifiés par tes commandements et nous as ordonné de nous laver les mains.

7. MOTSI-MATSAH: *Bénédictions sur les Matsóth.*

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui fais sortir le pain de la terre.

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as sanctifiés par tes commandements et nous as ordonné de manger du pain azyme.

Après ces bénédictions, on casse un morceau (CH'OUR)⁸⁰⁾ de chacune des deux MATSOTH supérieures et on mange. On en donne autant à tous les assistants.

8. MAROR: *Bénédictio sur les herbes amères:*

On prend de la laitue, qu'on trempe dans le 'HAROSSETH (fruits pilés), et l'on mange après avoir dit la bénédiction suivante:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous as sanctifiés par tes commandements et nous as ordonné de manger des herbes amères.

⁸⁰⁾ Le *ch'our* (mesure) équivaut ici au volume d'une olive ou de la moitié d'un œuf de poule.

כֹּרֶךְ יִקַּח כּוּיָה מִן הַמִּצָּה הַשְּׁלִישִׁיָה הַתְּלוּמָה וְכוּיָה לְטוּמֵיָא אוֹ הוֹרֵת וְכוּרְכוּ עִם
הַמִּצָּה וְאִכְלֵם בְּהַסְבָּה בְּלֹא טְכוּל וּבְלֹא בְרַכָּה רַק יֵאמְרוּ זֶה:

*On enveloppe un petit morceau (CH'FOUR) de raifort (ou la même quantité de raifort
râpé) dans deux petits morceaux de la MATSÁ du dessous (Israël) et on mange le
tout en disant:*

זְכַר לַמִּקְדָּשׁ כְּהַלֵּל:

כֵּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שְׁבִיַת הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. הִנֵּה כֹּרֶךְ
(פֶּסֶח) מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד. לְקַיָּם מִזֶּה שְׁנֵאמַר
עַל מִצּוֹת וּמְרָרִים יֵאכְלֶהוּ: (בְּסִדְרֵי ט' י"א).

שֶׁלֶטֶן עוֹרֶךְ לֶךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֵךְ וְשַׂחָה בְּלֵב טוֹב יַיֵּד: (קַתְּלַח ט' ז').
On sert le repas du soir.

צְפוּן לְאַתֵּר נִסַּר כֹּל הַסְּעוּדָה וְקַח בְּעַל חֲבִיַת פְּרוּסָה הַמִּצָּה הַצְּפוּנָה לְאַפִּיקוֹסֶן וְיֵאכֵל
סִסְנָה כּוּיָת יוֹתֵן גַּם לְכָל בְּנֵי בֵיתוֹ:

*A la fin du repas, on mange un petit morceau (CH'FOUR) de la MATSÁ mise de
côté et dite APHIKÔMÊN.*

כֹּרֶךְ מִזִּמְנֵי כּוּס שְׁלִישִׁי וּמְבַרְכִין עָלָיו בְּרַכָּה הַסּוּן ^(ט'):

Un remplit la coupe pour la TROISIÈME fois et on entonne CHIR HAMA'ALÔTH:

**שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. בָּשׁוּב יי אֶת-שִׁיבַת צִיּוֹן,
הֵינּוּ כְּחַלְמִים: אִזּוּ יִמְלֹא שַׁחַק פִּינּוּ, וְלִשְׁוֹנֵנוּ רָנָה.
אִזּוּ יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם, הֲגִדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִם-אֱלֹהֵי: הֲגִדִיל
יי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הֵינּוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יי אֶת-שְׁבִיַתֵּנוּ,
כַּאֲפִיקִים בְּנִגְבֵּי: הַזְרְעִים בְּדַמְעָה, בְּרָנָה יִקְצְרוּ:
הַלֹּךְ יִלְךְ וְיִבְכֶה, נִשְׂא מִשְׁךְ-הַזֶּרַע. בְּאֵיבָא בְּרָנָה
נִשְׂא אֶלְמֵתָיו:**

(תְּהַלֵּל יי יְדַבֵּר פִּי, וַיְבָרֶךְ כָּל-בֶּשֶׂר שֵׁם קָדְשׁ
לְעוֹלָם וָעֶד: וְאַנְחֵנוּ גְבֻרָה יְהִי, מִעֲתָה וְעַד-עוֹלָם,
הַלְלוּיָהּ:)

בְּרַכַת הַסּוּן כַּמְנַהֵג סִמְרֵי עֵי בְּסוּף הַסֵּפֶר ר' 112.

*Pour le texte hébreu des «actions de grâces» d'après le rite sefardi, voir à la fin du
livre, p. 112.*

⁽¹⁾ Michna Pessa'bim, X, 7: מִזִּמְנֵי מִבְּרַךְ עַל מִזְוֵנוּ.

9. KOREKH: *Souvenir de Hillél.*

On enveloppe un petit morceau (CH'OUR) de raifort (ou la même quantité de raifort râpé) dans deux petits morceaux de la MATSAH du dessous (Israël), et on mange le tout en disant:

Souvenir du Temple, selon l'usage de Hillél: Ainsi faisait Hillél, du temps où le Temple existait encore: Il enveloppait (la chair de) l'agneau pascal dans du pain azyme et dans des herbes amères et mangeait le tout, afin d'accomplir ce qui est dit ⁸²⁾: «Ils le mangeront avec des azymes et des herbes amères.»

Le repas

10. CHOUL'HANE OREKH: *Repas.*

On sert le repas du soir.

11. TSAPHOUNE: *Aphikômán.*

A la fin du repas, on mange un petit morceau (CH'OUR) de la MATSAH mise de côté et dite APHIKOMAN.

Actions
de grâces

12. BAREKH: *Actions de grâces.*

*On remplit la coupe pour la TROISIEME fois et on entonne
CHIR HAMA'ALOTII:*

Psaume CXXVI

Cantique des degrés.

QUAND l'Éternel ramena les captifs de Sion,
nous étions comme des gens qui rêvent.
Alors notre bouche s'emplit de chants joyeux
et notre langue d'accents d'allégresse.
Alors on s'écria parmi les peuples:
«L'Éternel a fait de grandes choses pour ces gens!»
Oui, l'Éternel a fait de grandes choses à notre égard,
grande est notre joie.

Ramène nos captifs, ô Éternel,
comme [tu ramènes] des ruisseaux dans le désert du Midi.
Ceux qui ont semé dans les larmes,
puissent-ils récolter dans la joie!
C'est en pleurant que s'en va
celui qui porte les grains pour les lancer à la volée,
mais il revient avec des transports de joie,
pliant sous le poids de ses gerbes.

*Pour le texte hébreu des «actions de grâces» d'après le rite séfardi,
voir à la fin du livre, p. 112.*

⁸²⁾ Nombres, IX, 11.

בְּרַכַּת הַמִּזוֹן.

אם שלשה אכלו כמות המסוכן אומר:

(pour trois hommes au moins)

L'officiant: רבותי נברך, או הב לן ונברך

ou רבותי, nous allons dire les grâces.
(en Alsace: Wir wollen bentschen!)

Les assistants: המסוכן עונים: יהי שם יי מברך, מעתה ועד עולם:

L'officiant: המסוכן אומר: בְּרִשׁוֹת

En présence de Cōhanim: (בָּהֵן ou פְּהֵנִים)

{ du père: (אָבִי מוֹרִי)

{ du maître de maison: (רַב בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה)

de rabbins: (מִדְּרַגְוֵי וְדַבְּרָנֵי)

(וְ) רבותי נברך

de dix hommes: (בְּמִנְיַן עֶשְׂרֵה: (אֱלֹהֵינוּ)

שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ:

Les assistants: המסוכין עונים: בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ), שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ,

וּבִטְּבוּ חַיֵּינוּ:

L'officiant: המסוכן תוֹר: בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ), שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֹ,

וּבִטְּבוּ חַיֵּינוּ:

בָּרוּךְ הוּא, וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

S'il n'y a pas trois hommes ayant pris part au repas, on commence ici:

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ, מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הֵן אַתָּה
הָעוֹלָם כָּלוֹ, בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, הוּא נוֹתֵן
לָחֶם לְכָל-בֶּשֶׂר, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל
תָּמִיד לֹא-חָסַר לָנוּ, וְאֵל יַחְסֹר-לָנוּ מִזוֹן לְעוֹלָם
וְעַד, בְּעֶבֶר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: כִּי הוּא זֶן וּמִפְרָגִים לְכָל,

Récitation des grâces en commun
(pour trois hommes au moins)

L'officiant:

Messieurs, nous allons réciter les grâces.

Les assistants:

Que le nom de l'Éternel soit béni à présent et à jamais.

L'officiant:

Avec la permission...

En présence de Cohanim:
du Côhên (des Côhanim),

En présence du père:
de mon père vénéré,

En présence du maître de la maison:
du maître de cette maison,

En présence de rabbins:
de nos rabbins et maîtres

et avec votre permission, messieurs, nous allons rendre grâce

En présence de dix hommes:
à notre Dieu

En présence de moins de dix hommes:
à Celui qui nous donne la subsistance.

Les assistants:

Béni soit Celui (notre Dieu) qui nous donne la subsistance et
dont la bonté nous fait vivre.

Béni soit-il, béni soit son nom!

S'il n'y a pas trois hommes ayant pris part au repas, on commence ici:

1re bénédiction

Sois béni, Éternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nourris le monde entier par ta bonté, ta grâce, ta faveur et ta miséricorde. C'est toi qui donnes les aliments à toutes les créatures, car ta bienveillance est éternelle. Grâce à ta bonté infinie, la nourriture ne nous a jamais manqué et ne nous manquera jamais, en faveur de ton grand nom. Car c'est toi qui nourris et entretiens tous les êtres, qui es bon pour tous

וּמְטִיב לְכָל, וּמְכִין מְזוּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו, אֲשֶׁר בָּרָא.
בְּרוּךְ אַתָּה יי הוֹן אֵת הַכֹּל:

נוֹדָה לָךְ, יי אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ אֶרֶץ
חֻמְדָּה טוֹבָה וּרְחֻבָּה, וְעַל שֶׁהוֹצַאתָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִיַּד עֲבָדִים, וְעַל בְּרִיתְךָ
שֶׁחִתַּמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ, וְעַל הַתּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ
שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים, חוֹן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל
אֲכִילַת מְזוּן, שֶׁאַתָּה זָן וּמְפָרְגִם אוֹתָנוּ תָּמִיד,
בְּכָל־יּוֹם וּבְכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ, אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים
אוֹתְךָ, וְתִבְרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד, לְעוֹלָם וָעֶד:
כִּכְתוּב, וְאֲכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ, וּבִרְכַתְּ אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, עַל
הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל־
הָאֶרֶץ וְעַל־הַמְזוּן:

רַחֵם, יי אֱלֹהֵינוּ, עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם
עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶךָ, וְעַל־חַבְּוֹת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ
עָלֵינוּ: אֱלֹהֵינוּ, אֲבִינוּ רַעְנוּ, זִוְגָנוּ, פָּרְנִסְנוּ וְכֹל־לִלְנוּ
וְהַרְוִיחְנוּ וְהַרְוַחְלָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, מִחֶרֶד מְכַל־צָרוֹתֵינוּ:
וְנָא אֲלֵתְּצַרִיכֵנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִיּוֹדֵי מַתַּנֵּת בְּשֵׁר,
וְדָם, וְלֹא לִיּוֹדֵי הַלְוָאתָם, כִּי אִם לִיָּדֶךָ הַמְלֵאָה,
הַפְּתוּחָה, הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֻבָּה, שֶׁלֹּא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם
לְעוֹלָם וָעֶד:

et qui pourvois à la subsistance de toutes les créatures que tu as créées. Sois béni, Eternel, qui nourris l'univers.

2° Bénédiction

Nous te rendons grâce, ô Eternel, notre Dieu, de ce que tu as donné en partage à nos ancêtres un pays délicieux, bon et vaste; de ce que tu nous as retirés, Eternel, notre Dieu, du pays d'Égypte, et nous as délivrés de l'esclavage; de ton alliance, dont tu as imprimé le signe dans notre chair, de ta Loi que tu nous as enseignée et des préceptes que tu nous as fait connaître; de la vie, des faveurs et des bontés dont tu nous as comblés; de la nourriture, enfin, que tu nous donnes et que tu nous accordes sans cesse, chaque jour, en tout temps et à toute heure. Pour tous ces bienfaits, ô Eternel, notre Dieu, nous te rendons grâce et nous te bénissons. Que ton nom soit béni par la bouche de tout vivant, à jamais, ainsi qu'il est écrit⁸³⁾: «Tu mangeras, tu te rassasieras et tu rendras grâce alors à l'Eternel, ton Dieu, du bon pays qu'il t'aura donné.» Sois béni, Eternel, pour ce pays et pour cette nourriture.

3° Bénédiction

Prends en pitié, Eternel, notre Dieu, Israël, ton peuple, Jérusalem, ta ville, Sion, la résidence de ta majesté, la dynastie royale de David, ton oint, et la grande et sainte maison qui fut placée sous l'invocation de ton nom. O notre Dieu, notre père, sois notre pasteur, nourris-nous, entretiens-nous, sustente-nous, sauve-nous, Eternel, notre Dieu, et délivre-nous promptement de toutes nos peines. De grâce, ô Eternel, notre Dieu, préserve-nous de la nécessité de recourir aux dons ou aux prêts des hommes, et puissions-nous ne jamais devoir notre secours qu'à ta main, toujours pleine et ouverte, toujours sainte et généreuse, afin que nous ne subissions jamais ni honte ni humiliation!

⁸³⁾ Deut., VIII, 10.

רצה והתלצנו, יי אלהינו, במצותיך, ובמצות יום השביעי, השבת
הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך, לשבת
בו ולגות בו באהבה כמצות רצונך. פרצנה הניח לנו, יי אלהינו,
שלא תהי צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו, ותראנו, יי אלהינו,
בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשה, כי אתה הוא
בעל הישועות ובעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה
וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו, וזכרון
אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון
ירושלים עיר קדשה. וזכרון כל עמק בית ישראל
לפניך. לפלטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים
ולחיים ולשלום ביום חג המצות הזה. זכרנו יי
אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו
בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו, ורחם
עלינו והושיענו, כי אליך עינינו, כי אל מלך חנון
ורחום אתה:

ובנה ירושלים, עיר הקדש, במהרה בימינו.
ברוך אתה יי בנה ברחמי ירושלים. אמן:

ברוך אתה יי אלהינו, מלך העולם, האל אבינו,
מלפני, אדירנו, פוראנו, גאלנו, יוצרנו, קדושנו, קדוש
יעקב, רוענו, רועה ישראל, המלך הטוב והמטיב
לכל שבכל יום ויום הוא הטוב, הוא מטיב, הוא
יטיב לנו. הוא גמלנו, הוא גומלנו, הוא יגמלנו

Le Sabbat on ajoute:

Eternel, notre Dieu, daigne nous fortifier par l'observance de tes préceptes et (en particulier) par l'observance du septième jour, ce saint et grand jour de Sabbat. Oui, ce jour est grand et saint devant toi, et nous devons le consacrer avec amour au repos et à la quiétude, selon le précepte de ta volonté! Que par ta volonté, Eternel, notre Dieu, il n'y ait ni détresse, ni peine, ni chagrin en notre jour de repos. Permetts-nous aussi, Eternel, notre Dieu, de voir consolée Sion, ta ville, et restaurée Jérusalem, ta sainte cité; car c'est toi qui es la source de tout secours et de toute consolation.

Notre Dieu et Dieu de nos pères, que notre souvenir et notre mémoire, le souvenir de nos ancêtres, le souvenir du Messie, fils de David, ton serviteur, le souvenir de Jérusalem, ta cité sainte, et le souvenir de tout ton peuple, la maison d'Israël, s'élèvent, arrivent, parviennent, comparaissent, soient agréés, accueillis, considérés et rappelés devant toi, pour notre salut et notre bonheur, pour que nous obtenions ta faveur, ta grâce, ta miséricorde, la santé et la paix, en ce jour de la *Fête des Azymes*. Souviens-toi de nous, Eternel, notre Dieu, en ce jour, pour notre bien; pense à nous, pour nous bénir; secours-nous, pour nous accorder la santé, et, par ta parole salutaire et miséricordieuse, protège-nous, favorise-nous, aie pitié de nous et assiste-nous; car c'est vers toi que sont tournés nos regards, toi qui es un Dieu élément et miséricordieux.

Rebâtis, bientôt et de nos jours, Jérusalem, la ville sainte. Sois béni, Eternel, qui dans ta bonté, rebâtiras Jérusalem. Amen! —

4e Bénédiction

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, Dieu puissant, notre Père, notre Roi, notre Protecteur, notre Créateur, notre Libérateur, notre Auteur, notre Saint, Saint de Jacob, notre Pasteur, Pasteur d'Israël, ô Roi plein de bonté et Bienfaiteur de tout ce qui est; toi qui journellement nous as prodigué, nous prodigues et nous prodigueras tes faveurs. Tu as béni le passé, tu bénis le présent et tu béniras l'avenir en nous comblant à jamais de faveur, de bonté et de miséri-

לעד לחן, לחסד ולרחמים ולרחות, הצלה והצלחה,
בְּרָכָה וישועה, נחמה, פְּרִיָסָה וְכִלְכִּלָה וְרַחֲמִים
וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב, וּמְכַל־טוֹב אֵלֵינוּ יִחַסְּרֵנוּ:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִתְפַּרֵּךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר וָדוֹרִים וַיִּתְפָּאֵר בְּנוֹ
לְנֶצַח נְצָחִים וַיִּתְהַדָּר בְּנוֹ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִפְרִיָסֵנוּ בְּכִבוֹד: הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁבֹּר
עָלֵנוּ מֵעַל צָוָרֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמוֹת לְאָרְצֵנוּ:

הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרִבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל
שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֵכְלֵנוּ עָלָיו: הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ

אֶת־אֱלֹהֵי הַנְּבִיא, זְכוֹר לטוֹב, וַיְבַשֶּׁר־לָנוּ בְּשׂוֹרֹת
טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת: הַרְחֵמֵנוּ. הוּא יִבְרַךְ

הַבָּנִים עַל שְׁלֹחַן אֲבוֹתָם: *Les enfants à la table de leurs parents:*

אֶת־אֲבֵי מִזְרֵי, בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְאֶת־אֲמֵי מִזְרֵי,
בְּעַלַת הַבַּיִת הַזֶּה, אוֹתָם וְאֶת־בָּיְתָם וְאֶת־זֶרְעָם,
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם,

בְּעַל הַבַּיִת: *Le chef de famille chez lui:*

אוֹתִי וְאֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּיְתִי (וְאֶת־זֶרְעִי) וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לִי,

בְּעַלַת הַבַּיִת: *L'épouse chez elle:*

אוֹתִי וְאֶת־בְּעָלִי (וְאֶת־זֶרְעִי) וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לִי,

הַאֹרֶחַ: *Un invité:*

(וְאֶת־רַב בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, אוֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּיְתוֹ וְאֶת־זֶרְעוֹ,
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לוֹ,

בְּסִמְכָה רַבָּה: *En présence d'une nombreuse assistance:*

(וְאֶת־כָּל־דְּכֻמְסֵיִן כָּאֵן,

corde et en nous accordant le bien-être, le salut, la prospérité, la bénédiction, le secours, la consolation, la nourriture, la subsistance, la miséricorde, la santé, la paix, le complet bonheur, et en ne nous laissant manquer d'aucun bien.

Que le Dieu de miséricorde soit notre Roi à tout jamais!

Que le Dieu de miséricorde soit glorifié dans le ciel et sur la terre!

Que le Dieu de miséricorde soit loué de génération en génération, exalté par nous de siècle en siècle et célébré par nous à tout jamais!

Que le Dieu de miséricorde nous accorde une subsistance honorable!

Que le Dieu de miséricorde brise tout joug (humiliant) imposé à notre cou et nous ramène, la tête haute, dans notre pays!

Que le Dieu de miséricorde envoie sa bénédiction surabondante à cette maison et à cette table où nous venons de manger!

Que le Dieu de miséricorde nous envoie le prophète Elie (bénie soit sa mémoire!) pour nous annoncer d'heureux messages, le secours et la consolation!

Que le Dieu de miséricorde

Les enfants à la table de leurs parents:

bénisse mon père, maître de cette maison, et ma mère, maîtresse de cette maison, eux, leur maison, leurs enfants et tout ce qui leur appartient,

Le chef de famille chez lui:

me bénisse ainsi que mon épouse, ma maison, mes enfants et tout ce qui est à moi,

L'épouse chez elle:

me bénisse ainsi que mon époux, mes enfants et tout ce qui est à moi,

Un invité:

bénisse le maître de cette maison, lui, son épouse, sa maison, ses enfants et tout ce qui est à lui,

En présence d'une nombreuse assistance:

et tous les assistants,

אוֹתָנוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכְנוּ אֲבוֹתֵינוּ
אֲבָרְהָם. יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל, מִכָּל, כָּל, כֵּן יִבְרַךְ אוֹתָנוּ
כְּלָנוּ יַחַד בְּבִרְכַּה שְׁלָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהוּ
לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרַכַּה מֵאֵת יי וְצַדִּיקָה
מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצֵא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים
וְאָדָם:

לשנה:

Le Sabbat an ajoute :

הַרְחֵמֵן. הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ שֶׁבַת וּמְנוּחָה לַחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
הַרְחֵמֵן. הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ טוֹב:

יש מוסיפים:

יוֹם שְׁכָלוֹ אֲרוּךְ. יוֹם שְׂעִדִיקִים וְיֹשְׁבֵים וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרִאשֵׁיהֶם וְנִהְיִים כְּמוֹ
הַשְׂכִּינָה וְיִהְיֶה חֲלָקֵנוּ עִמָּהֶם:

הַרְחֵמֵן. הוּא יִזְכְּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם
הַבָּא: מִגְדוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכוֹ וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ
לְדוֹד וְלִזְרַעוֹ עַד־עוֹלָם: עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוּא
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמְרוּ אָמֵן:
יִרְאוּ אֶת־יי קִדְשׁוֹ, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאוֹ:
כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעְבוּ, וְדָרְשׁוּ יי לֹא־יִחָסְרוּ כָּל־טוֹב:
הוֹדוּ לֵי כִי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ: פֹּתַח אֶת־יְדֵךְ
וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח
בְּיי וְהִנֵּה יי מְבַטְחוֹ:

גַּעַר הִיָּתִי גַם־זִקְנָתִי וְלֹא רְאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזֵב וְרַעוּ מִבְּקִשְׁלָחֶם:
יי עַז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יי יִבְרַךְ אֶת־עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם:

qu'il nous bénisse nous-mêmes et tout ce qui est à nous; comme ont été bénis nos pères Abraham, Isaac et Jacob en tout ⁴⁾ de tout ⁵⁾ et par tout ⁶⁾, qu'ainsi il nous bénisse, nous tous, réunis ici, d'une bénédiction parfaite, Amen!

Que dans les hauteurs célestes, on plaide en leur faveur et en la nôtre, afin que nous obtenions une paix durable, la bénédiction de l'Eternel et la clémence du Dieu-Protecteur; puissions-nous, enfin, trouver grâce et bienveillance devant lui et devant les hommes!

Le Sabbat on ajoute:

Que le Dieu de miséricorde nous réserve dans la vie éternelle un jour entièrement fait de repos et de félicité!

Que le Dieu de miséricorde nous réserve un jour entièrement fait de bonheur!

Que le Dieu de miséricorde nous trouve dignes de l'époque du Messie et de la vie du monde futur; lui qui est le donjon du salut pour son roi, le bienfaiteur de son oint David et de sa postérité à jamais ⁷⁾! Celui qui établit la paix dans ses demeures sublimes ⁸⁾, l'établira aussi pour nous et pour tout Israël, Amen!

Révérez l'Eternel, vous ses saints, car rien ne fait défaut à ceux qui le révèrent. Les lionceaux sont en proie au besoin et à la faim, mais ceux qui recherchent l'Eternel ne manquent d'aucun bien ⁹⁾. Rendez hommage à l'Eternel, car il est bon, car sa bonté est éternelle ¹⁰⁾. Tu ouvres la main et rassasies avec bienveillance tout être vivant ¹¹⁾. Béni soit l'homme, qui se confie en l'Eternel, l'Eternel est son espoir ¹²⁾. J'ai été jeune et je suis devenu vieux; et jamais je n'ai vu un juste délaissé ni ses enfants obligés de mendier leur pain ¹³⁾. Que l'Eternel donne la force à son peuple! Que l'Eternel bénisse son peuple dans la paix ¹⁴⁾!

⁴⁾ Genèse, XXIV, 1. ⁵⁾ Genèse, XXVII, 33. ⁶⁾ Genèse, XXXIII, 11. ⁷⁾ II Samuel, 22, 51. ⁸⁾ D'après Job, XXV, 2. ⁹⁾ Ps. XXXIV, 10 et 11. ¹⁰⁾ Ps. CXXXVI, 1. ¹¹⁾ Ps. CXIV, 16. ¹²⁾ Jérémie, XVII, 7. ¹³⁾ Ps. XXXVII, 25. ¹⁴⁾ Ps. XXIX, 11.

On boit la TROISIÈME coupe en s'accoudant sur le côté gauche, après avoir dit la bénédiction suivante:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

קדם שאומרים שפך הסתך וגו' נהגין לפתוח הרלה להדוץ כי ליל שטורים הוא:

On ouvre la porte pour réciter les versets suivants:

שִׁפְךָ ^(*) חֲמַתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּךָ וְעַל־

מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי־אָכַל אֶת־

יַעֲקֹב וְאֶת־נְוֵהוּ הַשָּׂמֹר: (תהלים ע"ט ו' א')

שִׁפְךָ־עֲלֵיהֶם וְעַמְּךָ וְחַרְוֹן אַפְּךָ יִשְׁיִגְם: (שם ס"ט ב' א')

תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַיִם יְיָ: (איכה ג' כ"ו)

הַלֵּל מוֹנֵן כּוֹס רְבִיעִי נֹסֵרֵן אֶת הַהֵלֵל:

On remplit la coupe pour la QUATRIÈME fois et on termine le Hallel.

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לַשִּׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד. עַל־חַסְדֶּךָ

עַל־אַמְתְּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם. אֵי־הֲנָא אֱלֹהֵיהֶם:

וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם. כֹּל אֲשֶׁר־חִפֵּץ עָשָׂה: עֲצִיבֵיהֶם

כֶּסֶף וְזָהָב. מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ.

עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנוֹיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ.

אָף לָהֶם וְלֹא יִרְחוּן: יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשּׁוּן, רַגְלֵיהֶם

וְלֹא יִהְלְכוּ. לֹא־יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם: כִּמּוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם.

כֹּל אֲשֶׁר־בִּטַח בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בִּטַח בְּיְיָ. עֲזָרָם

וּמִגִּגְמָם הוּא: גֵּית אֶהְרֵן בִּטְחוּ בְּיְיָ. עֲזָרָם וּמִגִּגְמָם

הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בְּיְיָ. עֲזָרָם וּמִגִּגְמָם הוּא:

^(*) Il paraît que Maimonide ne connaissait pas encore l'usage de dire ces versets; il cite (הלכות מסע ומצה פ"ח ה"י) simplement la Michna (Pessa'him, X, 7):

מח"כ כוֹס רְבִיעִי נֹסֵרֵן אֶת הַהֵלֵל:

Abouardbam de Séville (1340) fait déjà mention de cet usage.

On boit la TROISIEME coupe en s'accoudant sur le côté gauche, après avoir dit la bénédiction suivante:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui créés le fruit de la vigne.

On ouvre la porte pour réciter les versets suivants:

Répands⁹⁶⁾ la colère sur les peuples qui ne te connaissent point, sur les empires qui n'invoquent pas ton nom! Car ils ont dévoré Jacob et fait une ruine de sa demeure⁹⁷⁾.

Déverse sur eux ton courroux, que ton ardente colère les accable⁹⁸⁾.

Poursuis-les de ton courroux et anéantis-les de dessous la voûte de tes cieux⁹⁹⁾.

13. HALLÉL. On remplit la coupe pour la QUATRIEME fois et on termine le Hallé.

Psautre CXV

Nox pour nous, Eternel, non pour nous,
mais pour faire honneur à ton nom,
[donne cours] à ta bonté et à ta bienveillance.
Pourquoi les peuples diraient-ils: «Où donc est leur
Or notre Dieu est dans les cieux, [Dieu?]
Il accomplit toutes ses volontés.
Leurs idoles sont d'argent et d'or,
œuvre de mains humaines.
Elles ont une bouche et ne parlent point,
des yeux, et elles ne voient pas;
elles ont des oreilles, et elles n'entendent pas,
des narines, et elles n'ont point d'odorat.
Malgré leurs mains, elles n'ont pas le sens du toucher,
malgré leurs pieds, elles ne sauraient marcher;
aucun son ne s'échappe de leur gosier.
Puissent leur ressembler ceux qui les confectionnent,
tous ceux qui leur témoignent de la confiance!
Israël, confie-toi à Dieu! —
Il est leur aide et leur bouclier.
Maison d'Aaron, confie-toi à Dieu! —
Il est leur aide et leur bouclier.

⁹⁶⁾ Souvenir des persécutions que nos pères ont subies au moyen âge; ces versets sont les cris de douleur d'un peuple qui souffre atrocement. On ouvre la porte pour faire voir qu'on n'a rien à cacher et qu'on se sent à l'abri de toute atteinte hostile. — Lorsque nous avions écrit ces quelques paroles apologétiques, dans la 1re édition, nous n'aurions pas cru que des atrocités et persécutions pussent se produire — et cela dans un temps si proche — vis-à-vis desquelles celles du moyen âge ne comptent presque pas. Ce que nos ennemis nous ont fait endurer, nous l'avons gravé dans un des monuments consacrés à la mémoire de nos martyrs: «Y a-t-il une douleur comme celle dont ils m'ont affligé?» (Lament. I, 12.)

⁹⁷⁾ Ps. LXXIX, 6 et 7. ⁹⁸⁾ Ps. LXIX, 25. ⁹⁹⁾ Lamentations, III, 66.

יִזְכְּרוּנוּ יְבָרְכוּ. יְבָרְכוּ אֶת־צִיּוֹת יִשְׂרָאֵל, יְבָרְכוּ
אֶת־צִיּוֹת אֲפֶרַח: יְבָרְכוּ יִרְאֵי יי. הַקְּטָנִים עִם־
הַגְּדֹלִים: יִסַּף יי עֲלֵיכֶם. עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם:
בְּרוּכִים אַתֶּם ליי. עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם ליי. וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: לֹא־הַמְתִּים
יְהַלְלוּ־יָהּ. וְלֹא כָל־יֶרֶדֵי הַזְּמָה: וְאַנְחֵנוּ נְבָרְכוּ יְהּ
מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אֶהְבֶּתִּי כִּי־וַשְׁמַע יי. אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָי: כִּי־
הִטָּח אָזְנוֹ לִי. וּבִנְיָ אֶקְרָא: אֶפְפוּנֵי חֲבֵל־מָוֶת
וּמִצְרֵי שְׁאוֹל מִצְאוּנִי. צָרָה וַיְגוֹן אִמְצָא: וּבִשֵׁם־
יי אֶקְרָא. אָנָּה יי מַלְטָה נַפְשִׁי: חַנוּן יי וְצַדִּיק.
וְאַל־הִינּוּ מֵרַחֵם: שֹׁמֵר פֶּתָאִים יי. דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:
שׁוּבֵי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיִכִי. כִּי יי גָּמַל עֲלֵיכִי: כִּי חֲלַצְתָּ
נַפְשִׁי מִמָּוֶת. אֶת־עֵינֵי מִן־דְּמָעָה, אֶת־דְּגְלֵי מִדְּחַי:
אֶת־חֶלֶק לִפְנֵי יי. בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי
אֲדַבֵּר. אָנִי עֲנִיתִי מְאֹד: אָנִי אֶמְרֹתִי בְּחַפְזִי
כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב:

Vous, adorateurs de l'Éternel, confiez-vous à lui! —
 Il est leur aide et leur bouclier.
 L'Éternel se souvient de nous pour nous bénir;
 qu'il bénisse la maison d'Israël,
 qu'il bénisse la maison d'Aaron!
 Qu'il bénisse ceux qui le révèrent,
 les petits ainsi que les grands!
 Que l'Éternel multiplie [ses bontés] pour vous,
 pour vous et pour vos enfants!
 Soyez bénis par l'Éternel,
 qui a créé le ciel et la terre!
 Les cieux, oui, les cieux, sont à l'Éternel,
 mais la terre, il l'a octroyée aux fils de l'homme.
 Ce ne sont pas les morts qui loueront l'Éternel,
 ni aucun de ceux qui sont descendus dans l'empire du
 tandis que nous, nous bénissons l'Éternel, [silence,
 maintenant et à tout jamais. Alléluia!

Psaume CXVI

J'AIME que l'Éternel écoute ma voix, mes supplications,
 qu'il incline son oreille vers moi,
 alors que je l'invoque chaque jour de ma vie.
 Les liens de la mort m'avaient enveloppé,
 les angoisses du Cheol m'avaient étreint;
 j'avais éprouvé détresse et douleurs.
 Mais j'ai invoqué le nom de l'Éternel:
 «Ah, de grâce, Éternel, sauve mon âme!»
 Clément est l'Éternel et juste,
 notre Dieu est compatissant.
 L'Éternel protège les simples;
 j'étais abaissé, et il m'a porté secours.
 Reviens, ô mon âme, à ta quiétude,
 car l'Éternel te comble de ses bienfaits.
 Oui, tu as préservé mon âme de la mort,
 mes yeux des larmes, mes pieds de la chute.
 Je circulerai devant l'Éternel, dans les terres des vivants.
 Je suis plein de foi quand je parle,
 si humilié que je puisse être.
 [Pourtant] j'avais dit dans ma précipitation:
 «Tout dans l'homme est trompeur!»

מִדֶּאֱשִׁיב לִי. כָּל־תְּגִמּוּלוֹהוּ עָלַי: כּוֹס־יְשׁוּעוֹת
 אֲשָׂא. וּבִשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לִי אֲשַׁלֵּם. נְגִדְהֵנָּא
 לְכָל־עַמּוֹ: יִקַּר בְּעֵינַי יְיָ. הַמְּוֹתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה
 יְיָ כִּי־אֲנִי עַבְדְּךָ. אֲנִי עַבְדְּךָ בְּיָרְאֻמְתְּךָ. פְּתַחֲתָה
 לְמוֹסְרַי: לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה. וּבִשֵׁם יְיָ אֶקְרָא:
 נְדָרַי לִי אֲשַׁלֵּם. נְגִדְהֵנָּא לְכָל־עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת
 בַּיִת יְיָ. בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּתָהּ:

הַלְלוּ אֶת־יְיָ כָּל־גּוֹיִם. שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹת:
 כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֶסֶדוֹ. וְאֲמַת־יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּתָהּ:

הַיְיָ לִי כִּי־טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

וְאִמְרֵנָּא יִשְׂרָאֵל. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

וְאִמְרוּ נָא בַּיִת־אֱהֲרֹן. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

וְאִמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

מִן־הַמַּעַר קָרָאתִי יְיָ. עָנְנִי בַּמֶּרְחֹבֵיתָ: יְיָ לִי

לֹא אֵירָא. מִדֶּה־יַעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרִי. וְאֲנִי

אֵרְאֶה בְּשִׁנְאֵי: טוֹב לַחֲסוֹת בְּיַי. מִבִּטָּח בְּאָדָם:

*) Voir Appendice, No. 1, p. 119.

Que ferai-je pour l'Éternel
en retour de toutes ses bontés pour moi?
Je lèverai la coupe du salut,
et proclamerai le nom de l'Éternel.

Mes vœux, je les acquitterai envers l'Éternel,
à la face de tout son peuple.

Une chose précieuse aux regards de l'Éternel,
c'est la mort de ses pieux serviteurs.

Grâce, ô Éternel, car je suis ton serviteur,
je suis ton serviteur, fils de ta servante;
puisses-tu dénouer mes liens!

A toi, j'offrirai un sacrifice de reconnaissance,
et je proclamerai le nom de l'Éternel.

Mes vœux, je les acquitterai envers l'Éternel,
à la face de tout son peuple,
dans les parvis de la maison de l'Éternel,
dans ton enceinte, ô Jérusalem. Alléluia!

Psaume CXVII

LOUEZ l'Éternel, vous tous, ô peuples,
glorifiez-le, vous toutes, ô nations!
Car immense est sa bonté en notre faveur,
la bienveillance de l'Éternel demeure à jamais.
Alléluia!

Psaume CXVIII

RENDEZ hommage à l'Éternel, car il est bon,
car sa bonté subsiste à jamais.
Qu'ainsi donc dise Israël,
car sa bonté subsiste à jamais;
qu'ainsi dise la maison d'Aaron,
car sa bonté subsiste à jamais;
qu'ainsi disent ceux qui révèrent l'Éternel,
car sa bonté subsiste à jamais.

Du fond de ma détresse j'ai invoqué l'Éternel:
il m'a répondu [en me mettant] au large.
L'Éternel est avec moi, je ne crains rien:
les hommes, que pourraient-ils contre moi?
L'Éternel est pour moi, avec ceux qui m'assistent;
aussi me repaîtrai-je de la vue de mes hâsseurs.

טוב לחסות בני. מבטח בנדיבים: כלגוים סבבוני.
 בשם יי פי אמילם: סבוני גם-סבבוני. בשם יי
 פי אמילם: סבוני כדברים. דעכו קאש קוצים.
 בשם יי פי אמילם: דחה דחיתני לנפל. ויי עזרני:
 עזי וזמרת יה. ויהי לי לישועה: קול רנה וישועה
 באהלי צדיקים. ימין יי עשה חיל: ימין יי רוממה.
 ימין יי עשה חיל: לא-אמות פי-אחיה. ואספר
 מעשהיה: יסר יסרני יה. ולמות לא נתנני: פתחו
 לי שערי צדק. אבאבם אודה יה: וזה השער לי.
 צדיקים יבאו בו:

אודה פי עניתני. ויהי לי לישועה: ^{איה}

אבן מאסו הבונים. היתה לראש פנה: ^{אבו}

מאת יי היתה זאת. היא נפלאות בעינינו: ^{אכו}

זה היום עשה יי. נגילה ונשמחה בו: ^{אח}

אנא יי הושיעה נא.

אנא יי הושיעה נא.

אנא יי הצליחה נא.

אנא יי הצליחה נא:

*1 Voir Appendice, No. 1, p. 119.

Mieux vaut s'abriter en l'Éternel
que de mettre sa confiance dans les hommes.
Mieux vaut s'abriter en l'Éternel
que de mettre sa confiance dans les grands.

Que tous les peuples m'enveloppent:
au nom de l'Éternel, je les taille en pièces.
Qu'ils m'entourent, qu'ils me cernent de toutes parts:
au nom de l'Éternel, je les taille en pièces.
Qu'ils m'entourent comme des abeilles,
soient brûlants comme un feu de broussailles:
au nom de l'Éternel, je les taille en pièces.
On m'a violemment poussé pour me faire tomber,
mais l'Éternel m'a prêté assistance.

Il est ma force et ma gloire, l'Éternel:
il a été mon salut.

Le son des chants de joie et de salut
[retentit] dans les tentes des justes:
la droite de l'Éternel procure la victoire.
la droite de l'Éternel est sublime:
la droite de l'Éternel procure la victoire.
Je ne mourrai point, mais je vivrai,
pour proclamer les œuvres de l'Éternel.
L'Éternel m'avait durement éprouvé,
mais il ne m'a pas livré en proie à la mort.

Ouvrez-moi les portes du salut,
je veux les franchir, rendre hommage à l'Éternel.
Voici la porte de l'Éternel,
les justes la franchiront!

Je te rends grâce pour m'avoir exaucé,
tu as été mon salut. (*bis*)
La pierre qu'ont dédaignée les maçons,
est devenue la plus précieuse des pierres d'angle. (*bis*)
C'est l'Éternel qui l'a voulu ainsi,
cela paraît merveilleux à nos yeux. (*bis*)
Ce jour, l'Éternel l'a préparé,
consacrons-le par notre joie, par notre allégresse. (*bis*)

De grâce, Éternel, secours-nous; (*bis*)
de grâce, Éternel, donne-nous le succès. (*bis*)

בְּרוּךְ הוּא הַפָּא בְּשֵׁם יי. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יי: ^{היה}
 אַל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּחַג בְּעֵבְתֵימָּה עַד קָרְנֹת
 הַמִּזְבֵּחַ: אַל אֵלֵי אַתָּה וְאַדְבָּהּ. אֵלֵהוּ אַרְוִמְמָה: אַל
 הוֹדוּ לַיי כִּי־טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: ^{היה}
 יְהַלְלוּהָ יי אֱלֹהֵינוּ (על) כָּל־מַעֲשֵׂיהָ. וְחִסְדֵיהָ
 צְדִיקִים עוֹשֵׂי רַצְנָה וְכָל־עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַנְּהָ
 יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ
 וַיְמַלִּיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מִלְּפָנֶיךָ, כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת, וְלִשְׁמָךְ
 נְאֻה לְזַמַּר, כִּי מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אַל:

ואח"כ אמרים הלל הגדול שיש בו כ"ז כי לעולם חסד:

הוֹדוּ ¹⁰⁰ לַיי כִּי־טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 הוֹדוּ לְאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתִבּוּנָה. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמַּיִם. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 אֶת־הַשָּׁמֶשׁ לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוּכְבֵּים לְמַמְשֶׁלוֹת בַּלַּיְלָה.
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבְכוּרֵיהֶם. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:

¹⁰⁰ Baratha (Talmud babilii, Pessa'him, 118a):

חנו רבנן רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול וכו' רבי שמעון . . . מחינן הלל הגדול,
 רבי יהודה אומר כשהגדול עד נהרות בכל . . . ולמה נקרא שמו הלל הגדול? אמר רבי יוחנן ספני
 שחקביה יושב ברומי של עולם ומחלק מונגות לכל בריה. איד ויהושע בן לוי הני עשרים וששה
 תורה נגדו מי? כנגד כ"ז דורות שבא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה זון אותם בחסדו:

Béni soit celui qui vient au nom de l'Éternel!
 Nous vous saluons du fond de la maison de l'Éternel.
 L'Éternel est le Dieu tout-puissant, *(bis)*
 il nous éclaire de sa lumière;
 attachez la victime par des liens,
 contre les angles de l'autel. *(bis)*
 Tu es mon Dieu, je te rends hommage,
 ô mon Dieu, je veux t'exalter! *(bis)*

Rendez hommage à l'Éternel, car il est bon,
 car sa bonté subsiste à jamais. *(bis)*

Qu'on te loue, Éternel, notre Dieu, de toutes tes œuvres;
 que tes fidèles, les justes observateurs de ta volonté, que tout
 ton peuple, la maison d'Israël, en allégresse, te rendent
 grâce, te louent, te glorifient, t'exaltent, t'élèvent, te
 sanctifient et rendent hommage à ton nom, ô notre Roi. Car
 il est agréable de te rendre grâce, et il convient de chanter
 ton nom, car de toute éternité tu es le Dieu tout-puissant.

Le grand
 Hallél

Psaume CXXXVI
 (appelé «le grand Hallél»)

RENDEZ hommage à l'Éternel, car il est bon, —
 car sa bonté subsiste à jamais.
 Rendez hommage au Dieu des dieux, —
 car sa bonté subsiste à jamais.
 Rendez hommage au Maître des maîtres, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui accomplit, lui seul, de grandes merveilles, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui fit les cieux avec sagesse, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui étendit la terre par dessus les eaux, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui créa les grands luminaires, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 le soleil pour régner le jour, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 la lune et les étoiles pour régner la nuit, —
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui frappa les Egyptiens dans leurs premiers-
 car son bonté subsiste à jamais; [nés, —

פי לעולם חסדו:	ויצא ישראל מתוכם.
פי לעולם חסדו:	ביד חזקה ובזרוע גְּמוּלָה.
פי לעולם חסדו:	לגזר ים־סוף לגזרים.
פי לעולם חסדו:	והעביר ישראל בתוכו.
פי לעולם חסדו:	ונער פרעה וחילו בים־סוף.
פי לעולם חסדו:	למזליה עמו במדבר.
פי לעולם חסדו:	למכה מלכים גדלים.
פי לעולם חסדו:	ויהרג מלכים אדירים.
פי לעולם חסדו:	לסיחון מלך האמורי.
פי לעולם חסדו:	ולעוג מלך הבשן.
פי לעולם חסדו:	ונתן ארצם לנחלה.
פי לעולם חסדו:	נחלה לישראל עבדו.
פי לעולם חסדו:	שששפלנו זכר־לנו.
פי לעולם חסדו:	ויפרקנו מצרינו.
פי לעולם חסדו:	נתן לחם לכל־בשר.
פי לעולם חסדו:	הודו לאל השמים.

לשם כמנהג ספרדי חסצא בסוף הספר דף 116

Pour le texte hébreu de שמות d'après le rite séfardi, voir à la fin du livre.

גְּשֻׁמַת ⁽¹⁰¹⁾ כְּלַחֵי תְּבַרְךָ אֶת־שִׁמְךָ, יי אֱלֹהֵינוּ.
 וְרוּחַ כָּל־בֶּשֶׂר תִּפְאָר וְתְרוּמָם זְכָרְךָ, מִלִּפְנֵי תְּמִיד.
 מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אֶתְּהָ אֵל. וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין
 לָנוּ מֶלֶךְ, גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ, פּוֹדֶה וּמַצִּיל, וּמַפְרָגִם

⁽¹⁰¹⁾ Michna Pessa'him, X, 7: וחבר עליו בית השני. Le Talmud babli (118a) en expliquant ce passage dit: רב יהודה אמר יתלוק חי אלונו וי' ויתכן אמר גשמת כל חי (Voir les commentaires.)

et fit sortir Israël du milieu d'entre eux, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 avec une main puissante et un bras étendu, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui fendit en deux la Mer des Joncs, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 la fit traverser à Israël, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 et précipita Pharaon et son armée dans ses flots, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui dirigea son peuple dans le désert, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui vainquit de grands rois, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 et fit périr de puissants souverains, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 Sihon, roi des Amorréens, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 et Og, roi du Basan, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 pour donner leur pays en héritage, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 en héritage à Israël, son serviteur, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 à Celui qui, dans notre abaissement, se souvint de nous, --
 car sa bonté subsiste à jamais;
 et nous délivra de nos adversaires, --
 car sa bonté subsiste à jamais.
 Il donne du pain à toute créature, --
 car sa bonté subsiste à jamais.
 Rendez hommage au Dieu du Ciel, --
 car sa bonté subsiste à jamais.

*Pour le texte hébreu de דברים après le rite séfardi, voir à la fin
 du livre, page 116.*

Hymne
 à Dieu

QUE l'âme de tout vivant bénisse ton nom, ô Eternel,
 notre Dieu; que l'esprit de toute chair célèbre et exalte
 ton souvenir à jamais, ô notre Roi! D'éternité en éternité tu
 es le Dieu tout-puissant. Non, nous n'avons pas d'autre Roi,
 d'autre Libérateur, d'autre Protecteur que toi. C'est toi qui,
 dans les temps de calamités et d'affliction, nous délivres,

וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵצַת צָרָה וְצוֹקֵה. אִין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹהִים
 אֶתָּה: אֱלֹהֵי הָרָאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלֹהֵי כָל־
 בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן כָּל־תּוֹלְדוֹת, הַמְהַלֵּל בְּרַב הַתְּשׁוּבָהּ,
 הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיֵּי לֹא־
 יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשׁוּנִים וְהַמְקִיץ גֵּרֵדִים.
 וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹהִים. וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ
 נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לֵךְ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:
 אֱלֹהֵינוּ מִלֹּא שִׁירָה כָּסִים, וְלִשְׁנֵנוּ רִנָּה כְּהַמּוֹן
 גִּלְיוֹ, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שֹׁבַח כְּמִרְחַבֵי רִקִיעַ. וְעֵינֵינוּ
 מֵאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וּכְיָרֵחַ. וַיְדִינוּ פְרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי
 שָׁמַיִם. וְרַגְלֵנוּ קְלוֹת כְּאַיִלוֹת. אִין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִים
 לַיהוּדוֹת לֵךְ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וְלִבְרַךְ אֶת־
 שְׁמֶךָ. עַל־אֲחַת מֵאֵלֶּךָ אֵלֶּךָ אֵלֶּפֶי אֵלֶּפֶים וְרַבֵי
 רַבּוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שְׁעֵשִׂית עִם־אֲבוֹתֵינוּ
 וְעִמָּנוּ: מִמְּצָרִים גְּאֻלְתָּנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, וּמִבֵּית עַבְדִּים
 פְּדִיתָנוּ. בְּרַעַב וְנָתַנוּ וּבִשְׂבַע כִּלְכַלְתָּנוּ. מִחֶרֶב
 הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדְּבַר מִלְטָתָנוּ. וּמִחֲלִים רָעִים וּנְאֻמִּים
 דִּלִּיתָנוּ: עַד־הֵנָּה עֲזָרְנוּ רַחֲמֶיךָ. וְלֹא־עֲזָבוּנוּ
 חֲסִדֶיךָ. וְאַל־תִּשְׁשֵׁנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, לְנִצָּחַ: עַל־כֵּן
 אֲבָרִים שֶׁפִּלְגַת בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַת בְּאַפֵּינוּ.
 וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ
 וַיְפָאֲרוּ וַיְרַמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת־שְׁמֶךָ
 מִלְּכָנוּ: כִּי כָל־פֶּה לֵךְ יוֹדֵה. וְכָל־לִשׁוֹן לֵךְ תִּשְׁבַּע.
 וְכָל־בֶּרֶךְ לֵךְ תִּכְרַע. וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה.

nous sauves, nous soutiens et nous combles de miséricorde; toi seul, tu es notre Roi. Dieu de tous les siècles, Maître de toutes les créatures, Souverain de toutes les générations, objet de toutes les adorations, tu gouvernes l'univers dans ta bonté et les créatures dans ta miséricorde. L'Eternel ne dort ni ne sommeille; il réveille ceux qui sont assoupis; il ranime ceux qui dorment (dans la tombe); il rend la parole aux muets; il délivre ceux qui sont dans les fers; il soutient ceux qui chancellent et redresse ceux qui sont courbés. C'est à toi seul que nous rendons grâce. Si nos chants se pressaient sur notre bouche comme les flots sur la surface de la mer, si nos cantiques s'élevaient avec la force des vagues mugissantes, si nos lèvres faisaient retentir tes louanges jusqu'aux bornes des cieux, si nos yeux répandaient la lumière comme le soleil et la lune, si nos mains étaient étendues comme (les ailes de) l'aigle dans les airs; si nos pieds étaient agiles comme ceux de la biche, nous ne suffirions pas, ô Eternel, notre Dieu et Dieu de nos pères, à te rendre grâce et à louer (dignement) ton nom pour un seul des innombrables bienfaits dont tu as comblé nos aïeux et nous mêmes. Tu nous as délivrés de l'Egypte, Eternel, notre Dieu, tu nous as rachetés de la maison d'esclavage; tu nous a nourris pendant la disette et tu nous as entretenus à satiété; tu nous as préservés du glaive, sauvés de la peste et garantis des maladies punitives ou meurtrières. Jusqu'à ce jour ta miséricorde nous a assistés, et ta grâce ne nous a pas délaissés; ô Eternel, notre Dieu, ne nous abandonne jamais! Aussi, tous les membres dont tu nous as doués, l'esprit et l'âme que tu as mis en nous, la langue que tu as placée dans notre bouche, oui, tous (ces organes) te rendent grâce, te bénissent, te louent, te glorifient, t'excellent, t'honorent et te sanctifient et proclament la royauté de ton nom, ô notre Roi! Car toute bouche doit te rendre grâce, toute langue doit prêter serment par ton nom, tout genou doit fléchir et toute stature s'incliner devant toi; tous les cœurs doivent te révéler, et toutes les entrailles doi-

וְכָל־לִבְבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל־קֶרֶב וְכָל־יּוֹמְרוֹ לְשִׁמְךָ.
כִּדְבַר שְׁכֵתוֹב. כָּל־עֲצָמוֹתַי תֵּאֱמַרְנָה, יְיָ מִי כָמוֹךָ.
מֵעֵיל עָנִי מִחֹזֶק מַלְכֵנוּ, וְעָנִי וְאֲבִיוֹן מִגֹּזְלוֹ: מִי יִדְמֶה
לָךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָךְ וּמִי יַעֲרֶה־לָךְ. הֵאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
וְהַנּוֹרָא. אֵל עֲלִיּוֹן, קִנְיַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נִהְלַלְךָ
וּנְשַׁבַּחְךָ וּנְפָאֵרְךָ וּנְבָרַךְ אֶת־שֵׁם קִדְשֶׁךָ. כְּאֲמֹר.
לְדוֹד, בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ, וְכָל־קֶרְבִּי אֶת־שֵׁם קִדְשׁוֹ:
הֵאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֲנֶיךָ. הַגָּדוֹל בְּכַבוֹד שִׁמְךָ. הַגִּבּוֹר
לְנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמְלִיךָ הַיּוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
רָם וְנִשְׂא:

שׁוֹכֵן עַד, מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכַתוּב.
רָנְנוּ צְדִיקִים בְּיְיָ, לְיִשְׂרָאֵל נְאוּה תִּהְיֶה:

בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל.

וּבְדַבְרֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ.

וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמַם.

וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ:

וּבְמַקְהֵלוֹת רַבּוֹת עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּרַנָּה
וְתִפְאָר שִׁמְךָ, מַלְכֵנוּ, בְּכָל־דּוֹר וְדוֹר. שְׁפֵן חוֹבֶת כָּל
הַיְצוֹרִים לְפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת
לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמַם לְהַדַּר לְבָרַךְ לְעַלֵּה
וּלְקַלֵּם עַל כָּל־דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בְּרִישֵׁי
עֲבֹדָה מְשִׁיחָה:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מַלְכֵנוּ, הֵאֵל הַמְלִיךָ הַגָּדוֹל
וְהַקְדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לָךְ נְאוּה, יְיָ אֱלֹהֵינוּ

vent exalter ton nom, comme il est écrit ¹⁰²⁾: «Tous mes membres disent : «qui est comme toi, Eternel?» Tu délivres le faible des mains du plus fort que lui, l'humble et le nécessiteux (du joug) de son oppresseur. Qui te ressemble, qui t'égale et qui pourrait t'être comparé, ô Dieu grand, fort et redoutable, Dieu suprême, créateur du ciel et de la terre? Nous voulons te louer, te glorifier, te célébrer et bénir ton saint nom, comme il est dit ¹⁰³⁾: «De David. — Bénis, ô mon âme, l'Eternel, que tout mon être bénisse son saint nom!»

Tu es Dieu par ta puissance sans bornes; tu es grand dans la gloire de ton nom; tu es fort à jamais et fécond en merveilles innombrables. Tu es le Roi siégeant sur le trône le plus sublime.

Tu trônes éternellement, toi qui t'appelles le Très-Haut et Saint. Et il est écrit ¹⁰⁴⁾: «Entonnez, ô justes, des chants en l'honneur de l'Eternel; aux hommes intègres sied sa louange.»

Sois loué par la bouche des hommes intègres,
glorifié par les paroles des justes,
exalté par la langue des hommes pieux,
sanctifié au milieu des saints.

Dans les nombreuses assemblées de ton peuple Israël, ton nom, ô notre Roi, est glorifié de génération en génération. Car il est du devoir de chaque créature, ô Eternel, notre Dieu et Dieu de nos pères, de te rendre grâce, de te louer, de te glorifier, de t'exalter, de te célébrer, de te bénir, de te rendre hommage avec toutes les paroles des cantiques et des louanges de David, fils de Yichaï, ton serviteur et ton oint.

Que ton nom soit glorifié à jamais, ô notre Roi, Dieu Tout-Puissant, Roi, grand et saint dans le ciel et sur la terre. Car à toi, ô Eternel, notre Dieu et Dieu de nos pères, con-

¹⁰²⁾ Ps. XXXV, 10. ¹⁰³⁾ Ps. CIII, 1. ¹⁰⁴⁾ Ps. XXXIII, 1.

וְאֵלֶּהי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וְשִׁבְחָהּ, הַלֵּל וְזִמְרָה, עַז
 וּמְשִׁלָּה, נֶצַח גְּדֻלָּה וְגִבּוֹרָה, תְּהִלָּה וְתַפְאֲרָתָהּ,
 קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת, מַעֲרָפָה וְעַד עוֹלָם:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֵל מֶלֶךְ גְּדוֹל בְּתַשְׁבְּחוֹת, אֵל
 הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה,
 מֶלֶךְ, אֵל חַי הָעוֹלָמִים:

הליל ראשון של פסח אומרים זה:

Se dit seulement le premier soir:

וּבְכֹן¹⁰³ וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

בַּלַּיְלָה:	אִז רַב גָּסִים הַפְּלֵאתָ
הַלַּיְלָה:	בְּרֵאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת זֶה
לַיְלָה:	גַּר צֶדֶק נִצְחָתוֹ כִּנְחָלֵק לוֹ
	וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
הַלַּיְלָה:	תָּנַף מֶלֶךְ גָּרַר בַּחֲלֵם
לַיְלָה:	הַפְּחַדָּת אֶרְמִי בְּאִמּוֹשׁ
לַיְלָה:	וַיִּשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וַיִּזְכַּל לוֹ
	וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
הַלַּיְלָה:	זָרַע בְּכוֹרֵי פֶתְרוֹס מִחֲצֵת בַּחֲצֵי
בַּלַּיְלָה:	חֵילֵם לֹא מִצְאוֹ בְּקוֹמָם
לַיְלָה:	טָסַת נְגִיד חֲרָשֶׁת סִלִּית בְּכוֹכְבֵי
	וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

¹⁰³ L'auteur de ce piyyout est R. Yannai, maître de Kalir; il vivait au 7e siècle en Palestine. Voir I. Davidson, *Ma'hzor Yannai*, 37 (New-York, 1919); dans notre rite, on le dit aussi dans la querôba de *עַבְדֵי הַמִּינִי*. Ni Maimonide ni Abouharham qui tous les deux étaient adversaires du piyyout, ne le mentionnent comme partie de la Haggadah.

viennent chant et louange, cantiques et hymnes, force et domination, victoire, grandeur et puissance, gloire et splendeur, sainteté, bénédictions et paroles de reconnaissance, dès maintenant et à jamais. Béni sois-tu, Eternel, Dieu puissant, Roi, grand et glorifié, Dieu, objet de notre reconnaissance, Maître de toutes les merveilles, qui aimes nos hymnes mélodieuses, Roi, Dieu, éternellement vivant!

Se dit seulement le premier soir:

Plyyout:
«C'était au
milieu de la
nuit»

«Thème: «C'était au milieu de la nuit!»

Alors tu opéras de nombreux miracles dans la nuit,
Au commencement des veillées de cette nuit.
Le pieux Abraham, tu l'as rendu vainqueur,
lorsque se divisa pour lui la nuit ¹⁰⁶).

«C'était au milieu de la nuit.»

Tu jugeas le roi de Guerar dans un songe de la nuit ¹⁰⁷),
Tu intimidas l'Araméen (Laban)
dans l'obscurité de la nuit ¹⁰⁸),
Israël (Jacob) lutta avec un ange et
en triompha pendant la nuit ¹⁰⁹).

«C'était au milieu de la nuit.»

Tu as tué les premiers-nés de Patros
(Égypte) au milieu de la nuit.
Ils ne trouvèrent plus leur force ¹¹⁰),
lorsqu'ils se levèrent la nuit.
L'entrain de l'armée de 'Haróchet, h,
tu l'as arrêté par les étoiles de la nuit ¹¹¹).

«C'était au milieu de la nuit.»

¹⁰⁶) Voir Genèse, XIV, 15 et suivants.

¹⁰⁷) Voir Genèse, XX, 3.

¹⁰⁸) Voir Genèse, XXXI, 24, 29 et 42.

¹⁰⁹) Voir Genèse, XXXII, 25 et suivants.

¹¹⁰) Leurs enfants.

¹¹¹) Voir Juges, IV, 2 et V, 20.

יַעֲזֹב מִחֶרֶף לְנוֹפֵף אֹוֹי הַזְּבֻשָׁת פְּגָרָיו
 בְּלִילָה: לִילָה:
 כָּרַע בַּל וּמָצְבוּ בְּאִישׁוֹן
 לִילָה:
 לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֵז חֲזוֹת
 וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה:
 לְמִשְׁתַּכֵּר בְּכֹלֵי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ
 בְּלִילָה:
 לְזֹשֶׁעַ מִבּוֹר אַרְיֹות פּוֹתֵר בְּעַתּוֹתָי
 לִילָה:
 שֶׁנֶּאֱמָר נִטַּר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים
 בְּלִילָה:
 וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה:
 עֹרֶרֶת נִצְחָה עָלָיו בְּנִדְד שְׁנַת
 לִילָה:
 פֹּרָה תִדְרֹךְ לְשֹׁמֵר מָה
 מִלֵּילָה:
 צָרַח כִּשְׁמֹר וְשָׁח אֶתֵּא בְקָר וְגַם
 לִילָה:
 וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה:
 קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא
 לִילָה:
 רֵם הוֹדַע כִּי לָךְ הַיּוֹם אַף לָךְ
 הַלֵּילָה:
 שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד לְעִירָה כָּל הַיּוֹם וְכֹל
 הַלֵּילָה:
 תֵּאָדֵר כְּאֹזֵר יוֹם חֲשֻׁבָּת
 לִילָה:
 וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה:

Le blasphémateur voulut brandir
 la main contre la belle (Jérusalem);
 mais tu fis dessécher par la mort
 son armée pendant la nuit ¹¹²⁾.
 Bel (idole des Babyloniens) s'écroula
 et avec lui son piédestal dans les ténèbres de la nuit ¹¹³⁾.
 Au bien-aimé (Daniel) fut révélé le
 secret dans une vision de la nuit ¹¹⁴⁾.

«C'était au milieu de la nuit.»

Celui qui s'enivrait dans des vases sacrés du Temple
 (Balthasar) fut tué la même nuit ¹¹⁵⁾.
 Il (Daniel) fut sauvé de la fosse aux lions,
 celui qui savait expliquer les visions
 mystéricuses de la nuit ¹¹⁶⁾.
 L'Agaghite (Aman) ¹¹⁷⁾, plein de haine, rédigea
 ses édits pendant la nuit.

«C'était au milieu de la nuit.»

Tu amenas ton triomphe en éloignant
 du roi Assuérus le sommeil de la nuit ¹¹⁸⁾.
 Foule le pressoir en faveur de ceux qui
 attendent la fin de la nuit ¹¹⁹⁾.
 Lorsqu'on criera comme un gardien en disant:
 «Le jour est venu et aussi la nuit» ¹²⁰⁾.

«C'était au milieu de la nuit.»

Amène le jour (messianique), qui ne sera
 ni jour ni nuit ¹²¹⁾.
 Très-Haut, manifeste qu'à toi appartiennent le
 jour et la nuit.
 Etablis des gardiens pour ta ville
 qui veillent jour et nuit ¹²²⁾.
 Fais briller comme la splendeur du jour les ténèbres de
 la nuit ¹²³⁾.

«C'était au milieu de la nuit.»

¹¹²⁾ Voir II Rois, XVIII et XIX: la défaite de l'armée assyrienne.
¹¹³⁾ Voir Quim'hi sur Isaïe, XLVI, 1. ¹¹⁴⁾ Daniel, II, 19 et IV, 6.
¹¹⁵⁾ Daniel, V, 3 et 30. ¹¹⁶⁾ Daniel, VI, 23. ¹¹⁷⁾ Esther, III, 1 et 10.
¹¹⁸⁾ Esther, VI, 1. ¹¹⁹⁾ De l'exil; sur les expressions, voir Isaïe, LXIII, 3 et XXI, 11. ¹²⁰⁾ La nuit de la délivrance messianique; Isaïe, XXI, 12. ¹²¹⁾ Zacharie, XIV, 17. ¹²²⁾ Isaïe, LXII, 6. ¹²³⁾ Aux temps messianiques.

בליל שני של ססח אומרים זה;

Se dit seulement le deuxième soir:

וּבְכֵן ¹²⁴⁾ וְאָמַרְתֶּם זִבְחַ פֶּסַח:

בְּפֶסַח: אֶמֶץ גְּבוּרָתְךָ הַפְּלֵאתָ

פֶּסַח: בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נְשֵׂאתָ

פֶּסַח: גְּלוֹת לְאֶזְרָחֵי חֲצוֹת לַיִל

וְאָמַרְתֶּם זִבְחַ פֶּסַח:

בְּפֶסַח: דָּלְתָיו דִּפְקַתָּ כְּחוּם הַיּוֹם

בְּפֶסַח: הִסְעִיד נּוֹצְצִים עֲגוֹת מִצּוֹת

פֶּסַח: וְאֵל הַבְּקָר רָץ זָכַר לְשׁוֹר עֲרֹךְ

וְאָמַרְתֶּם זִבְחַ פֶּסַח:

פֶּסַח: זָעַמוּ סְדוּמִים וְלֶהֱטוּ בְּאֵשׁ

פֶּסַח: חָלַץ לוֹט מֵהֶם וּמִצּוֹת אָפָה בְּקֶץ

בְּפֶסַח: טָאטְטָת אַדְמַת מוֹף וְנוֹף בְּעֶבְרָךְ

וְאָמַרְתֶּם זִבְחַ פֶּסַח:

פֶּסַח: זֶה רֹאשׁ כָּל אוֹן מִחֲצֵתָ בְּלִיל שְׂמֹר

פֶּסַח: כְּבִיר עַל גֶּן בְּכוֹר פְּסַחְתָּ בְּדָם

בְּפֶסַח: לְבַלְתִּי תַת מִשְׁחִית לְבֵא בְּפִתְחִי

וְאָמַרְתֶּם זִבְחַ פֶּסַח:

¹²⁴⁾ Ce piyyout se trouve aussi, dans notre rite, dans la qeròbà du 2e jour de Pâque; d'après Landshuth, אֶזְרָחֵי חֲצוֹת il est d'Ele' azar Kalir, qui vivait au 8e siècle en Palestine.

Se dit seulement le deuxième soir:

Piyout:
«Dites:
c'est la fête
de Pâque»

Thème: «Dites: c'est la fête de Pâque». ¹²⁵⁾

Tu as manifesté la puissance de tes merveilles
à la fête de Pâque.

A la tête de toutes les autres tu as placé
la fête de Pâque ¹²⁶⁾.

Tu révélas à l'Oriental (Abraham) ¹²⁷⁾ ce qui adviendrait
au milieu de la nuit de Pâque.

Dites: «C'est la fête de Pâque!»

Tu frappas à sa porte pendant la chaleur
du jour ¹²⁸⁾ de Pâque.

Il offrit aux anges les pains azymes de Pâque.

Il courut à l'étable pour leur servir un bœuf
présageant le sacrifice de Pâque.

Dites: «C'est la fête de Pâque!»

Les impies de Sodome furent consumés par
le feu à Pâque.

Loth (seul) fut sauvé parmi eux, et il fit
cuire des pains azymes ¹²⁹⁾ à Pâque.

Tu châtiâs le territoire de Moph et Noph ¹³⁰⁾
(Egypte) en y passant à Pâque.

Dites: «C'est le sacrifice de Pâque!»

Eternel, tu frappas tous les premiers-nés,
pendant la nuit prédestinée de Pâque.

Tout-Puissant! Ton premier-né ¹³¹⁾, tu l'as
épargné pour avoir sacrifié le sang de Pâque.

Tu ne permis pas au fléau d'entrer
dans mes portes à Pâque.

Dites: «C'est la fête de Pâque!»

¹²⁵⁾ d'après Exode, XII, 27. ¹²⁶⁾ Exode, XII, 15 et suiv.; Lévitique, XXIII, 5; Nombres, XXVIII, 16. ¹²⁷⁾ Voir Ps. LXXXIX, 1 et Rachi sur ce verset. ¹²⁸⁾ Genèse, XVIII, 1 et Rachi. ¹²⁹⁾ Genèse, XIX, 3. ¹³⁰⁾ Provinces et villes en Egypte, voir Isaïe, XIX, 13, Jérémie, II, 16. Osée, IX, 6. ¹³¹⁾ Exode, IV, 22.

מְסֻגְרָת סֻגְרָה בְּעֵתוֹתַי פֶּסֶח:
 נִשְׁמְדָה מִדָּן בְּצִלְלֵי שְׁעוֹרֵי עָמֶר פֶּסֶח:
 שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמַנֵּי פוֹל וְלוֹד בִּיקְדָּ יְקוֹד פֶּסֶח:
 וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסֶח:
 עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לְעִמּוֹד עַד גְּעָה עֹנֵת פֶּסֶח:
 פֶּסֶח יָד כְּתֻבָּה לְקַעֲקַע צוֹל בְּפֶסֶח:
 צָפָה הַצִּפִּית עֲרוֹךְ הַשְּׁלֶחָן בְּפֶסֶח:
 וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסֶח:
 קָהַל כְּנֶסֶה הַדֹּסָה לְשֵׁלֶשׁ צוֹם בְּפֶסֶח:
 רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע מִחֻצוֹת בְּעֵץ חֲמֹשִׁים בְּפֶסֶח:
 שְׁתֵּי אֱלֹהִים רָגַע תְּבִיא לְעוֹצִית בְּפֶסֶח:
 תִּעַז יְדָךְ תִּרְוֹם יִמְיִנָּה כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג פֶּסֶח:
 וְאִמְרָתֶם זָבַח פֶּסֶח:

Le chant qui suit exalte la grandeur et la puissance de Dieu; les attributs de Dieu, dans le texte hébreu, se suivent dans l'ordre de l'alphabet hébreu. Voir Appendice, p. 120 et 121.

כִּי לֹא נִאֲהָה. כִּי לֹא יִאֲהָה:¹¹⁷
 אֲדִיר בְּמִלּוּכָה. בָּחוּר כְּהִלְכָה. גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ
 לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ כִּי לָךְ. לָךְ אֵף לָךְ. לָךְ יִי הַמְּמִלְכָה:
 כִּי לֹא נִאֲהָה. כִּי לֹא יִאֲהָה:
 דָּגוּל בְּמִלּוּכָה. הַדּוּר כְּהִלְכָה. וְתִיקְוֵי יֹאמְרוּ לוֹ.
 לָךְ וְלָךְ. לָךְ כִּי לָךְ. לָךְ אֵף לָךְ. לָךְ יִי הַמְּמִלְכָה:
 כִּי לֹא נִאֲהָה. כִּי לֹא יִאֲהָה:

¹¹⁷) Zunz, Die gottesdienstlichen Vorträge der Juden, historisch entwickelt (Conférences synagogales des Juifs), Berlin 1832, p. 126, dit: «Ce n'est que depuis le 15e siècle environ, que les 4 dernières pièces (a) נִאֲהָה; b) כִּי לֹא יִאֲהָה; c) כִּי לֹא נִאֲהָה; d) כִּי לֹא יִאֲהָה; ont été ajoutées à la suite de la prière.»

זכאי במלוכה. חסין כהלכה. טפסרין ואמרו לו.
לה ולה. לה פי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה:
פי לו נאה. פי לו יאה:

יחיד במלוכה. כפיר כהלכה. למודיו ואמרו לו.
לה ולה. לה פי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה:
פי לו נאה. פי לו יאה:

מרום במלוכה. גורא כהלכה. סביביו ואמרו לו.
לה ולה. לה פי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה:
פי לו נאה. פי לו יאה:

עניו במלוכה. פודה כהלכה. צדיקיו ואמרו לו.
לה ולה. לה פי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה:
פי לו נאה. פי לו יאה:

קדוש במלוכה. רחום כהלכה. שגאגין ואמרו לו.
לה ולה. לה פי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה:
פי לו נאה. פי לו יאה:

תקיף במלוכה. תומך כהלכה. תמימיו ואמרו
לו. לה ולה. לה פי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה:
פי לו נאה. פי לו יאה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם:

On boit la QUATRIÈME coupe en s'accoudant sur le côté gauche, après avoir dit la bénédiction suivante :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי

הַגֶּפֶן :

יהוהין בהפכת שסאל ואחר כך מברכין ברכת אחרונה :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן
וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה
טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהִנְחַלְתָּ לְאַבְתָּינוּ לֵאכֹל
מִפְרֵיהָ וּלְשָׂוֹעַ מִטוֹבָהּ. רַחֵם, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, עַל
יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן
כְּבוֹדְךָ וְעַל מִזְבִּיחַךָ וְעַל הַיְכָלְךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר
הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׂמְחָנוּ
בְּבִנְיָנָהּ, וְנֵאכֹל מִפְרֵיהָ וְנִשְׂבַע מִטוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ

L'ANNEE PROCHAINE A JERUSALEM!

On boit la QUATRIÈME coupe en s'accoudant sur le côté gauche après avoir dit la bénédiction suivante :

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui crées le fruit de la vigne.

Bénédiction
finale
sur le vin

Bénédiction après avoir bu le vin.

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, pour la vigne et pour le fruit de la vigne et pour les productions des champs et pour le pays délectable, fertile et spacieux que tu as daigné donner en partage à nos ancêtres, afin de les faire jouir de ses fruits et de les rassasier de ses trésors. Aie pitié, Eternel, notre Dieu, de ton peuple Israël, de Jérusalem, la ville, de Sion résidence de ta Majesté, de ton autel et de ton Temple. Reconstitue bientôt et de nos jours Jérusalem, la ville sainte; veuille que nous y entrions et que nous jouissions de sa gloire. Puissions-nous manger de ses fruits, nous rassasier de ses excellents produits, et t'en rendre grâce en

עליה בקדשה ובטהרה. (רצה ותתלצנו ביום השבת
הזה) ושמחנו ביום חג המצות הזה. כי אתה יי
טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי
הגפן. ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן:
גרצה כי כבר רצה האלים את עשך.

(Voir Appendice, Nr. 4, p. 122).

חסל" (סדור פסח כהלכתו. ככל משפטו וחקתו:
כאשר זכינו לסדר אותו. פן גזפה לעשותו:
זך שוכן מעונה. קומם קהל מי מנה:
קרב גהל נטעי כנה. פדוים לעיון ברנה:

כאן כתיבים חספודים:

Ici se termine la cérémonie dans le rite sefardi.

sainteté et pureté.

[Daigne nous fortifier en ce jour de Sabbat et]

Souviens-toi de nous en cette Fête des Azymes, car toi,
ô Eternel, tu es bon et bienveillant pour tous. Alors nous te
rendrons grâce pour le pays (la Palestine) et pour le fruit de
la vigne. Sois béni, ô Eternel, pour le pays et pour le fruit
de la vigne.

14. CONCLUSION.

Conclusion

La cérémonie de Pâque a été accomplie suivant les
règles prescrites,

selon ses formes et ses statuts.

Comme nous avons eu le bonheur de la célébrer,
ainsi puissions-nous l'observer à l'avenir!

Dieu saint, qui trônes aux cieux,
relève ton peuple innombrable¹⁴¹⁾.

Rapproche de toi les rejetons de ta plantation¹⁴²⁾,
ramène-les à Sion, délivrés et pleins d'allégresse.

¹⁴¹⁾ Cette pièce forme la fin d'un piyyout sur les prescriptions de
Pâque commençant par *אני כתיב* qui se dit, dans le rite polonais, le
Sabbat précédant Pessa'h. Son auteur est Joseph b. Samuel Tob-Elém
(Hon fils) de Narbonne (1050).

¹⁴²⁾ Voir Nombres, XXIII, 10; Genèse, XIII, 16.

¹⁴³⁾ Voir Psaume LXXX, 16.

*Cette pièce, dont on ne connaît pas l'auteur, est connue déjà au 15e siècle en Allemagne. D'après Zunz (Ztg. des Judent. III, p. 469) elle figure dans le Ma'hzôr Avignon pour être chantée à toutes les fêtes. Ce cantique (acrostiche) exprime l'espoir que Dieu reconstruira bientôt son Temple à Jérusalem.
(Voir Appendice, p. 119.)*

אָדיר הוּא.

יבנה ביתו בקרוב. במהרה. במהרה. בימינו

בקרוב. אל בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב:

פחור הוא. גדול הוא. דגול הוא. יבנה ביתו

בקרוב. במהרה. במהרה. בימינו בקרוב. אל

בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב:

קדור הוא. ותיק הוא. זכאי הוא. יבנה ביתו

בקרוב. במהרה. במהרה. בימינו בקרוב. אל

בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב:

חסיד הוא. שחור הוא. יחיד הוא. יבנה ביתו

בקרוב. במהרה. במהרה. בימינו בקרוב. אל

בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב:

פביר הוא. למוד הוא. מלך הוא. יבנה ביתו

בקרוב. במהרה. במהרה. בימינו בקרוב. אל

בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב:

נאור הוא. סגוב הוא. עוזו הוא. יבנה ביתו

בקרוב. במהרה. במהרה. בימינו בקרוב. אל

בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב:

פֹּדֶה הוּא. צַדִּיק הוּא. קָדוֹשׁ הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ
בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה. בְּמַהֲרָה. בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
בָּנָה. אֵל בָּנָה. בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב:

רְחוּם הוּא. שְׂדֵי הוּא. תַּקִּיף הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ
בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה. בְּמַהֲרָה. בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל
בָּנָה. אֵל בָּנָה. בָּנָה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב:

סְפִירַת הָעוֹמֵר.

בליל שני של פסח מתחילין בספירה העומר:

Le deuxième soir de Pâque, on commence à compter l'Omer en disant :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעוֹמֵר:
הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לְעוֹמֵר:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיבִנָּה
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ:

SUPPUTATION DE L'OMER.

Le deuxième soir de Pâque, on commence à compter l'Omer en disant:

Sois béni, Eternel, notre Dieu, Roi de l'univers, qui nous
as sanctifiés par les commandements et nous as ordonné
de compter l'Omer.

C'est aujourd'hui le premier jour de l'Omer.

Daigne, Eternel, notre Dieu et Dieu de nos ancêtres,
rebâtir bientôt et de nos jours ton Temple et nous faire par-
ticiper à l'étude et à la pratique de ta Loi.

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ.
אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
וּבְאָרֶץ:

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם
אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם לְחוֹת
הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ.
שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ.

¹⁰⁹) Un, *boroukh hou*
ouvoroukh chemô!
La la la la la la la la la
vient Deux!

Deux, c'est Moïse et
Aaron,
un, *boroukh hou*
ouvoroukh chemô!
La la la la la la la la la
vient Trois!

Trois, c'est Abraham,
Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et
Aaron,

¹⁰⁹) Cette adaptation de *é'hod mi yôdèa* — avec l'air — je l'ai entendue, enfant, de mon père. de mémoire bénie, je l'ai laissée telle quelle. On connaît une chanson de ce genre dans certaines contrées de la France, mais sans le caractère religieux de la nôtre. Voir Appendice, N° 5 et 6, p. 123 et 124. — Les mots hébreux signifient: «Béni soit-Il, béni soit Son nom!» — La chanson (peut-être avec intention placée derrière la *Supputation de l'Omer*) veut amuser les enfants qui ne doivent pas s'endormir.

שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנֵי
 לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם
 וּבָאָרֶץ:

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ.
 אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ.
 אַרְבַּע אַמְהוּרִת.
 שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנֵי
 לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם
 וּבָאָרֶץ:

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ.
 חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ.
 חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה.
 אַרְבַּע אַמְהוּרִת.
 שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנֵי
 לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם
 וּבָאָרֶץ:

שֵׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שֵׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שֵׁשָׁה סְדְרֵי
 מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אַמְהוּרִת.
 שְׁלֹשָׁה אַבּוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שֶׁבְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

Un, *boroukh hou*
ouvoroukh chemó!
La la la la la la la la la
vient Quatre!

Quatre, c'est Sara, Ré-
becca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham,
Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et
Aaron,

Un, *boroukh hou*
ouvoroukh chemó!
La la la la la la la la la
vient Cinq!

Cinq sont les livres de
Moïse,

Quatre, c'est Sara, Ré-
becca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham,
Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et
Aaron,

Un, *boroukh hou*
ouvoroukh chemó!
La la la la la la la la la
vient Six!

Six sont les *Michnayóth*,
Cinq sont les livres de
Moïse,

Quatre, c'est Sara, Rébecca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham, Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et Aaron,
Un, *boroukh hou ouvoroukh chemó!*
La la la la la la la la la
vient Sept!

שְׁבַע מִי יוֹדֵעַ.
 שְׁבַע אֲנִי יוֹדֵעַ.
 שְׁבַע יָמֵי שַׁבָּת.
 שֵׁשׁ סְדָרֵי מִשְׁנָה.
 חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה.
 אַרְבַּע אִמָּהוֹת.
 שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי
 לְחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
 וּבְאָרֶץ:

שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ.
 שְׁמוֹנֶה אֲנִי יוֹדֵעַ.
 שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְכָּה.
 שְׁבַע יָמֵי שַׁבָּת.
 שֵׁשׁ סְדָרֵי מִשְׁנָה.
 חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה.
 אַרְבַּע אִמָּהוֹת.
 שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי
 לְחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
 וּבְאָרֶץ:

תְּשַׁע מִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁע אֲנִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁע יְרַחֵי
 לֵידָה. שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְכָּה. שְׁבַע יָמֵי שַׁבָּת.

Sept sont les jours de
la semaine,
Six sont les *Michna-
yôth*,
Cinq sont les livres de
Moïse,
Quatre, c'est Sara, Ré-
becca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham,
Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et
Aaron,
Un, *boroukh hou
ouvoroukh chemô!*
La la la la la la la la
la la
vient Huit!

Huit, c'est la circon-
cision,
Sept sont les jours de
la semaine,
Six sont les *Michna-
yôth*,
Cinq sont les livres de
Moïse,
Quatre, c'est Sara, Ré-
becca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham,
Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et
Aaron,
Un, *boroukh hou
ouvoroukh chemô!*
La la la la la la la la
la la
vient Neuf!

Neuf sont les jours de deuil ¹⁵⁰⁾,
Huit, c'est la circoncision,

¹⁵⁰⁾ Du mois d'Ab. — Nous avons utilisé pour ce nombre l'illustration qui se trouve dans la Haggadah originale; mais nous avouons ne pas bien comprendre à quoi elle se rapporte. Serait-ce la scène de I Roi, chap. XII, où *neuf* tribus se séparent de Roboam, Ephraïm et Manassé ne formant qu'une seule tribu (Joseph) (?) Ni l'illustration ni la traduction correspondent au texte original, elles ont été changées pour des raisons pédagogiques.

שָׁשָׁה סִדְרֵי מוֹשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמוֹשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרוֹן אֲנִי יוֹדֵעַ. עֲשָׂרָה
דְּבָרִים. תִּשְׁעָה יְרַחֵם לִידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלְּחָה.
שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שֵׁשָׁה סִדְרֵי מוֹשְׁנָה. חֲמִשָּׁה
חֲמוֹשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי
לְחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

אֶחָד עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד
עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיָא. עֲשָׂרָה דְּבָרִים. תִּשְׁעָה יְרַחֵם לִידָה.
שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלְּחָה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שֵׁשָׁה
סִדְרֵי מוֹשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמוֹשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ.
שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבַטֵיָא. אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיָא. עֲשָׂרָה
דְּבָרִים. תִּשְׁעָה יְרַחֵם לִידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלְּחָה.

Sept sont les jours de la semaine,
Six sont les *Michnayóth*,
Cinq sont les livres de Moïse,
Quatre, c'est Sara, Rébecca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham, Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et Aaron,
Un, *boroukh hou ouvoroukh chemô!*
La la la la la la la la la
vient Dix!

Dix sont les commandements,
Neuf sont les jours de deuil,
Huit, c'est la circoncision,
Sept sont les jours de la semaine,
Six sont les *Michnayóth*,
Cinq sont les livres de Moïse,
Quatre, c'est Sara, Rébecca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham, Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et Aaron,
Un, *boroukh hou ouvoroukh chemô!*
La la la la la la la la la
vient Onze!

Onze sont les étoiles ¹⁵¹⁾,
Dix sont les commandements,
Neuf sont les jours de deuil,
Huit, c'est la circoncision,
Sept sont les jours de la semaine,
Six sont les *Michnayóth*,
Cinq sont les livres de Moïse,
Quatre, c'est Sara, Rébecca, Rachel et Léa,
Trois, c'est Abraham, Isaac et Jacob,
Deux, c'est Moïse et Aaron,
Un, *boroukh hou ouvoroukh chemô!*
La la la la la la la la la
vient Douze!

Douze sont les tribus,
Onze sont les étoiles,
Dix sont les commandements,
Neuf sont les jours de deuil,
Huit, c'est la circoncision,

¹⁵¹⁾ Les onze étoiles du rêve de Joseph (Genèse, XXXVII, 9).

שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא. שְׁשָׁה סְדְרֵי מַשְׁנָה. חֲמִשָּׁה
 חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי
 לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:
 שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי מֵ יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי אֲנִי יוֹדֵעַ.
 שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי מַדְבָּיָא⁽¹⁾. שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שְׁבַטְיָא. אֶחָד
 עֶשְׂרֵי כּוֹכְבֵיָא. עֶשְׂרֵה דְבְרֵיָא. תְּשַׁעַה יְרַחֵי לִידָה.
 שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שְׁבַעַה יָמֵי שַׁבָּתָא. שְׁשָׁה
 סְדְרֵי מַשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
 אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא
 דְּזִבְן אֲבָא בְּתָרֵי
 זִוְי. חַד גְּדִיָא חַד
 גְּדִיָא:

וְאַתְרָא שׁוֹנְרָא.
 וְאֵכֵל לְגְדִיָא. דְּזִבְן
 אֲבָא בְּתָרֵי זִוְי.
 חַד גְּדִיָא חַד גְּדִיָא:

(1) שלש עשרה מדות.

Sept sont les jours de la semaine,

Six sont les *Michnayóth*,

Cinq sont les livres de Moïse,

Quatre, c'est Sara, Rébecca,
Rachel et Léa,

Trois, c'est Abraham, Isaac
et Jacob,

Deux, c'est Moïse et Aaron,

Un, *Boroukh hou*

ouvoroukh chemól

La la la la la la la la la
vient Treize!

Treize sont les articles de la
foi,

Douze sont les tribus,

Onze sont les étoiles,

Dix sont les commandements,

Neuf sont les jours de deuil,

Huit, c'est la circoncision,

Sept sont les jours de la
semaine,

Six sont les *Michnayóth*,

Cinq sont les livres de Moïse,

Quatre, c'est Sara, Rébecca,

Rachel et Léa,

Trois, c'est Abraham, Isaac
et Jacob,

Deux, c'est Moïse et Aaron,

Un, *boroukh hou*

ouvoroukh chemól

La chanson
du cabri

LA CHANSON DU CABRI (HAD GADYA ¹⁵³⁾)

Un cabri, un cabri,
que mon père avait
acheté pour deux
zouz ¹⁵⁴⁾;

un cabri, un cabri!

Et vint le chat, qui
mangea le cabri,
que mon père avait
acheté pour deux
zouz;

Un cabri, un cabri!

¹⁵³⁾ Cette chanson populaire a été interprétée différemment. On trouvera une telle interprétation dans «la légende de l'agneau» à la page 110. D'autres y ont trouvé comme une allégorie de l'histoire universelle qui nous montre les empires détruits l'un par l'autre. — De pareilles chansons françaises manquent du caractère religieux de la nôtre. ¹⁵⁴⁾ Unité de monnaie, comme notre franc.

ואתה כלבא.
 ונשק לשונך.
 דאכל לגדיא. דזבן
 אבא בתרי זוי.
 חד גדיא חד גדיא:

ואתה חוטרא.
 ודפדף לכלבא.
 דנשק לשונך.
 דאכל לגדיא. דזבן
 אבא בתרי זוי.
 חד גדיא חד גדיא:

ואתה נורי.
 ושרף לחוטרא.
 דדפדף לכלבא.
 דנשק לשונך.
 דאכל לגדיא. דזבן
 אבא בתרי זוי.
 חד גדיא חד גדיא:

ואתה מיא. וכבה
 לנורי. דשרף
 לחוטרא. דדפדף

לכלבא. דנשק לשונך. דאכל לגדיא. דזבן אבא
 בתרי זוי. חד גדיא חד גדיא:

Et vint le chien, qui
mordit le chat,
qui avait mangé le
cabri,
que mon père avait
acheté pour deux
zouz :

Un cabri, un cabri!

Et vint le bâton, qui
frappa le chien,
qui avait mordu le chat,
qui avait mangé le
cabri,
que mon père avait
acheté pour deux
zouz :

Un cabri, un cabri!

Et vint le feu, qui brûla
le bâton,
qui avait frappé le
chien,
qui avait mordu le chat,
qui avait mangé le
cabri,
que mon père avait
acheté pour deux
zouz :

Un cabri, un cabri!

Et vint l'eau qui étei-
gnit le feu,
qui avait brûlé le bâton,
qui avait frappé le
chien,
qui avait mordu le chat,
qui avait mangé le
cabri,

que mon père avait acheté pour deux *zouz* :

Un cabri, un cabri!

ואתה לתורה
 ושחט למיני דקבה
 לנורא דשרף
 לחוסרנא דהפה
 לכלבא דנשך
 לשונרנא דאכל
 לגדיא דזבן אפא
 בתרי זוני חד גדיא
 חד גדיא:

ואתה השוחט
 ושחט לתורה דשחט
 למיני דקבה לנורא
 דשרף לחוסרנא
 דהפה לכלבא דנשך
 לשונרנא דאכל
 לגדיא דזבן אפא
 בתרי זוני חד גדיא
 חד גדיא:

ואתה מלאך המות
 ושחט לשוחט דשחט
 לתורה דשחט למיני דקבה לנורא דשרף
 לחוסרנא דהפה לכלבא דנשך לשונרנא דאכל
 לגדיא דזבן אפא בתרי זוני חד גדיא חד גדיא:

Et vint le bœuf, qui but
 l'eau,
 qui avait éteint le feu,
 qui avait brûlé le bâton,
 qui avait frappé le chien,
 qui avait mordu le chat,
 qui avait mangé le cabri,
 que mon père avait
 acheté pour deux sous:
 Un cabri, un cabri!

Et vint le boucher, qui
 tua le bœuf,
 qui avait bu l'eau,
 qui avait éteint le feu,
 qui avait brûlé le bâton,
 qui avait frappé le chien,
 qui avait mordu le chat,
 qui avait mangé le cabri,
 que mon père avait
 acheté pour deux sous:
 Un cabri, un cabri!

Et vint l'Ange de la Mort,
 qui tua le boucher,
 qui avait tué le bœuf,
 qui avait bu l'eau,
 qui avait éteint le feu,
 qui avait brûlé le bâton,
 qui avait frappé le chien,
 qui avait mordu le chat,

qui avait mangé le cabri,
 que mon père avait acheté pour deux sous:
 Un cabri, un cabri!

וְאַתָּה תִּקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְשַׁחַט לְמִלְאָךְ הַכֹּפֶת.
 דְּשַׁחַט לְשׁוֹחֵט. דְּשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשַׁתָּא לְמִנְיָא.
 דְּכִבְּה לְגוֹרָא. דְּשָׂרְף לְחוּטְרָא. דְּחִבְּה לְכִלְבָּא.
 דְּנִשְׂף לְשׁוֹנְרָא. דְּאָכַל לְגַדְיָא. דְּזָבַן אֶפְסָא בְּתַרְי
 דְּזַי. חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא:

LA LÉGENDE DE L'AGNEAU

(par Ben Jona)¹⁵³.

Il était un agneau qu'avait choisi mon père
 Parmi les plus aimés de ses nombreux troupeaux.
 Il avait, pour dormir, la plus douce litière
 Et paissait constamment dans les prés les plus beaux!
 Or, un jour, l'imprudent loin de son pâturage
 Errait, quand, au détour d'un bois, un chat sauvage
 Fond sur lui, le déchire et, les flancs entr'ouverts,
 Le terrasse, de sang baignant les gazons verts.

Mais qui vit du méfait, périra par le crime;
 Un chien accourt, il voit l'innocente victime,
 Et, sous sa forte dent, il étrangle le chat.
 Le bâton réprima ce nouvel attentat,
 Car seule la justice a droit sur le coupable.

Aussitôt le feu brille, élément redoutable,
 Dans son ardent foyer il brûle le bâton.

Mais il subit lui-même un juste talion;
 L'eau monte et de ses flots éteint la flamme vive.

Un bœuf vient à son tour et boit l'eau de la rive;
 Puis arrive un boucher brandissant coutelas,
 Qui massacre le bœuf. Mais le boucher, hélas!
 Par l'Ange de la Mort est jeté dans la tombe.

¹⁵³) Cette poésie, qui paraphrase la «Chanson du Cabri», m'a été communiquée par mon collègue et ami, M. Gugenheim, rabbin à Bouxwiller. Elle est tirée de «La Vérité Israélite» (1860), pages 276 et 277, avec peu de changements. Voir encore la note au bas de la page 117.

En vint le Saint, béni soit-il, qui tua l'Ange de la Mort,
qui avait tué le boucher,
qui avait tué le bœuf,
qui avait bu l'eau,
qui avait éteint le feu,
qui avait brûlé le bâton,
qui avait frappé le chien,
qui avait mordu le chat,
qui avait mangé le cabri,
que mon père avait acheté pour deux zouz:
Un cabri, un cabri!

L'un après l'autre, ainsi, chaque vainqueur succombe,
Victime de la force et du fait oppresseur,
Jusqu'au jour, où surgit enfin le Dieu vengeur,
Le Dieu de vérité, le Dieu de la justice,
Terrible au criminel, à l'innocent propice,
Qui prononce l'arrêt suprême, et d'un bras fort
Brisant l'œuvre infernale, anéantit la mort!

Ainsi s'accomplira l'ordre de l'Eternel!
Car il ne s'endort pas, le Gardien d'Israël!
Tandis que le méchant ourdit sa trame sombre,
La Justice de Dieu marche et le suit dans l'ombre.
Ne crains rien, ô Jacob, ton Dieu veille sur toi.
Garde au sein des dangers, l'espérance et la foi.
Va, les persécuteurs, les bourreaux séculaires,
Les préjugés haineux des masses populaires,
Tout tombera; toi seul, tu resteras debout.
Suis ton rude chemin, le triomphe est au bout.
Tu portes avec toi le salut de la terre,
La vérité, le droit, la raison, la lumière,
Et c'est ton grand destin de répandre en tout lieu
La parole, le nom et le culte de Dieu!

סֵדֵר בְּרַכַּת הַמְּזוֹן

כפי מנהג הספרדים

ACTIONS DE GRÂCES APRES LE REPAS

d'après le rite sefardi

אם הסוכנים שלשה יאמר המכיר: רבותי גברתי שאכלנו משלו:

ועונים הסוכנים: ברוך שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו:

ותחר המכיר: ברוך שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו:

(ואם הסוכנים עשרה או יותר יאמר המכיר: רבותי גברתי אלהינו שאכלנו משלו:

ועונים הסוכנים: ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו:

והמכיר תזיר: ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו:

ברוך הוא וברוך שמו וברוך זכרו לעולמי עד:

החיר מחיל כאן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. הזנוג
ולא כפועשנינו. המפרנסנו ולא מעדקו חיינו. המעדיף טובו עלינו.
הזן אותנו ואת העולם פלו בטובו. בחן. בחסד. ברח וברחמים.
נותן לחם לכל בשר. פי לעולם חסדו: ובטובו הגדול תמיד
לא חסר לנו. ואל יחסר לנו מזון תמיד לעולם ועד: פי הוא זן
ומפרנס לכל. ושלחנו ערוה לכל. והתקין מתיחה ומזון לכל
בריותיו אשר ברא ברחמינו וברוב חסדיו. כפאמור. פותח את
ידה. ומשפיע לכל חי רצון: ברוך אתה יי הזן את הכל:

על ארצנו ועל נחלת אבותינו. גודה לה יי אלהינו. על
שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה. ברית ותורה.
חיים ומזון. על שהוצאתנו מארץ מצרים. ופדתנו מבית עבדים.
(הנסים אין זכות): ועל בריתך שחתמת בבשרנו. ועל תורתך
שלמדנו ועל חקי רצונך שהודעתנו. ועל חיים ומזון שאתה
זן ומפרנס אותנו: ועל הכל יי אלהינו אנו מודים לה. ומברכים
את שמך. כפאמור. ואכלת ושבעת. וברכת את יי אלהיך על
הארץ הטובה (וסתנין את הטוב כשאוסיף על הארץ הטובה) אשר נתן לה. ברוך
אתה יי. על הארץ ועל המזון:

רַחֵם יי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּהּ. וְעַל יְרוּשָׁלַם עִירָהּ.
 וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדָהּ. (וְעַל הַיְכָלָהּ. וְעַל מַעֲנֶהָ. וְעַל דְּבִירָהּ.)
 וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֵךָ עָלָיו: אָבִינוּ. רַעֲנֵנוּ.
 זִנְנֵנוּ. פְּרִיגְסֵנוּ. כְּלַפְלֵנוּ. הַדְּוִיחֵנוּ. הַרְנוּ לָנוּ מִהַרְדָּה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ.
 וְאַל תַּצְרִיכֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְיַד מַתָּנוֹת בְּשַׁר יָדָם. וְלֹא לְיַד
 הַלְּוָאָתָם. שְׁפִיחַתְּתָם מֵעוֹשֶׂה וְחִרְפָתָם מִרְבֵּה. אֲלֵא לִידֵךְ הַמְלֵאָה
 וְהַרְחֵבֵהּ. הַעֲשִׂירָה וְהַפְתּוּחָהּ. שְׁלֵא גְבוּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא נִפְלֵם
 לְעוֹלָם הַבָּא. וּמַלְכוּת בַּיִת דָּוִד מְשִׁיחֵךְ תַּחְזִירֵנָה לְמִקְוָמָהּ.
 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

אם הל בשבת אחרים רעה:

Pour le Sabbat:

רעה והחליצנו יי אֱלֹהֵינוּ בְּמַצוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשַּׁבָּת הַשְּׁמֵת הַגָּדוֹל
 וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה: כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מִלִּפְנֵיךָ. גְּשׁוּבֵת בּוֹ וְנִגְוָת בּוֹ בְּאַהֲבָה.
 כְּמַצוֹת חֲקֵי רַעֲנָהּ. וְאַל תְּהִי עֲרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם כְּבוֹדֵךָ. וְהִרְאֵנוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן
 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. כִּי אִתָּה הוּא בְּעַל הַנְּחֻמּוֹת: (וְהַגֵּם שְׁאֲכֵלְנוּ וְשָׁחֵינוּ. חֲרַבְנוּ
 בִּיתְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ לֹא שָׁכַנְנוּ. אֵל תִּשְׁכַּחְנוּ לִנְצַח וְאַל תִּזְנַחְנוּ לְעַד כִּי אֵל
 מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ אַתָּה. וְתִבְנֶה יְרוּשָׁלַם עִירָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:)

אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיִבֵּא. יִגְיַע יִרְאֶה וְיִרְצֶה. יִשְׁמַע.
 יִפְקֵד וְיִזְכֵּר וְיִזְכְּרֵנוּ וְיִכְרֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְיִכְרֹן יְרוּשָׁלַם עִירָהּ.
 וְיִכְרֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ. וְיִכְרֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ.
 לְפִלְטָה לְטוֹבָה לְחַן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים. בְּיוֹם תַּג הַמִּצְוֹת הַזֶּה.
 וּבְיוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֵשׁ הַזֶּה. לְרַחֵם בּוֹ עֲלֵינוּ וְלְהוֹשִׁיעֵנוּ. וְכַרְנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפְקַדְנוּ בּוֹ לְבִרְכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים
 טוֹבִים. וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּן. וְחַמּוּל וְרַחֵם עֲלֵינוּ
 וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֱלֹהֵי עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ תַּעֲנוּ וְרַחוּם אַתָּה:

ברוך אתה יי בונה ברחמי ירושלים. אמן:

בְּחַיֵּנוּ וּבְחַיֵּי כָּל קְהַל בֵּית יִשְׂרָאֵל. תִּבְנֶה עִיר צִיּוֹן בְּרַבָּה.
 וְתַכּוֹן עֲבוֹדַת הַקְּדוֹשׁ בִּירוּשָׁלַם. וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ
 כְּבָרְאשׁוֹנָה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם לעד. האל אבינו. מלפני.
אדירנו. בוראנו. גואלנו. קדושנו קדוש יעקב. רוענו רועה ישראל.
המלך הטוב והמטיב לכל. שבכל יום ויום הוא המטיב לנו. הוא
מטיב לנו. הוא יטיב לנו. הוא גמלנו. הוא גומלנו. הוא יגמלנו
לעד. חן וחסד. ורחמים. ורחות. והצלה. וכל טוב:

הרחמן. הוא ישתבח על פסא כבודו:

הרחמן. הוא ישתבח בשמים ובארץ:

הרחמן. הוא ישתבח בנו לדור דורים:

הרחמן. הוא קרן לעמו ירים:

הרחמן. הוא יתפאר בנו לנצח נצחים:

הרחמן. הוא יפרנסנו בכבוד ולא בבזוי. בזהר ולא באסור.

בנחת ולא בצער:

הרחמן. הוא יתן שלום בינינו:

הרחמן. הוא ישלח ברכה והצלחה בכל מעשיו ידיו:

הרחמן. הוא יצליח את דרכינו:

הרחמן. הוא ישבור עול גלות מזהרה מעל צוארנו:

הרחמן. הוא יוליכנו מזהרה קוממיות לארצנו:

הרחמן. הוא ירפאנו רפואה שלמה:

הרחמן. הוא יפתח לנו את דו הרחבה:

הבנים על שלחן אביהם אומרים:

הרחמן. הוא יברך את (אבי) מורי בעל הבית הזה ואת (אמי)

מזרתי בעלת הבית הזה. אותם ואת ביתם ואת

זרעם ואת כל אשר להם:

אורח סביר:

(הנחמן). הוא יברך את השלחן הזה שאכלנו עליו ויסדר בו כל מעדני

עולם ויהיה כשלחנו של אברהם אבינו. כל דעב סמנו יאכל וכל צמא סמנו
ישתה:

הנחמן. הוא יברך בעל הבית הזה ובעל הסעודה הזאת אוהו וקניו ואשתו

וְכָל אֲשֶׁר לוֹ. צְבָרִים שֶׁלֹּא יִמְנָתוּ וּבִנְקָטִים שֶׁלֹּא יִחַמוּ. לֹא יְבוֹשׂ עוֹלָם הַזֶּה
 וְלֹא יִכְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא. וְהָיוּ נִכְסָיו מְצֻלָּחִים וְקָרֹבִים לְעִיר. וְלֹא יִשְׁלַט
 שָׂטָן בְּמַעֲשֵׂה יְדָיו. וְאֵל יִדְבֹק לְפָנָיו שׁוֹם דְּבַר חֲסָא וְהַרְחֵק עוֹן מִמֶּנּוּ וְעַד עוֹלָם:
הַרְחֵקֵנוּ. הוּא יְבָרֵךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּכְמוֹ
 שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל
 מִפְּלַ כָּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ יְחַד בְּרִכָּה שְׁלֵמָה.

יְכַן יְהִי רַצוֹן וְנִאֲמַר אָמֵן:

הַרְחֵקֵנוּ. הוּא יִפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סִפְתֵי שְׁלוֹמוֹ:

הַרְחֵקֵנוּ. הוּא יִשַׁע תּוֹרָתוֹ וְאֶהְבְּתוֹ בְּלִבֵּנוּ. וְתִהְיֶה יְרָאָתוֹ עַל
 פְּנֵינוּ לְבִלְתִּי נַחֲסָא:

הַרְחֵקֵנוּ. הוּא יִמְלֵא מוֹשָׁאוֹת לְבַגְי לְטוֹבָה:

(לשמו: הרחמן. הוא יגחילנו עולם שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים.)

הַרְחֵקֵנוּ. הוּא יִגְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכָּלוּ טוֹב. יוֹם שֶׁכָּלוּ אָרוֹךְ. יוֹם
 שֶׁצְדִיקִים יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשֵׁיהֶם וְנִהְיִים מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה:
הַרְחֵקֵנוּ. הוּא יִתְיַנֵּן וְיִזְכְּנוּ וְיִקְרַבֵּנוּ לִיְמֵי הַמְּשִׁיחַ וְלִבְנֵי
 צִיּוֹת הַמְּקֻדָּשׁ וְלִתְיַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: מִגָּדוֹל יִשׁוּעוֹת מַלְכוּו וְעֲשֵׂה
 חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדוֹד וְלוֹרְעוֹ עַד עוֹלָם: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעְבוּ
 וְדוֹרְשֵׁי יי לֹא יִחַסְרוּ כָּל־טוֹב: גַּעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי
 צָדִיק נֶעְזֵב וְרַעוּ מִבְּקֵשׁ לֶחֶם: כָּל הַיּוֹם חוֹגֵן וּמְלוּהַ וְרַעוּ
 לְבָרְכָה: מַה שֶׁאֲכַלְנוּ יִהְיֶה לְשִׁבְעָה. וְמַה שֶׁשָּׁתִּינוּ יִהְיֶה
 לְרִפְאוּהַ. וְמַה שֶׁהוֹתַרְנוּ יִהְיֶה לְבָרְכָה. כְּדָכְתִּיב. וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם
 וַיֹּאכְלוּ וַיִּתְיַרוּ כְּדָבָר יי: בְרוּכִים אַתֶּם ליי עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
 בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּיַי וְהָיָה יי כַּבְּטָחוֹ: יי עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן.
 יי יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשֶׁר וּבִשְׁם יי אֶקְרָא:

סְבִרֵי מַרְגֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

וּמִיָּן בְּחִיבַת סְבִיל:

On doit la troisième coupe en s'accoudant sur le côté gauche

גשמת

כסגמח ספיר (Kite sfardi)

גשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר
תפארו ותרומים זכרה מלפני תמיד. מן העולם ועד העולם אהיה
אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל. ועונה
ומרחם בכל עת צרה ועזקה. אין לנו מלך עוזר וסומך
אלא אתה:

אלהי הראשונים והאחרונים. אלה כל בריות. אדון
כל תולדות. המהלל בכל התשבחות. המנהיג עולמו בחסד
ובריותו ברחמים. ויי (ער) לא יגם ולא ישן. המעורר ישנים.
והמקיץ נרדמים. מתזה מתים ורופא חולים. פוקח עורים וזקק
כפופים. המשיח אלמים והמפענח געלמים. וזה לבדה אנטה
מוזים:

ואלו פינע מלא שירה פנים. ולשוננו רפה כהמון גליו.
משפותינו שבח כמרחבי רקיע. ועינינו מאירות פשמש וכרח.
ונדינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנו
מספיקים להודות לך יי אלהינו ולברך את שמך מלפני. על
אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רפי רבבות פעמים הטובות.
גסים ונפלאות. שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים: ממצרים
גאלתנו יי אלהינו. מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו. ובשבוע
פלפלתנו. מחרב הצלתנו. מדבר מלטתנו. ומחלאים רעים
ורבים דליתנו: עד הנה עזרנו רחמיה ולא עזבנו חסדיה. על
כן אברהם שפלגת בנו ורוח וגשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר
שמת בפנינו. הן הם יודו ויברכו. וישבחו ויפארו. וישוררו את
שמך מלפני תמיד. כי כלפה לך יודה. וכל לשון לך תשבח.
וכל עין לך תצפה. וכל ברה לך תכרע. וכל קומה לפניך

תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל־הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל־קֶרֶב וְכָל־זוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ.
כַּדְבָר שֶׁנֶּאֱמַר. כָּל־עֲצֻמוֹתֵי הָאָמֶרְנָה יִי כִי כְמוֹף. מִצִּיל עֵינֵי
מִחֶזֶק מִקְצֵוֹ וְעֵינֵי וְאֶבְיֹן מִגֹּזְלוֹ:

שׁוֹעֵת עֵינַיִם אֶתְּהָה תִּשְׁמַע. צַעֲקַת הַדָּל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ:
וְכַתּוּב. רַגְנֵי צַדִּיקִים בְּיַי לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱדָה תִּהְיֶה:
בְּכִי יִשְׂרָאֵל תִּחְרוֹמִם:
וּבְשִׁפְתַי צַדִּיקִים תִּתְּבָרֵךְ:
וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ:
וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל:

בְּמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמּוֹךְ בַּיִת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּן חוֹבֵת כָּל הַיְצִירִים
לִפְנֵיךָ יִי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת. לְהַלֵּל. לְשַׁבֵּחַ. לְפָאֵר.
לְרוֹמֵם. לְהַדָּר וּלְנַצַּח עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן
יִשִׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלְּפָנֶיךָ. הָאֵל הַמְּלִיךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לֶךָ נֶאֱדָה יִי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד. שִׁיר וְשִׁבְחָה. הַלֵּל וְזִמְרָה. עֵז וּמִמְשָׁלָה. נִצַּחַת. גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה.
תְּהִלָּה וְתִפְאַרֶת. קִדְשָׁה וּמְלִכּוּת. בְּרַכּוֹת וְהוֹדָאוֹת. לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ. וּמַעֲלוֹם וְעַד עוֹלָם אֶתְּהָ אֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יִי. מְלִיךְ גָּדוֹל
וּמְהֻלָּל בְּתִשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת. בּוֹרֵא כָּל
הַנְּשָׁמוֹת. רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מְלִיךְ חַי
הָעוֹלָמִים. אָמֵן:

L'auteur de la poésie qui suit, est également *Ben-Jona* (voir p. 110), qui avait publié vers 1342 une plaquette de 60 pages «La nouvelle Haggadáh» de laquelle l'Univers Israélite (N° 14, du 1er avril 1882) l'avait extraite, comme, du reste aussi, «la légende de l'agneau». On avait cru voir la paix du Messie s'avancer! Et maintenant...

LA PAQUE UNIVERSELLE

Salut, mois printanier, qui
brise
Les sombres chaînes de l'hiver;
La terre froide, nue et grise,
Se couvre de beau gazon
vert;
Les fleurs éclosent sous la
mousse;
L'atmosphère devient plus
douce,
L'astre brille aux cieux éclatants;
L'air s'embaume, l'onde murmure;
La robuste et riche nature
Fête la **PAQUE DU PRINTEMPS.**

Mois sacré, saison radieuse
Où la terre sourit au ciel.
Tu marquas l'ère glorieuse
De la liberté d'Israël,
Quand de l'Égypte, en sa
colère,
Dieu brisa le joug séculaire,
Et quand, marchant au divin
but,
La race sainte, dans sa fuite,
Par la main du Seigneur
conduite
Fêta la **PAQUE DU SALUT!**

Grands souvenirs! divins
symboles
Des jours depuis longtemps
promis,
Où, sur les débris des idoles,
Dieu jugera ses ennemis;
Où s'éclipseront les mystères,
Les mensonges héréditaires,
Devant l'éternel clarté;
Où, dans sa puissance fé-
conde,
On verra briller sur le monde
LA **PAQUE DE LA VERITE!**

Voyez! Des vieilles tyrannies
S'écroule le trône abhorré;

Partout les haines sont ban-
nies
De l'univers régénéré.
Plus de despotes, plus d'en-
laves,
Plus de parias, plus d'escla-
ves!
Le droit dompte l'iniquité.
L'âge ancien s'enfuit comme
un rêve,
Et dans les cieux nouveaux
se lève

LA PAQUE DE LA LIBERTE.

Tombez, impuissantes bar-
rières
Que la guerre mit entre nous!
Mortels, vous êtes tous des
frères,
Un même Dieu vous créa
tous.
Tous, au grand banquet de
la vie,
D'un cœur maternel, vous
convie
L'universelle charité.

O Frères que l'amour assem-
ble
Dans la paix, célébrez ensem-
ble

LA PAQUE DE L'HUMANITE.

Songez qu'à chaque heure qui
sonne,
Sur vos pas s'ouvrent des
tombeaux;
L'impitoyable mort mois-
sonne
Les plus brillants et les plus
beaux,
Mais gardons un mâle cou-
rage;
Finir le terrestre voyage,
C'est naître à l'immortalité.
Loin du corps, sa prison
obscur,
Au sein de Dieu l'âme inau-
gure

LA PAQUE DE L'ETERNITE.

Appendice

No. 1. — הוֹדוּ, אֱלֹהֵי אֲדָמָה, אֲדָמָה

Lento Air traditionnel

Hô · dou l'Adô · noi ki tâv, ki l'ô · lom 'has · dô.
On · no — A · dô · noi hô · chi · oh no.

Yô · mar nu Yis · ro · el, ki l'ô · lom 'has · dô.
On · no A · dô · noi hô · chi · oh no.

Yôm'rou no bês A · hâ · rôn, ki l'ô · lom 'has · dô.
On · no A · dô · noi hats · li · 'hoh no.

Poco più forte

Yôm'rou no yar · ë Adô · noi, ki l'ô · lom 'has · dô.
On · no A · dô · noi hats · li · 'hoh no.

הוֹדוּ se chante d'après le même air.

No. 2 — כי לו נאה

Solennellement

Tutti

Ki lô no éh ki lô yo - éh.

Solo

Ad dir bim lou - khoh, bo - 'hour ka - bālo - khoh, g'dou-

dov jô - m'rou lô, lô kho ou le - kho, lô-

cris.

kho ki lô - kho, lô - kho of lô - kho, lô-

mf

kho Adô - noi ham - man - lo - khoh.

Tutti

Ki lô no - éh ki lô yo - éh.

De même les strophes suivantes. — Dans une grande société, on chantera le solo alternativement; voici les notes pour les différentes voix:

Soprano
Alto

crsc.

Lē-kho ou lē-kho, lē-kho ki lē-kho, lē-kho af lē-kho, lē.

Ténor
Basse

mf

Tutti

kho Adouvi ham-mam lo-khoh, ki lô no-éh ki lô yo-éh.

No. 3. — פי לו נאדה

Poco andante

Ad-dir him-lou-kho, bo'hour kahalokho guedou-dov yôm-rau lô.

55

lekho oule-kho, lekho ki lekho, lekho af lekho, lekho Ado-noi

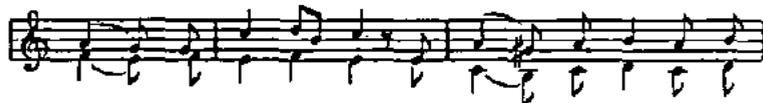
ba mam-lo-kho, ki lô no-é, ki lô yo-é. *Fine*

No. 4. — חסל סידור פסח

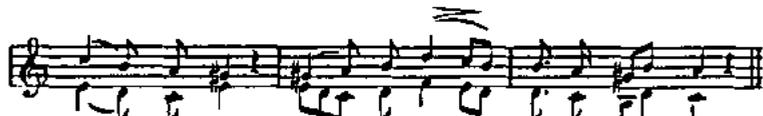
Avec sentiment

'Hā - sal sid - dour pe - sa'h ké hil - kho - sô, ké khol mich-po-

tô vé - houk - ko - sô, ka - ā - cher zo kbi - nou l'ead-

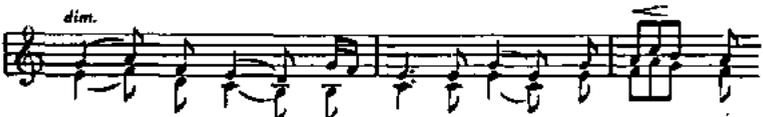

dër ô sô. kēn niz - keh la - ā - sô - sô.

La première fois Solo,
p ensuite Tutti

Zokh chō - khēn m'ô - - noh, kô - mēm ké - hal

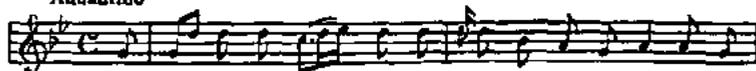
mi mo - nob, ko - rēv na - hēi nit - ē kha-

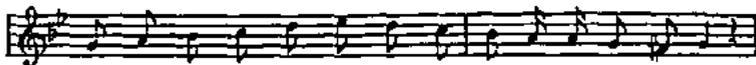
noh, p'dou-yim l'Tai - yon lē - rin - - noh.

No. 5. — עֲיִן יְדֵי תִּישׁ

Andantino

E - 'hod mi yô - dé - a, é - 'hud a - ni yô - dé - a, é.

'hod é - lô - hé - nou ché - ba - cho - ma - yim ou - vo - o - rets;

chena - yim mi yô - dé - a, chena - yim a - ni yô - dé - a,

chne lou - 'hôth ba - be - rith, é - 'hod a - ni yô - dé - a, é

'hod é - lô - hé - nou ché - ba - cho - ma - yim ou - vo - o - rets.

No. 6. — Chant des nombres

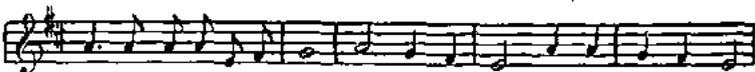
1. La la la la la la la la Vient un: Un boroukh

hou ou - vo - roukh che - mô!

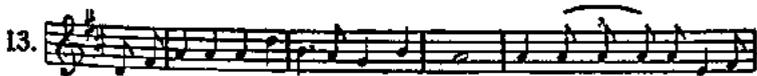

2. La la la la la la la la Vient deux:

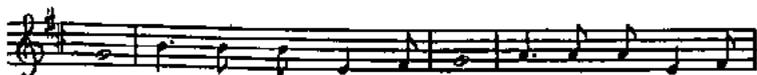

Deux c'est Moïse et Aa - ron, un boroukh hou ou - vo - roukh che - mô!

etc. etc.

La la la la la la la la la Vient treize: treize sont les ar-ti-cles de

foi: dou - ze sont les tri - bus; on - ze sont les é-

toiles; dix sont les com-man - de - ments; neuf sont les jours de

deuil; huit, c'est la cir-con - ci - sion; sept sont les jours de la

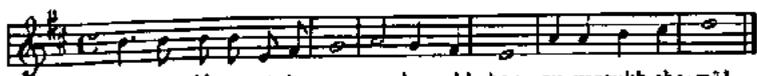
s'maine; six sont les Mich-na - yoth; cinq sont les li - vres de Mo - se;

quatre sont Sa - ra, Re - bec - ca, Ra - chel et Lé - a;

trois, c'est A - bra - ham, I - sacc et Ja - cob;

deux, c'est Moïse et Aa-ron: un, boroukh hou ou-voroukh che-mû!

